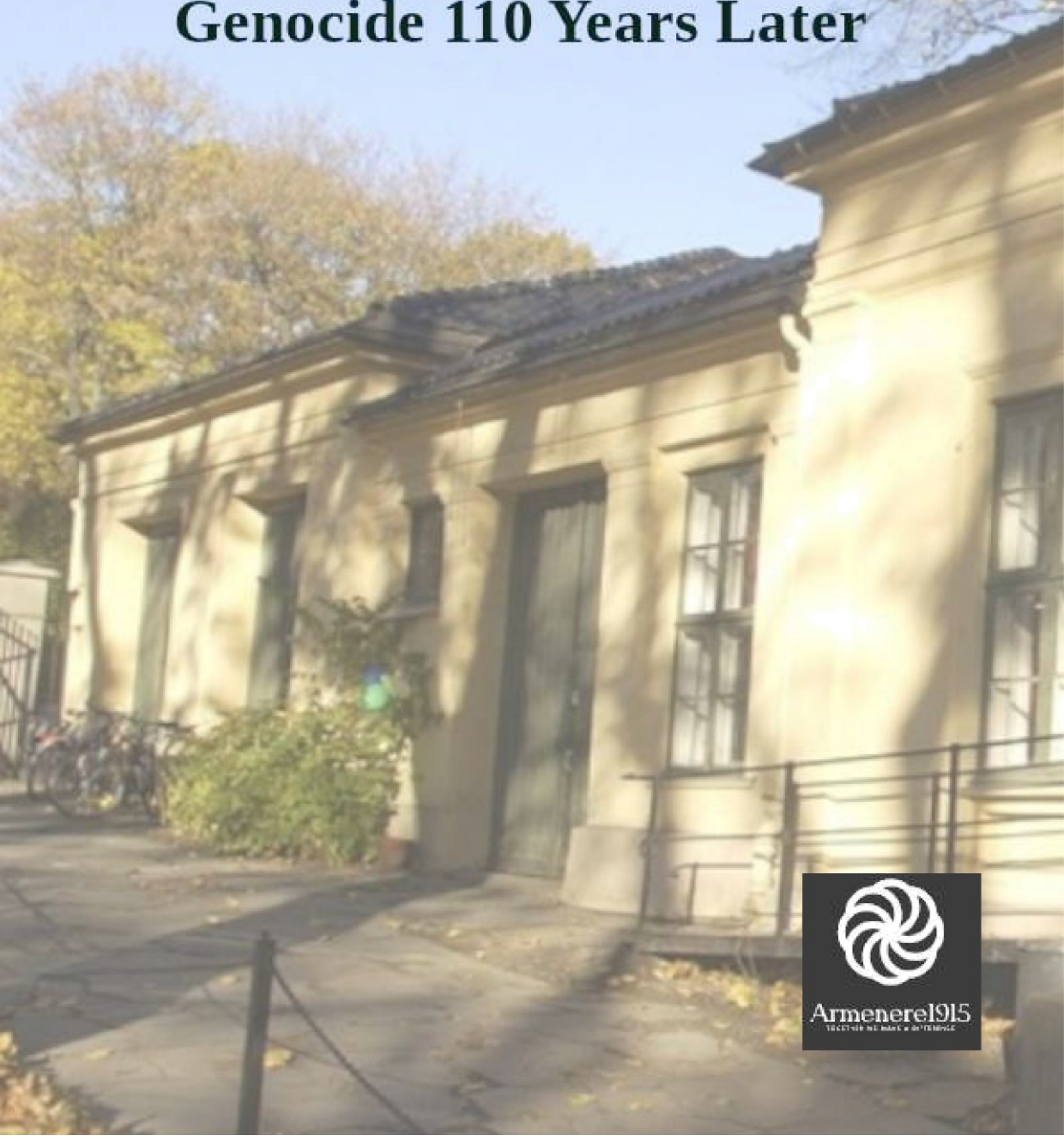

Soykırımı Anlamak: Ermeni Soykırımından Çıkarılan Dersler **Genocide 110 Years Later**

Armenere1915
TOGETHER WE HEAL & REFORM

Soykırım İnkârını Anlamak: *Ermeni Soykırımından 110 Yıl Sonra Elde Edilen Bulgular*

30 Ekim 2025 tarihinde Oslo'da düzenlenen Uluslararası Seminerden Belgeler ve Konuşmalar

Yayıncı: iCenas forlag / Pannal.com

Editör: Shabnam Eghbali

Organizasyon Komitesi: Ann Færden, Mariam Matevosyan, Narine H. Harutyunyan, Shabnam Eghbali

Teknik Tasarım ve Mizanpaj: Bahman Farhanieh

Kapak Resmi: Professorboligen, Oslo

ISBN: 978-82-692871-6-5

Telif Hakkı: © 2026 Shabnam Eghbali / iCenas Eghbali forlag.

Tüm hakları saklıdır. Bu materyal telif hakkı yasası ile korunmaktadır. Bu yayının hiçbir bölümü, editörün veya ilgili yazarların önceden yazılı izni alınmadan hiçbir şekilde çoğaltılamaz veya aktarılamaz.

İçindekiler

Yayıncı ve Ortak Düzenleyicinin Önsözü.....	1
Ana Organizatörün Önsözü	2
Program.....	4
Michael Margaryan - Ermenistan'ın Stockholm Büyükelçiliği Temsilcisi	6
Soykırımı Anlamak ve Önlemek: Herkesin Sorumluluğu	6
Ermeni Mirası.....	6
Küresel Öğrenme Başarısızlığı	6
Diplomatik Çabalar ve “Bir Daha Asla”	6
Bireysel Sorumluluk ve Ahlaki Netlik	7
İskandinav Misyonerler ve Bodil Biørn	7
Cesaretin Mirası.....	7
Shabnam Eghbali.....	8
Atalarımın toprağından bir avuç toprak	8
İtici Güç.....	8
İnkârın Acısı	9
Sonuç.....	9
Odik Nikgol.....	10
Hairapet’in Hikayesi: Ermeni Soykırımı’nın Mirası	10
Travmanın Anatomisi.....	10
Nesiller Boyu Süren Gölge.....	11
Taner Akçam	12
İnkârın Anatomisi: Devletler Neden ve Nasıl Soykırımı İnkâr Ediyor?	12
İddia 1: Modern Bir Gelenek Olarak İnkâr	13
Gururdan İnkâr: Aydınlanma ve Ötesi	14
Planın Vazgeçilmez Bir Parçası Olarak İnkâr	14
İnkârla İlgili İki Yanlış Anlama	15
Zihniyetin Sürekliliği.....	15
“Alternatif Gerçeklerin” İnşası	15
Gerçeğin Kırılmalılığı ve Sessizliğin Üretimi	16
Bir Güç Aracı Olarak İnkâr	16
Tarihi Susturmanın Beş Aşaması	16
Türkiye’deki Silme Operasyonu	17
Kanıtların Silinmesi ve “Belgeler Savaşı”	17
Gerçeklerin Ortadan Kaldırılması	17
24 Nisan 1915 Örneği.....	18
Krikor Zohrab Vakası.....	18
Failin Susturulması	18
Sonuç: Siyasi Mücadele Olarak İnkâr	19
Joachim Savelsberg.....	20
Bir Süreç Olarak Bilme: Soykırım Bilgisinin Sosyolojisi	20
Tanınma Zaman Çizelgesi	20
Hafızanın Silinmesi ve İnkârın Kurumsallaşması	21
Gerçeğin Mimarisi ve Tanıma Stratejisi	22
Hafızanın Mimarisi: Kalıntı Kültür ve Küresel Kanıtlar	23
Kutsallaştırma Ritüelleri ve İnsan Haklarının Hegemonisi	24
İnkârın Ters Etkili Sonuçları	24
Bilgi Sosyolojisi: Epistemik Döngü	25
Suren Manukyan.....	26
İnkârın Anlatısı	26
İnkârın Tarihsel Kökleri	26
İnkâr Endüstrisi.....	28
İnkârın Etkisi	29
İnsanlık İçin Küresel Mücadele.....	31
Nora Sveaass	32
Giriş ve Amaç	32
Kişisel Bir Vaka Çalışması	32
İşkence ve İnsan Hakları İhlallerinin Dinamikleri	33

Psikolojik Terör ve Sevdiklerine Yönelik Tehditler	35
İnkârın Biçimleri	36
İnkâr Toplum: 9 Etki Noktası	37
Sonuç	38
Hanne Sophie Greve	39
Soykırım: Başka Bir İsimle Bir Gül	39
Özgürlük, Hukukun Üstünlüğü ve Ceza Sorumluluk	39
Suçun Unsurları	40
Ermeni Soykırımı: Tarihsel Bağlam ve 1915 Bildirisi	40
Soykırımın Ardından ve Adaletin Yoksunluğu	41
Malta Mahkemelerinin Başarısızlığı ve Erken Dönem Uluslararası Hukuk	41
Savaş Öncesi Yıllar ve Raphael Lemkin'in Vizyonu	42
Barbarlık ve Vandalizm: Yıkımın İki Sütunu	42
Soykırım Sözleşmesinin Doğuşu	43
Bård Larsen	44
Ermeni Soykırımı Konusunda Norveç Hükümetinin Tutumu	44
Norveç'in "Konsensüs Politikası" ve "G-Kelimesi"	44
"Geriyeye Yürürlük" Argümanının Kusuru	45
Yasal İhtiyat ve Tarihsel Gerçek	45
"Diyalog" Argümanı: Diplomatik Bir Kalkan	46
"Tarihçi" Argümanı ve Realpolitik'in Gerçeği	46
Medyanın Rolü ve Tanımama İçin "Düzensiz Mazeret"	46
Propagandanın Vekilleri Olarak Tarihçiler	47
Otoriter Devletlerde Tarihin Silah Olarak Kullanılması	47
Tarihin Silah Olarak Kullanılması: Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne	48
Tarihi Tersine Çevirmenin Tehlikesi: Bir Uyarı	48
Ellen Stensrud	49
Soykırımı Bir Süreç Olarak Anlamak	49
Aşamalar Olarak Soykırım ve İnkârın Rolü	49
Soğuk Savaşın Gölge ve Ruanda'daki Başarısızlık	50
Srebrenica'dan Koruma Sorumluluğuna (R2P)	50
Soykırım Tanımı ve Uygulamada R2P'nin İkilemleri	51
R2P Krizi: Libya'dan Kurumsal Felce	52
Güvenlik Konseyi'nin Felci ve Korunma Yanılsaması	52
"G-Kelimesi"nin Ötesine Geçmek: İstekli Koalisyonlar	53
Vahşet Önleme Yaklaşımı ve Barış Diplomasisi	53
Sonuç: Soykırımın Ön Koşulu Olarak İnkâr	54
Khachatur Gasparyan	55
Kimlik ve Travma	55
İnkâr ve Kuşaklar Arası Travmanın Psikolojik Mekanizmaları	56
Kanıtın Kısır Döngüsü	56
Karmaşık Yas ve Kimlik Oluşumu	56
Savunma Mekanizmaları ve Rasyonalizasyon	56
Kendini Aldatma ve Tarihsel Tahrifat	56
İnkârın Klinik Sonuçları	56
Hayatta Kalanların Sessizliği	56
Gerçeğin ve Hesap Verebilirliğin Engellenmesi	57
Ahlaki ve İnsani Bir Sorun Olarak İnkâr	57
Yas Tutmanın Paradoksu ve Kederin Durgunlaşması	57
Toplumsal Travma ve Kültürel Aktarım	57
Travmanın İçselleştirilmesi ve Dışsallaştırılması	57
Hayatta Kalan Sendromu ve Yas Tutmanın Gerekliği	57
İnkâr Paradoksu	57
Travmanın Ötesinde: Travma Sonrası Büyüme ve Dayanıklılık	58
Patolojik Yas ve Sağlık Sonuçları	58
Tanınma ve Toplumsal Onaylama	58
Dayanıklılığın Paradoksu	58
Travma Sonrası Büyüme (PTG)	58
Kültürel Anlatılar ve Uyum Sağlayıcı Anlam Yaratma	59
Travma Sonrası Büyümenin Alanları	59
Değerlerin Dönüşümü ve Varoluşsal Yeniden Yapılanma	59
Sonuç	59

Lene Wetteland.....	60
Cezasızlığın Devamı: Çeçenistan'dan Ukrayna'ya.....	60
Şüphe Stratejisi ve Cezasızlık Kültürü	60
Tarihsel Travmanın Stratejik Olarak Kötüye Kullanılması.....	61
İleriye Dönük Bir Yol: Kimlik, Gerçekler ve Hedefli Adalet.....	61
Sonuç: İnkârın Sıradanlığı ve Azmin Gücü	62
Sigrun Marie Moss.....	63
Yetkililerle diyalog.....	64
Kamuoyundaki tartışma.....	66
Önerilen Okuma Listesi.....	68
Kuruluşlar ve Teşekkürler.....	70

Yayıncı ve Ortak Düzenleyicinin Önsözü

Bu kitapçık, 30 Ekim 2025 tarihinde Oslo'da düzenlenen uluslararası seminerde paylaşılan görüş ve düşüncelerin bir derlemesidir. 64 sayfalık bu kitapçıkta, 1915 Soykırımı'nın inkârının sonuçlarını belgeliyor ve geçmişten ders alarak geleceği nasıl koruyabileceğimize dair cevaplar arıyoruz.

Seminer, dünyanın dört bir yanından ödüllü araştırmacıları ve uzmanları bir araya getirerek, siyasi otoritelerin tanıma yapmasının neden hayati önem taşıdığını ve inkârın mağdurlara nasıl yeni travmalar yaşattığını vurguladı. 1915 Ermeni Soykırımı'nın 110. yılını anarken, tanınmamanın toplumda bıraktığı derin izleri tartıştık. Bu yayın, konuşmacıların sözlü katkılarına dayanmaktadır. Sunum slaytları dahil edilmediğinden, metinler kendi başlarına eksiksiz ve tutarlı olmalarını sağlamak için gözden geçirilmiştir.

Ele alınan temel sorular:

- İnkârın bireyler ve toplum için sonuçları nelerdir?
- Gerçek bir uzlaşma sağlamak için neler gereklidir?
- Uluslararası hukuki tanımlar kovuşturmada nasıl bir rol oynar?
- Siyasi tanınma (örneğin Norveç'ten gelen tanınma) neden bu kadar önemlidir?

Hem ortak düzenleyici hem de kendi aile tarihimi paylaşan bir katılımcı olarak, bu metinlerin öğretmenler, öğrenciler, politika yapımcılar ve tanınma ve adalet için mücadele eden herkes için bir kaynak olmasını umuyorum. Uzmanlıklarını ve sözlerini paylaşan tüm konuşmacılara büyük bir minnettarlık borçluyum.

Bu seminerin inisiyatifi Armenere1915 adlı kuruluştan çıktı ve bu etkinliğin gerçekleşmesi için projenin her aşamasında yorulmak bilmeden emek veren Ann Færden ile yakın bir şekilde çalışmak benim için bir onurdu. Ayrıca, etkinliğin planlanması ve gerçekleştirilmesinde paha biçilmez bir katkı sağlayan Norveç Ermeni Apostolik Kilisesi'nden Mariam Matevosyan ile Narine H. Harutyunyan'a da özel teşekkürlerimi sunarım; her ikisi de etkinliğin planlanması ve gerçekleştirilmesinde paha biçilmez bir yardımda bulundular.

Armenere1915'in Başkanı ve iCenas Publishing'in yayıncısı olarak, bu materyali tamamlamak benim için kişisel bir görev olmuştur. Bu kitapçığın tasarımında sağladığı paha biçilmez teknik destekten dolayı Bahman Farhanieh'e de içten teşekkürlerimi sunarım. Bu yayının amacı, hayati öneme sahip bir konu hakkında bilgiyi yaymak ve daha fazla diyalog ve anlayışın gelişmesini sağlamaktır.

Shabnam Eghbali

Armenere1915 Başkanı, Katkıda Bulunan ve iCenas Forlag Yayıncısı Oslo,
Nisan 2026

Ana Organizatörün Önsözü

Seminere katılanlar ve okuyucular,

Seminerimize katılanların yanı sıra bu derlemeyi okuyan herkesin, soykırım inkârının arka planına ve sonuçlarına odaklanan bu yazılı belgeleri okuyup yaymasını umuyorum.

Armenere 1915 örgütünün başkanı Shabnam Eghbali'ye, “Soykırım inkârını anlamak: 110 yıl sonra Ermeni soykırımından çıkarılan dersler” başlıklı seminerde sunulan konuşmaların çoğunu yayınlayabilmemiz için en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Tüm ders notlarını baştan sona okudum. Okurken, her dersin seminerin amacına tam olarak uyduğunu düşünerek bunun ne kadar önemli olduğunu fark ettim: Ermeni soykırımından elde edilen içgörüler günümüze nasıl yansıtılabilir; geçmişten gelecek için ne öğrenebiliriz. Bu, Shabnam Eghbali ve Odik Nikgol'un kişisel hikayelerinden Taner Akçam'a kadar soykırım inkârının farklı yönlerini belgelemek suretiyle gerçekleştiriliyor: Devletler soykırımı nasıl ve neden inkâr eder; Joachim Savelsbergs: Bir süreç olarak bilme; Suren Manukyan: Ermeni Soykırımı'nın inkârının etkisi; Nora Sveaass: İnkârın psikolojisi; Hanne Sophie Greve: Hukukun üstünlüğü ve 1948 BM Sözleşmesi'nin doğuşu; Bård Larsen: Norveç hükümetinin isteksizliği; Ellen Stenrud: BM ve soykırımın önlenmesi; Khackatur Gasparyan: Soykırımın inkâr edildiği durumlarda uzlaşma süreci; Sigrun M Moss: Uzlaşma zorluğu ve Lene Wetteland: Cezasızlık kültürü ve geçmişten ders çıkarmak.

Bu seminer, Ermeni soykırımının inkârına ilişkin farklı deneyimler sonucunda ortaya çıkmıştır. Semineri birleştiren ana düşünce, günümüz savaşlarında soykırımın inkârının devam etmesi nedeniyle, bu inkârla mücadele etmenin her zamankinden daha önemli olduğu yönündedir. Soykırım, kişinin ait olduğu grubun kasıtlı olarak öldürülmesinin yanı sıra okulların, sağlık tesislerinin ve kültürel mirasın yok edilmesi anlamına gelir. Bunu şahit olmadıkça bu zulmü hayal edemezsiniz; şahit olanlar ise bunu hatırlamaya bile tahammül edememektedir. Odik Nikgol ve Shabnam Eghbali, ailelerinin tarihini sessizliğe gömmeme sorumluluğunu üstlenmiştir.

Bu iki kadının hikâyesi, bu seminerin temel taşlarını oluşturdu.

Bir diğer temel unsur ise, farklı Norveç hükümetlerinin Ermeni soykırımını tanımakta isteksiz davranmasına rağmen, Ermeni halkının sizi bir Norveçli olarak nasıl sıcak karşıladığıdır. Bu isteksizlik utanç vericidir ve Fridtjof Nansen ile Bodil Bjørn'un Ermeniler için yaptıkları çalışmalarla keskin bir tezat oluşturmaktadır. Bu utanç verici durum, Shabnam ile tesadüfen tanıştıktan sonra bu seminerin düzenlenmesine yol açtı. Bana kitabından bahsetti ve ikimiz de inkâr konusunda bir şeyler yapmaya karar verdik. Tüm bu süreç boyunca bana dostluğunu esirgemeyen Shabnam'a, ayrıca Norveç'teki Armenisk Apostoliske Kirkesamfunn'u temsil eden Odik, Narine Harutyuan ve Mariam Matevosyan'a teşekkür ederim.

Ayrıca, Ermeni Soykırımı Müzesi ve Enstitüsü'nden Suren Manukyan ve Edyta Gzoyan ile önemli işbirliğini kolaylaştıran, yıllardır dostluğumu sürdürdüğüm sevgili Ermeni dostlarım Armen Soghoyan ve Khachatur Gasparyan'a da teşekkür ederim. Uzun yolculuklar ve yoğun programlarına rağmen katılım teklifime hemen evet diyen diğer tüm konuşmacılara da teşekkür ederim. Sizin katkılarınız olmasaydı, bu seminerin düzenlenmesi ve salonun tamamen dolmasıyla başarılı olması mümkün olmazdı.

Seminerin planlanmasında ve Fritt Ord'a sunulan hibe başvurusu metninin hazırlanmasında yardımcı olan Oslo Üniversitesi (UIO) Psikoloji Bölümü'nden Nora Sveaass ve Sigrun M. Moss'a özel teşekkürlerimizi sunarız. Norveç Holokost Merkezi'nden Karl Emil Vogt ve diğerleriyle seminerin planlanması ve desteklenmesi konusunda yaptığımız görüşmeler, Los Angeles'teki Kaliforniya Üniversitesi Promise Ermeni Enstitüsü'nden Taner Akçam'ın desteği kadar çok önemli olmuştur. UIO Tıp Fakültesi, Dag Quale ve Suraj Thapa aracılığıyla bize konferans salonunu ücretsiz kullanma imkânı sağlayarak seminerimize önemli bir platform sunmuş ve bütçeyi dengelememizde büyük yardımda bulunmuştur. Ayrıca, süreç boyunca değerli tavsiyeleri ve profesyonel rehberlikleri için Norveç Helsinki Komitesi'ne içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Son olarak, Fritt Ord'a teşekkür ederiz; çünkü bu hibe olmasaydı bu seminerin gerçekleştirilmesi mümkün olmazdı.

Norveç Dışişleri Bakanlığı (MFA) seminere davet edildi ancak gelemedi. Bu nedenle, seminerdeki farklı temalar hakkında onları bilgilendirmek için bir toplantı talep ettik. Bu toplantı 12 Aralık'ta, konuşmacıları ve planlama komitesini temsil eden 9 kişiyle gerçekleşti. Seminerdeki bilgiler, Dışişleri Bakanlığı'nın 1915'teki zulmü soykırım olarak tanımayı reddetme konusundaki tutumunu değiştirmedir.

Gerçek uzlaşma, inkâr üzerine kurulamaz. Soykırımın 111. yıldönümüne yaklaşırken, Norveç hükümetinin soykırım kelimesini kullanma konusundaki isteksizliğinden kaynaklanan çifte standardı ve bunun sonuçlarını kamuoyuna duyurmak amacıyla yeni bir tarihçe hazırlıyoruz.

Tam şeffaflığı sağlamak ve bu sürecin tarihsel kaydını korumak amacıyla, bu kitapçığın sonuna Dışişleri Bakanlığı'nın daveti reddeden orijinal mektubunu ve bir yıl önce yayınladığımız "Ermenilere yönelik soykırımdan 110 yıl sonra Norveç hâlâ sessiz" başlıklı yazımıza yanıt olarak Aftenposten gazetesinde yayınlanan Türk büyükelçisinin yazısını ekledik. İnkârla mücadele ve resmi siyasi tanıma elde etme çabalarımız devam edecektir.

Ann Færden

Psikiyatrist, Doktora, Ermenere 1915 –
Oslo, Nisan 2026

Program

Seminer programı: Soykırım inkârını anlamak: Ermeni Soykırımı'ndan 110 yıl sonra elde edilen içgörüler

- 09.00 – 09.30 Açılış: Ermenistan'ın İskandinavya Büyükelçisi
Kişisel hikayeler: Shabnam Eghbali; Odik Nikgol
- 9.30 – 10.00 İnkarcilik ve Ermeni Soykırımı'nın İnkârı: Profesör Taner Akçam, Promise
Armenian Institute, UCLA California
- 10.00 – 10.30 Soykırımı bilmek. Ermenilerin acıları ve epistemik mücadeleler: Profesör
Joachim J Savelsberg, Minnesota Üniversitesi
- 10.30 – 11.00 Kahve molası
- 11.00 – 11.30 Ermeni Soykırımı'nın inkârının etkisi: Toplum ve birey: Profesör Suren Manukyan,
Ermeni Soykırımı Müzesi
- 11.30 – 12.00 İnsan hakları ihlallerinin inkârı ve cezasız kalmasının psikolojik etkileri: Oslo
Üniversitesi Emekli Profesörü Nora Sveaass
- 12.00 – 12.30 İnkârın etkileri üzerine dört sunumcunun yorumları
- 12.30 – 13.30 Müzikli öğle yemeği
- 13.30 – 14.00 Uluslararası Ceza Mahkemesi ve hükümetlerin soykırımı kabul etmesi Lagmann: Dr.
juris Hanne Sophie Greve, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Yargıcı (1998-2004)
- 14.00 – 14.30 Norveç siyaseti ve Ermeni Soykırımı. Jeopolitik, İlkeleri ve Ahlakı Nasıl Görüntülerin
Ötesine Taşıyor: Tarihçi Bård Larsen, Civita düşünce kuruluşu
- 14.30 – 15.00 BM aracılığıyla soykırımın önlenmesi: Ellen Emilie Stensrud, Norveç Holokost ve
Azınlık Araştırmaları Merkezi
- 15.00 – 15.30 Üç sunumcunun yorumları
- 15.30 – 16.00 Müzikli kahve molası
- 16.00 – 16.30 Soykırım mağdurları için soykırımın inkâr edildiği durumlarda uzlaşma süreci: Profesör
Khachatur Gasparyan, Erivan Devlet Tıp Üniversitesi Tıbbi Psikoloji Bölümü
- 16.30 – 17.00 Uzlaşma süreçlerindeki zorluklar: Holokost ve Ruanda örnekleri: Profesör Sigrun Marie
Moss, Oslo Üniversitesi
- 17.00 – 17.15 Gelecek için geçmişten ne öğrenebiliriz: Dokümantasyon Merkezi Başkanı Lene
Wetteland, Norveç Helsinki Komitesi
- 17.15 – 18.00 Tartışma: Gelecek için geçmişten ne öğrenebiliriz? Tüm konuşmacılar
- 18.00 Seminerin sonu

Program başkanları: Profesör Armen Soghoian, Profesör Anton Weiss-Wendt, Psikiyatrist Ann Faerden

Michael Margaryan – Ermenistan'ın Stockholm Büyükelçiliği Temsilcisi

Soykırımı Anlamak ve Önlemek: Herkesin Sorumluluğu

Soykırım, insanlık tarihinin en karanlık ve en trajik yönlerinden biridir. Yüzyıllar boyunca, bu terim ortaya çıkmadan çok önce, soykırım olayları tarif edilemez acılara yol açmış, bütün ulusları ve toplulukları yok etmiş, toplumlarda ve bireylerde derin izler bırakmıştır.

Soykırımı anlamak ve önlemek, sadece kurbanların anısını onurlandırmak için değil, aynı zamanda gelecek nesilleri benzer dehşetlerden korumak için de hayati önem taşır.

Ermeni Mirası

Kendi ulusumda, Ermeni Soykırımı'nın travması hâlâ derin izler bırakmaktadır. Büyük anne ve babalarımızın hikâyeleri en eski anılarımızın bir parçasıdır ve hayatımız boyunca bizimle kalır. Bir milyondan fazla Ermeni, Osmanlı İmparatorluğu tarafından sistematik olarak katledildi; bütün topluluklar evlerinden zorla çıkarıldı, katliamlara maruz kaldı ve açlık ve yorgunluktan ölmek üzere çöllere sürüldü.

Dünyanın Ders Çıkarmaması

Ermeni Soykırımı'nın ardından geçen on yıllar boyunca, dünya uluslararası düzeni tesis etmek ve bu tür olayların tekrarlanmasını önlemek için büyük mesafe kat etti. Küresel bir topluluk olarak, bu tür zulümleri önlemeye kararlıyız. Ancak soykırımlar devam ediyor; 20. yüzyılın sonunda ve 21. yüzyılın başlarında, dünyanın kitlesel şiddeti önleyemediğinin korkunç birer hatırlatıcısı olan zulümlere tanık olduk.

1994 yılında sadece birkaç ay içinde yaklaşık 800.000 Tutsi'nin öldürüldüğü Ruanda soykırımı, uluslararası toplumun erken uyarı işaretlerine gösterdiği yavaş tepkinin şiddetin kontrolsüz bir şekilde tırmanmasına nasıl yol açtığına çarpıcı bir örneği olmaya devam ediyor. Görünüşe göre bu dersten bir ders çıkarmamışız.

Evet, yavaş müdahalenin bir örneği olarak sık sık Ruanda soykırımını gösteririz. Evet, Ermeni Soykırımı'nın tanınmamasının cezasızlığa zemin hazırladığından sürekli bahsediyoruz, ancak soykırımı önlemeye ya da durdurmaya bir adım bile yaklaşmış gibi görünmüyoruz. Uyarı işaretleri çoktan ortadayken harekete geçmemenin ve bu vahşeti önleyememenin trajik sonuçları, hâlâ çözülmemiş bir sorun olarak durmaktadır.

Diplomatik Çabalar ve “Bir Daha Asla”

Tüm bunları göz önünde bulundurarak, Ermenistan bağımsızlığından bu yana, 1948 tarihli Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme'nin yaygınlaştırılması ve uygulanması için önemli çabalar sarf etmiştir. Bu, BM tarafından kabul edilen ilk insan hakları antlaşması olup, “İnsanlık, halkların sistematik olarak yok edilmesine bir daha asla izin vermeyecektir” şeklindeki dünyanın ciddi taahhüdünü güvence altına almıştır.

- 1998: Ermenistan, BM Genel Kurulu ve BM İnsan Hakları Komisyonu'nda Sözleşme'nin 50. yıldönümünü kutlayan kararlar sundu.

- 2015: Ermenistan, 9 Aralık'ı Soykırım Suçunun Kurbanlarını Anma ve Onurlandırma ve Bu Suçun Önlenmesi Uluslararası Günü ilan eden bir Genel Kurul kararı başlattı.
- Mevcut Girişimler: Bu yıl, Uluslararası Günü'nün 10. yıldönümünü kutlarken, 9 Aralık'ta üst düzey bir toplantı düzenlenmesi için yeni bir karar tasarısı sunduk.

Bireysel Sorumluluk ve Ahlaki Netlik

Kişisel düzeyde, harekete geçme sorumluluğumuz var. Dünyanın uzak köşelerinde yaşanan olaylardan kendimizi kopuk hissetmek kolay olabilir, ancak kayıtsız kalmak doğrudan katılım kadar zararlı olabilir. Bununla birlikte, tüm suç ve dehşet olaylarında, insan olmanın gerçek bir anlam taşıdığı insanlar vardır.

İnsani yardımsever ve Nobel ödüllü Albert Schweitzer'in bir zamanlar söylediği gibi: "*İnsan hayatının amacı hizmet etmek, şefkat göstermek ve başkalarına yardım etme iradesini sergilemektir.*" Soykırıma karşı mücadele sadece hükümetlerin veya uluslararası kuruluşların sorumluluğu değildir; bu, hepimize ait ortak bir sorumluluktur. Her birimiz, nefret ve adaletsizliğe karşı durarak bir fark yaratma gücüne sahibiz.

İskandinav Misyonerler ve Bodil Biørn

Ermeni Soykırımı'nın gölgesinde, İskandinav ülkelerinden gelen misyonerler, tarif edilemez bir dehşetin tanıkları oldular. Birçoğu, evlerinden uzaktaki topluluklara öğretmek, şifa vermek ve hizmet etmek gibi sade bir niyetle Osmanlı İmparatorluğu'na gelmişti. Bugün, pek çok Ermeni çocuğun annesi olan Bodil Biørn hakkında çok konuşacağımızdan hiç şüphem yok.

Etraflarında şiddet olayları yaşanırken, rollerini değiştirdiler. Koruyucular, bakıcılar ve sessizlerin sesi oldular. Korku ve yıkımın ortasında, bu misyonerler görev bilinci ve şefkat duygularını kararlılıkla korudular. Ayrılmak daha güvenli olacağı halde kalmayı seçtiler; böylece, birer can simidi oldular ve daha sonra yaşananlar hakkında gerçeği anlatabilecek az sayıdaki tanıklardan bazıları haline geldiler.

Cesaretin Mirası

Geçmişin ve günümüzün insani yardım gönüllülerinin hikâyeleri, silahlar ya da sözlerle değil, varlıkları, şefkatleri ve ahlaki netlikleriyle sessiz ama güçlü bir direniş korusu oluşturuyor. Onların mirası, sadece kurtardıkları hayatlarda değil, verdikleri örnekte de yatıyor: ezici bir zulüm karşısında bile şefkatin varlığını sürdürebileceği ve tek bir kişinin cesaretinin kendi döneminin çok ötesine yankılanabileceği gerçeği. Onları anarken, insancılığın en gerçek biçiminin kahramanlıkta değil, gözlerini başka yöne çevirmekte reddetmede yattığını hatırlıyoruz.

Shabnam Eghbali

Adım Shabnam Eghbali. Eğitimim gereği telekomünikasyon mühendisiyim, ancak bugün bir yazarım. Bu seminerin organizatörlerinden biri ve bir torun olarak, insanlık tarihinin en karanlık bölümlerinden biri olan Ermeni Soykırımı'na dokunmuş hikayemi paylaşmak için buradayım.

Öncelikle size büyükannem Tata'nın hikâyesini anlatacağım. Ardından bunun bugün beni nasıl etkilediğini paylaşacağım.

Atalarımın toprağından bir avuç toprak

1916 yılının Nisan ayında karanlık ve soğuk bir geceydi. Henüz sekiz yaşında olan Tata, Batı Ermenistan'dan kaçmak zorunda kalmıştı. Osmanlı İmparatorluğu bir soykırımın ortasındaydı ve ailesi de kaçmak zorunda kalanlar arasındaydı. Babası ve hamile annesiyle birlikte dramatik bir yolculuğa çıktılar. Büyük büyükannem, doğum yapmak için Mush şehrinde güvenli bir yer bulmak zorundaydı. Tata'yı korumak için büyük büyükbabam onu İran'ın sınır kasabası Maku'daki bir tanıdığına götürdü. Karısını ve yeni doğan çocuğunu kurtarmak için geri döndü, ancak onlar bir daha geri dönmedi. Tanıdık bir hain çıktı ve 8 yaşındaki Tata, tek başına ve hiçbir şeyi olmadan sokağına atıldı.

Şimdi kitabım «*Atalarımın Topraklarından Bir Avuç Toprak*»tan kısa bir bölüm okumak istiyorum

Kafam karışmış bir halde, çantayı kollarımda tutarak sokağın sonunda durdum. Nisan ayı sonuydu, gökyüzü bulutluydu ve rüzgâr soğuk hava getiriyordu. Üzerimde sıcak tutan giysiler yoktu. Yanımdan geçen herkes bana bakıyordu. Bu şehri tanıımıyordum. Bacaklarım artık beni taşıyamıyordu. Çantayı duvarın yanına koyup yere oturdum. Açtım; öğle yemeği bile yememiştim. Biraz sonra, içinde yiyecek bir şey var mı diye çantayı açtım. Ama çantanın içinde, ayrılmadan birkaç gün önce annemin diktiği iki takım bebek kıyafeti vardı. Üzerinde haç olan bir inci kolye ve annemin babasından miras kalan İncil de oradaydı. İncil'e göz attım ve gözüm iki sayfa arasına özenle yerleştirilmiş bir resme takıldı. Benim ve ailemin bir fotoğrafı. Gözyaşlarım yanaklarımdan süzüldü. Yavaş yavaş hava karardı, ama hiçbir şey olmadı. Belki de bütün sabah orada ayakta ve otururken beni görmüş olan bir yoldan geçen, bana bir parça ekmek verdi ve ben onu iyice çiğnmeden yedim. Bunu görünce bana bir şey sordu. Ne dediğini anlamadım, o da bana bir parça ekmek daha verdi, sonra büyük, kalın atkısını çıkarıp omuzlarıma sardı ve uzaklaştı.

Ne kadar süre uyuduğumu bilmiyordum. Beni uyandıran adam, önceki gece bana ekmek ve atkısını veren adamdı. Bana elini uzattı ve bir şey söyledi. Gözleri maviydi, babaminkiyle aynı renkte. Çantamı aldı ve onu takip etmem için işaret etti.

İtici Güç

Büyürken, büyükannemin kaçış sırasında duyduklarını ve gördüklerini, ardından yaşadığı zorlukları anlattığı hikayeleri dinleyerek büyüdüm.

Onun kederine, özlemine, uykusuz gecelerine ve panik ataklarına tanık olarak büyüdüm. İki hayali vardı: anne babasını ve akrabalarını bulmak ve Osmanlılara dava açmak. Hayallerini gerçekleştiremedi, bu yüzden sorumluluk bana düştü. Bu hikâyeler ve oğlumun ortaokuldayken bana sorduğu bir soru

, aile tarihimizi yazmamın itici gücü oldu. Oğlum bana şöyle sordu: "Neden aile ağacımız bu kadar küçük ve seyrek?"

İnkârın Acısı

Ancak bu mirası taşımak kolay değil. İnkârın bana kişisel olarak ne yaptığını paylaşmak istiyorum.

İnsanlar Ermeni Soykırımı'nı inkâr etmeyi tercih ettiklerinde bunu içimde fiziksel olarak hissediyorum. Gerçekler apaçık ortada olsa bile bu durum bende şüphe ve belirsizlik yaratıyor; bazen Soykırım'ın gerçekten yaşandığından emin olmak için kendimi internette defalarca arama yaparken buluyorum. Gerçeğin reddedilmesi bir insanı, hatta bir torunu bile işte bu şekilde etkileyebilir.

Bunu dile getirdiğimde bazen nefret mesajları ve tehditler alıyorum. Bu tür bir direnç canımı yakıyor. Uykusuz geceler geçiriyorum.

Katliamlar sona erer, ancak soykırımın şiddet dolu sonuçları devam eder. Torunlar için bu, miras kalan bir yük, bugün de süren bir ıstıraptır.

Türk devletinin inkârı ve propagandası trajik bir şekilde işe yaradı: kendi ailemdeki bazı genç nesiller hikâyemizi reddediyor. Türkiye'yi destekliyorlar ve kendi köklerini "kirlî" olarak nitelendiriyorlar. İşte inkârın bedeli budur – kimliğimi yok ediyor.

Birisi atalarımın yaşadıklarını inkâr ettiğinde, benim tarihimi benden alıyor. Kimliğim ve ailemin anıları geçersiz hale geliyor. Bu da güvensizlik ve kafa karışıklığına yol açıyor.

DNA testim birçok akrabamı ortaya çıkardı, ancak çoğu atalarının kim olduğunu bilmiyor. Türkiye'de yaşıyorlar ve onlarla iletişime geçtiğimde artık iletişimde kalmak istemiyorlar. Bunun nedeni, Türkiye'de Ermeni Soykırımı hakkında konuşmanın suç sayılmasıdır.

Sonuç

İnkâr, uzlaşmayı engeller. Bir yaranın iyileşmesi için, öncelikle o yaranın varlığını kabul etmelisiniz. İnkâr, bu süreci durdurur. Bir trajediyi örtbas eder ve kurbanların olanlar hakkında konuşma hakkını elinden alır. Gerçek gizlendiğinde keder asla sona eremez. Bu şekilde, inkâr insanların yaralarını iyileştirmelerini ve güvenli ve istikrarlı bir gelecek inşa etmelerini engeller.

Son olarak, beni dinlediğiniz için teşekkür ederim. Ayrıca, "Kulturrâdet" tarafından satın alınan ve Norveççe, İngilizce ve Farsça dillerinde mevcut olan kitabımı okumanızı tavsiye ederim. Satıştan elde edilen tüm gelir, İran ve Ermenistan'daki muhtaç okul çocuklarına doğrudan aktarılmaktadır.

Odik Nikgol

Hairapet'in Hikayesi: Ermeni Soykırımı'nın Mirası

Tarih, insanlığın şiddetle verdiği uzun mücadelede sayısız yükseliş ve düşüş, zirveler ve çukurlarla doludur: savaşlar, cinayetler, işkence, infazlar, istismar, açlık, yıkım ve soykırım. Bu zulümler, hem bunları yaşayanların hem de sonraki nesillerin hayatlarında fiziksel ve psikolojik olarak derin ve kalıcı izler bırakmıştır.

Ailemizin üzerine uzun ve sarsılmaz bir gölge düşüren bir hikâye anlatmak istiyorum. Bu hikâye, Edessa'da (Doğu'nun Beytullahim'i) doğan ve kısa bir süreliğine, Türkiye'nin güneydoğusunda, günümüzde Şanlıurfa ya da kısaca Urfa olarak bilinen memleketinde ailesiyle birlikte büyüyen babam Hairapet'in hikâyesidir.

Hairapet'in kızı olarak, o karanlık dönemlerden birine ışık tutmayı bir görev olarak görüyorum. 1915 yılında Urfa'da babam ve ailesi, tarif edilemez bir şiddete tanık oldu: Sevdikleri, Osmanlı milislerinin elinde katledildi. Annesi ve üç kız kardeşiyle birlikte, silahsız babası ve dört erkek kardeşinin kendi bahçelerinde infaz edilirken çaresizce izlemek zorunda kaldı.

Onların gözlerinin önünde, birbiri ardına, geriye kalan ailenin gözü önünde başları kesilerek öldürüldüklerini gördü. Annesi ve kız kardeşlerinin çılgın attığını ve ağladığını gördü; annesi ise, ölüm diyarına onlarla birlikte gitmek için çaresizce, ölenlerin kanını yüzüne ve vücuduna sürüyordu.

İki ablası göçebeler tarafından kaçırıldı. Kısa süre sonra annesi intihar etti ve onu küçük kız kardeşiyle birlikte Fırat Nehri yakınlarındaki ıssız bir bölgede yalnız bıraktı. Daha sonra kız kardeşinin ölümünden sonra cesedinin çürümesini izledi. Kendisi de göçebeler tarafından yakalanarak köle yapıldı. Yıllar sonra kaçtı ve Fransız ordusuna asker olarak katıldı. Daha sonra, soykırımı uluslararası bir mahkemeye taşımaya kararlı olarak bir Ermeni gerilla grubuna katıldı, ancak çabaları boşuna oldu. Sonunda İran'a kaçtı ve orada Ermeni topluluğu içinde sığınak buldu.

Travmanın Anatomisi

Zihni korku, hor görme, güvensizlik ve umutsuzlukla doluydu.

- Yabancı bir ülkede yaşayan bir Ermeni ailesi olarak karısı ve çocuklarının güvenliği için duyduğu korku.
- Çocukken halkının maruz kaldığı zulüm, cinayet ve yıkıma tanık olduğu için duyduğu hor görme.
- Güvensizlik, çünkü açlık, şiddet, kaçırılma, tecavüz ve kafa kesilmelerine maruz kalan, oğulları ve kızları köleleştirilen, tecavüze uğrayan veya insanlık dışı deneylere maruz kalan bir ulusa kimse yardım etmemiştir.
- Umutsuzluk, çünkü o günün görüntüleri tekrar tekrar aklına geliyordu ve her düşüncesini ele geçiriyordu.

Gözleriyle tanık olduğu dehşet verici olaylar ve ardından gelen yıllar onu sonsuza dek değiştirdi. İnsanlığın acımasızlığını gözlerinin önünde kanla resmettiler. O gün, politikacılara ve dünyaya olan inancını yitirdi. O gün, keder, yalnızlık ve çaresizlik içinin derinliklerine gömüldü ve orada sonsuza dek kalacaktı.

Nesiller Boyu Süren Gölge

Hikâyesini bizlere, yani torunlarına aktardı. Bu, babamla ilgili korkunç, unutulmaz ve nadiren anlatılan bir hikâye; dedelerimizin, amcalarımızın ve teyzelerimizin hikâyesi. Bu, biz torunların içinde yaşayan, hâlâ çözülmemiş bir travma; bugüne kadar hâlâ tanınmayan Ermeni Soykırımı'nın hikâyesi.

Bu, çocukluğumuzdan beri dinlediğimiz ve taşıdığımız uzun ve hüznü bir hikâye. Bu benim çocukluk hikâyem — unutulmaz ve travmatik — benim ve kız kardeşlerimin hafızasına kazanmış, hiçbir zaman tam anlamıyla sindirilememiş bir hikâye; çünkü nedenini silmek ya da geri almak mümkün değil. Vücudun içinde sessizce yatıyor, her hatırlatıcıyla uyanıyor ve fiziksel ve duygusal acı olarak kendini gösteriyor: erken yaşlanma, kaygı, korku, depresyon ve sürekli bir tehlike hissi.

Kardeşlerim ve ben, düşüncelerimize sızan ve üzerimize gölgesini düşüren cinayet ve savaş hikâyeleriyle şekillenen hayatlar yaşadık. Bu acı dolu anılar varlığımızın bir parçası haline geldi, ancak onlardan kurtulmak için elimizden hiçbir şey gelmiyor. İyileşmemiş travma nesiller boyu sürüyor, sayısız şekilde dönüşüyor ve yeniden su yüzüne çıkıyor.

Travma hiçbir zaman çözülmeyi, uluslararası alanda hiçbir zaman tanınmadı. Bu ihmal, nesilden nesile devam eden bir sarmal yarattı. Babamı o ıstırap dolu durumundan kurtarmak için yardım istemek ya da bir doktor aramak için koştuğumu hâlâ hatırlıyorum. Onu, acısını sakinlik ve özlem maskesinin arkasına saklayan nazik ve şefkatli bir adam olarak hatırlıyorum. Onun saldırganlığını, pişmanlığını, depresyonunu ve çaresizliğini izlerken gözlerimden akan yaşları hatırlıyorum.

Çocukluğumdan masalları hatırlamıyorum. Sadece bu hikâyeleri hatırlıyorum; asla silinmeyecek keder ve kayıp öyküleri olarak hafızama derinlemesine kazanmış olanları.

Taner Akçam

İnkârın Anatomisi: Devletler Neden ve Nasıl Soykırımı İnkâr Ediyor?

Bu iki duygusal konuşmanın ardından sizi rasyonel düşüncenin dünyasına davet etmek zor; ama ben tam da bunu yapacağım. Kullandığım dil o kadar soğuk gelebilir ki, adeta donuyormuş gibi hissedebilirsiniz.

Beni davet ettiğin için teşekkürler Ann; diğer organizatörlere de teşekkürlerimi sunarım. Burada bulunmak ve böylesine önemli bir konu hakkında konuşma fırsatı bulmak benim için büyük bir zevk. Bana genel olarak inkâr olgusu ve özel olarak da Türkiye'nin Ermeni Soykırımı'nı inkâr etmesi hakkında konuşmam için davet edildi. Bu kısa sunumda, inkârın gerçekte ne olduğunu, nasıl işlediğini, neden devam ettiğini ve onu bu kadar güçlü bir siyasi araç haline getiren unsurları ele alacağım.

Öncelikle, benim “milyon dolarlık soru” olarak adlandırdığım konuyla başlayayım. Otuz beş yılı aşkın bir süredir Ermeni Soykırımı üzerine çalışıyorum ve benimle tanışan herkesin ilk sorusu şudur: “Türkler neden Ermeni Soykırımı'nı inkâr ediyor?” Bu soruya şimdi cevap vereceğim; daha ayrıntılı olarak da soru-cevap oturumu sırasında tartışabiliriz.

Ardından, inkârcılığın genel yapısına değinecek ve Türkiye örneğini kılavuz alarak, bu olguyu tanımlayan mekanizmaları, anlatı stratejilerini ve alternatif gerçeklikler yaratma yöntemlerini inceleyeceğim.

Şimdi şu “milyon dolarlık soruya” geçelim: Türkiye neden soykırımı inkâr ediyor?

Bu sorunun akılda tutması kolay tek bir cevabı varsa, o da tek kelimedir: süreklilik. Türk inkârına verdiğim cevap budur. Türk hükümeti – ya da modern Türkiye Cumhuriyeti – soykırımı düzenleyen parti tarafından kurulmuştur. Durum bu kadar basit. İttihad ve Terakki Partisi (İTTİHAD), Ermeni Soykırımı'nı düzenleyen partidir ve aynı zamanda Türk “ulusal kurtuluş savaşını” düzenleyen partidir. Bunun mantıksal sonucu, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu üyelerinin önemli bir kısmının CUP üyesi olmasıdır.

Türkiye'nin bugün karşı karşıya olduğu en büyük ikilem budur. Kurucularının önemli bir kısmı ya katliam sürecine doğrudan katılmış ya da Ermeni mallarına el konulması yoluyla zengin olmuştur.

Bu gerçeğin üç ana boyutu vardır. Bunları özetleyeyim.

Psikolojik ve kimlik krizi: Her ulusun kahramanlara ihtiyacı vardır; her ulusun kurucu babaları vardır. Türkiye Ermeni Soykırımı'nı açıkça tanırsa, kahramanlarını kötü adamlara ve katillere dönüştürmek zorunda kalacaktır. Tanımanın psikolojik zorluğu budur. Soykırımdan ve olanlardan açıkça bahsederseniz, inşa edilmiş olan ulusal kimliği zedelemek riskini alırsınız. Asıl zorluk budur ve böyle bir dönüşüm ancak gerçek anlamda demokratik bir yapı içinde gerçekleşebilir.

Tazminat ve telafi: İkincisi, geçmişte işlenmiş bir suçu kabul ediyorsanız, tazminat ödemek zorundasınız. Tazminat ve adalet olmadan, bu kabulün bir anlamı yoktur. Türkiye soykırımı tanırsa, sistematik bir imha olduğunu da kabul etmek zorunda kalır. Hatta

Osmanlı İmparatorluğu'nun "tüm Ermenileri Florida'ya gönderdiği" – Anadolu dağlarından havası daha güzel bir yere – gibi bir hayali kabul etsek bile, bu yine de temel gerçeği değiştirmez: Tüm Türk milleti, Ermeni halkı tarafından yaratılan servet ve mülklerin üzerinde oturmaktadır. Böyle bir fanteziyi kabul etmek, bu servetin kamulaştırıldığı gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bir şeyin yanlış olduğunu kabul ettiğinizde, tazminat ve kaynakların iadesi konusu devasa bir sorun haline gelir; Türkiye'nin yüzleşmeye hazır olmadığı bir sorun.

Ulusal güvenlik endişesi: Üçüncü önemli boyut, benim "ulusal güvenlik endişesi" olarak adlandırdığım konudur. Bu çok ciddi bir sorundur ve İsrail'in Filistinlilere karşı tutumuyla karşılaştırılabilir. Türk hükümeti, soykırımın tanınması ile toprak bütünlüğü arasında güçlü bir bağlantı olduğuna inanmaktadır. Ermeniler tarihsel olarak, bugün Türkiye'nin doğu kısmını oluşturan ve Batı Ermenistan olarak bilinen bölgede yaşamışlardır.

Günümüzde bu toprakları aktif olarak talep eden çok fazla Ermeni olmasa da, Türk hükümeti soykırımı kabul etmemek için toprak taleplerine dair korkuyu gerekçe olarak kullanmaktadır. Argüman oldukça açıktır: "Ermeni Soykırımı'nı tanırsak, Ermeniler topraklarımızın önemli bir kısmını talep edeceklerdir. Bu da ulusal güvenliğimizi tehdit edecektir; zira toprak verilemez, ancak alınabilir."

Yasal kısıtlamalar ve yargı sistemi: Bu ulusal güvenlik argümanı, Türkiye'deki davalarda da oldukça belirgindir. Mahkeme kararlarını okursanız bunu açıkça görebilirsiniz. Örneğin, 2007 yılında mahkeme, Hrant Dink'in oğlunu "soykırım" terimini kullandığı için cezalandırırken, bu tür bir kullanımın ifade özgürlüğü kapsamında korunmadığını hükmetti. Gerekçe, bunun ulusal güvenliğe doğrudan bir tehdit oluşturmasıydı. Ulusal güvenlik tehdit altındaysa, devlet ifade özgürlüğünü kısıtlama hakkını talep eder. Bunlar, Türkiye'nin Ermeni Soykırımı'nı inkar etmek için kullandığı temel argümanlar arasındadır.

Şimdi sunumumun ikinci bölümüne geçmek istiyorum. Soykırımı inkâr olgusunu anlamak için dört temel argümanım var:

1. **İnkarcılık modern bir olgudur:** Bir kavram olarak inkarcılık çok yenidir.
2. **İnkâr, Ermeni Soykırımı'nın ayrılmaz bir parçasıdır:** Soykırımdan sonra ortaya çıkmamıştır; soykırım sürecinin kendisinin bir parçasıydı.
3. **İnkarcılık bir yapı ve kurumdur:** Sadece geçmişteki bir olaya yönelik ideolojik bir tutum değildir; sistemin içine yerleştirilmiştir.
4. **İnkarcılığın kendine özgü "gerçekleri" ve "hakikatleri" vardır:** Tek bir hakikat olduğu varsayımı doğru değildir. Göstereceğim gibi, hakikatin farklı biçimleri vardır.

İddia 1: Modern Bir Gelenek Olarak İnkâr

İlk argümanım, devletlerin toplu katliamları ve diğer zulümleri gizleme çabalarının, açıkça modern bir olgu olduğudur. Eskiden devlet şiddeti —hatta çok büyük ölçekte olsa bile— sadece normal kabul edilmekle kalmaz, çoğu zaman övgü konusu olurdu. Tarihin büyük bir bölümünde siyasi liderler ve hükümdarlar, bu şiddeti gizlemek bir yana, diktiği anıtlarda ve geride bıraktıkları yazıtlarda bu tür şiddeti açıkça yüceltmişlerdir.

Antik dönemlerden, kralların ve hükümdarların gerçekleştirdikleri katliamları gururla ilan ettiklerine dair sayısız örnek bulunmaktadır. Örneğin Pers Kralı Darius, öldürdüğü Ermenilerin sayısını tam olarak bir anıt üzerine kazıtacak kadar gururluydu. Aynı örüntüyü Asur kralları

veya Timur (Tamerlane) arasında da aynı örüntüyü görüyoruz. Birçok tarihi yazıtta, hükümdarlar şiddet eylemlerini alenen ve açıkça yüceltmişlerdir.

Aşağıdaki gibi ifadeler nadir değildi:

- “Boğazlarımı alenen kestim.”
- “Tanrım Aşur’a iftira atan veya küfredenlerin dillerini kopardım.”
- “Küçük parçalara böldüğüm cesetlerini köpeklere ve domuzlara yedirdim.”

Bunlar, antik döneme ait anıt ve yazıtlardan alınmış gerçek örneklerdir. Gördüğünüz gibi, herhangi bir inkâr söz konusu değildi; zira şiddeti gizlemeye yönelik bir ihtiyaç hissedilmiyordu.

Gururdan İnkâr'a: Aydınlanma ve Ötesi

Gururdan inkârına doğru köklü bir değişim gözlemliyoruz ve bu dönüşümün nedeni Aydınlanma'da yatıyor.

Aydınlanma döneminde ve sonrasında devletlerin ve toplumların kitlesel zulümlere karşı tutumu önemli ölçüde değişmiştir. Şiddetin nasıl anlaşıldığı konusunda temel bir değişim yaşanmıştır. Şiddet günümüze kadar devlet yönetiminin değişmez bir aracı olarak kalmış olsa da, şiddetin algılanma, sunulma ve meşrulaştırılma biçimi önemli ölçüde değişmiştir.

Şiddet, normal davranıştan sapan ve ahlaki açıdan kınanması gereken bir sapma olarak görülmeye başlandı. Aydınlanma döneminden sonra ortaya çıkan ahlaki söylem, şiddeti kabul edilebilir insan davranışlarının sınırları dışında bir şey olarak ele alır. Sonuç olarak, günümüzde şiddet uygulandığında, bu ya çeşitli argümanlarla gerekçelendirilmeli ya da gerekçelendirme yetersiz kalırsa inkar edilmelidir.

Bu bağlamda, Aydınlanma döneminde gelişen ahlaki söylem, inkârcılığı modern şiddetin vazgeçilmez bir bileşeni haline getirmiştir. Bunu bugün Gazze’de açıkça görebiliriz; şiddetin nasıl çerçevesi ve anlaşıldığı konusunda köklü bir değişim yaşanmıştır.

Planın Vazgeçilmez Bir Parçası Olarak İnkâr

Ermeni Soykırımı da bu modern kalıbın bir istisnası değildi. İnkâr, olayların ardından ortaya çıkan bir şey değildi; en başından beri sürecin temel bir parçasıydı. Bu inkar, sistemin içine yerleşmişti ve sürgünler ve katliamlarla birlikte gelişti.

Başka bir deyişle, Ermeni Soykırımı’nın inkârı olayların ardından ortaya çıkmadı; bu, planın kendisinin bir parçasıydı. Sürgünler ve toplu katliamlar, “yasal” bir yeniden yerleşim politikası kisvesi altında gerçekleştirildi. 27 Mayıs 1915’te Resmi Gazete’de yayımlanan ve 1 Haziran 1915’te yürürlüğe giren resmi sürgün emri, tüm önlemleri yasal bir yer değiştirme operasyonu olarak sunuyordu.

Bu belgelerde “Ermeniler” terimi bile geçmemektedir. Devlet, bu politikayı savaş zamanında güvenlik nedenleriyle bir nüfusun yer değiştirmesi olarak sunmuştur. Bu, soykırımın yasal çerçevesini oluşturmuştur.

Yetkililer, imha operasyonlarının “yasal” yeniden yerleştirme çerçevesinden ayrılması için süreci özenle yapılandırdılar. Bu ayırım sadece pratik bir amaçla yapılmamıştı; aynı zamanda inandırıcı bir inkar imkânı yaratmak üzere tasarlanmış kasıtlı bir stratejiydi.

Bugün, Osmanlı arşivlerindeki yüzlerce belge bu olayları, zorla nüfus transferinden başka bir şey olarak tasvir etmemektedir. Açlık veya soğuktan kaynaklanan ölümler, hükümetin kontrolü dışındaki talihsiz kazalar olarak sunulmaktadır.

Bu titiz planlamanın nedenlerinden biri, sürekli uluslararası gözetimdi. Osmanlı İmparatorluğu Almanya ile müttefikti ve imparatorluğun dört bir yanında Alman konsolosları, askeri yetkililer ve misyonerler bulunuyordu. Aynı zamanda, Amerika Birleşik Devletleri henüz savaşa girmemiş olduğundan, bölgede Amerikan konsolosları ve misyonerleri de faaliyet gösteriyordu. Osmanlı yetkilileri, ne Almanların ne de Amerikalıların sahada neler olup bittiğini tam olarak kavrayamayacakları şekilde, süreci büyük bir gizlilik içinde yürütmek zorundaydı.

Bu anlamda, gizlilik tek başına tesadüfi bir unsur değildi; imha sürecinin yapısal bir bileşenydi.

İnkârın İki Yanlış Anlayışı

Bu da beni ana tezime getiriyor: inkârcılık bir yapıdır. İnkâr konusunda, özellikle Türkiye örneğinde, iki temel yanlış anlama vardır.

Birincisi, inkârcılık genellikle geçmişteki zulümlere karşı yanlış ama belki de hoş görülebilir bir tutum olarak ele alınır. İkincisi, inkârla yüzleşmenin, sanki o suç sadece geçmişte kalmış ve günümüzden kopukmuş gibi, tek bir tarihsel suça karşı ahlaki bir duruş sergilemekten ibaret olduğu varsayılr.

Her iki yanlış anlama da, benim “**zamansal bölünme**” olarak adlandırdığım şeye dayanmaktadır; bu, geçmiş ve bugünü birbirinden ayrı, izole kategorilere ayırma ve aralarındaki bağlantıyı görmezden gelme eğilimidir.

Bununla birlikte, inkâr ile günümüzün siyasi gerçekleri arasındaki bağı koparmak son derece sorunludur. İnkâr, yalnızca geçmişe dair ideolojik bir duruş değildir; günümüz politikalarını şekillendirmeye devam eden sistematik bir yapıdır. Zaman içinde kurumları etkileyen, derinlere kök salmış bir zihniyettir. Kurumsallaşmış haliyle, bugün Türkiye'nin iç ve dış politikasını şekillendiren aktif bir güç olmaya devam etmektedir.

Türkiye'de inkârcılık bir sistem olarak işlediğinden, Güney Afrika'daki apartheid rejimiyle karşılaştırılabilir. Her iki sistem de ayrımcılık ilkeleri ve etnik ve dini azınlıkların dışlanması üzerine kurulmuştur.

Zihniyetin Sürekliliği

Tarihsel olarak, sözde “Ermeni Sorunu” özünde bir eşitlik ve sosyal adalet talebiydi. Osmanlı devleti bu talepleri ele almak yerine, bunları bir güvenlik tehdidi olarak yeniden çerçevlendirdi —tıpkı Filistinlilerin eşitlik taleplerinin sıklıkla Yahudi devleti için bir tehdit olarak gösterildiği gibi— ve bu durum nihayetinde bir imha politikasına yol açtı.

Bugün, Ermeni Soykırımı'na yol açan zihniyet, Kürtler ve Türkiye'nin komşuları konusunda da hâlâ geçerliliğini korumaktadır. Kürtlerin hâlâ temel haklardan mahrum olmasının temel nedeni budur. Soykırımı kolaylaştıran kurumlar ortadan kalkmamıştır; hâlâ işlevlerini sürdürmektedirler. Bu süreklilik, Türkiye'nin Ermenistan'a ve Suriyeli Kürtlere yönelik saldırgan politikalarını açıklamaya yardımcı olmaktadır.

Mevcut durum ancak bu daha geniş tarihsel çerçeve içinde anlaşılabilir.

“Alternatif Gerçeklerin” İnşası

Bir başka önemli nokta da, inkârcılığın kendi “gerçeklerini” ve kendi “hakikatini” üretmesidir. İnkâr, genellikle sadece yerleşik gerçekleri reddetmek olarak yanlış anlaşılır. Bu varsayım, gerçeklerin,

görüşlerin ve yorumların açıkça birbirinden ayrılabilmesi ve gerçeğin üzerinde mutabık kalınan bir dizi olguya dayandığı inancına dayanmaktadır.

Genellikle şöyle deriz: “Bu bir gerçektir—Ermeni Soykırımı gerçekleşti” ve bunu basit bir görüşten ayırırız. Ancak bu anlayış yetersizdir.

İnkarcılık, sadece gerçeği reddederek işleyiş göstermez. Çok daha karmaşık ve belirsiz bir alanda işler. Tarihsel gerçekliğe karşı çıkmak için kendi “gerçeklerini” ve kendi “hakikat” versiyonunu aktif olarak inşa eder.

Gerçeğin Kırılmalı ve Sessizliğin Üretimi

Öncelikle farklı gerçeklik türlerini birbirinden ayırmalıyız. Karşı karşıya olduğumuz temel zorluk budur. Bunu, olgusal gerçeklik ile rasyonel gerçeklik arasında net bir ayırım yapan Hannah Arendt’i örnek göstererek açıklayacağım. Bu ayırım, inkâr olgusunu anlamak için çok önemlidir.

Arendt, matematik, bilim ve felsefedeki gerçeklerin –Öklid geometrisi, Einstein’ın izafiyet teorisi veya Platon’un felsefesi gibi– unutulur veya kaybolurlarsa her zaman yeniden keşfedilebileceğini savunur. Başka biri, bir noktada, bu gerçekleri yeniden keşfedebilir ve geri getirebilir.

Ancak insanlık tarihi bambaşka bir alandır. Yaşanan olayların tarihsel gerçeklerini yitirirsek, bunları geri getiremeyiz. Bir kez kaybolduklarında, geri dönüşü yoktur. Gerçekler silindiğinde, bunları yeniden inşa etmek neredeyse imkânsız hale gelir. Tarihsel anlamda yalnızca kayıt altına alınmış olaylar “gerçek” olarak kabul edilebilir. Kayıt yoksa, gerçek de yoktur. İşte karşımızda duran gerçeğin kırılmalı doğası budur.

İktidarın Bir Aracı Olarak İnkâr

Normalde tarihsel gerçeklik iki ana temele dayanır: resmi belgeler ve tanık ifadeleri. İnkârcılık, her ikisini de zayıflatma kapasitesine sahiptir.

Bir tanığın ifadesi itibarsızlaştırılabilirse, olayların hiç yaşanmadığını iddia eden başka tanıklar ortaya çıkarılabilir. Resmi belgelere gelince, yenileri yaratılabilir; bu durumda, bir belge diğerine karşı kullanılır. Dolayısıyla, burada önemli olan nokta, inkârcılığın sadece olgusal gerçeğin reddi olmadığıdır; inkârcılık, neyin gerçek olarak kabul edileceğini aktif olarak şekillendiren bir iktidar aracıdır.

Hangi gerçeklik versiyonunun galip geleceği konusundaki mücadele, temelde siyasi bir mücadeledir. İnkâr, sadece akademi ortamında bir belgeyi diğerine karşı koyarak yenilgiye uğratılamaz. Bu, ancak siyasi mücadele yoluyla aşılabilir.

Tarihi Susturmanın Beş Aşaması

Buradaki argümanım, Chicago Üniversitesi’nden antropolog Michel-Rolph Trouillot’un çalışmalarına dayanmaktadır. Trouillot, tarihin akışına sessizliğin girdiği dört “an”dan oluşan bir teori geliştirmiştir. Ermeni Soykırımı’nın inkârını daha iyi açıklamak için, onun çerçevesini beş aşamaya genişletiyorum.

Trouillot şu soruyu soruyor: Tarihi nasıl sustururuz? Geçmişte yaşananları nasıl inkâr ederiz? Onun cevabı dört kilit anı ortaya koyuyor:

1. **Gerçeklerin yaratıldığı an:** ilk kaynakların üretimi.
2. **Gerçeğin bir araya getirilme anı:** arşivlerin oluşturulması — çünkü tek bir belge asla yeterli değildir.
3. **Gerçeğin geri getirilmesi anı:** bu arşivlere dayalı anlatıların oluşturulması.

4. **Geriye dönük anlamlandırma anı:** toplumun gururla benimsediği bir ulusal tarihin üretilmesi.

Bu dörde beşincisini de ekliyorum:

5. **Kritik belgelerin imha edilmesi veya geçersiz kılınması anı:** kanıtlar egemen anlatıyla çeliştiğinde, ya imha edilir ya da sahte ilan edilir.

Türkiye'deki Silme Operasyonu

Bu çerçevede, Osmanlı ve daha sonraki Türk yetkililerin nasıl hareket ettiğini anlamamıza yardımcı olur. Onlar, birbirleriyle ilişkili birkaç adımdan oluşan sistematik bir süreç yürüttüler:

- Kendi gerçeklerini ve arşivlerini oluşturdular ve bir araya getirdiler.
- Aynı zamanda, soykırım niyetini açıkça gösteren belgesel kanıtların büyük bir kısmını sakladılar veya yok ettiler. Bu yok etme, soykırım sırasında ve sonrasında gerçekleşti.

Bunun çarpıcı bir örneği, Ermeni sürgünlerinin imhasında merkezi bir rol oynayan Teşkilat-ı Mahsusa'dır. Bugün Osmanlı arşivlerinde bu örgütle ilgili resmi belgeleri ararsanız, neredeyse hiçbir şey bulamazsınız. Bu kayıtlar ya sistematik olarak imha edilmiştir ya da erişilemez durumdadır.

Kanıtların Silinmesi ve "Belge Savaşı"

Tarihsel kayıtlarda büyük bir boşluk bulunmaktadır. Teşkilat-ı Mahsusa ile ilgili belgeler kayıptır ve soykırımı düzenleyen parti olan İttihat ve İlerleme Komitesi'nin Merkez Komitesi'ne ait kayıtların büyük bir kısmı ortadan kaybolmuştur. Bu belgelerin nerede olduğunu, hatta hâlâ var olup olmadıklarını bile bilmiyoruz. Ayrıca, özellikle 1918 ateşkesinden sonra İçişleri Bakanlığı'ndaki belirli dosyaların ortadan kaldırıldığını da biliyoruz.

Bunu nereden biliyoruz?

Cevap, savaş sonrası CUP üyelerine yönelik soruşturma ve yargılamalarda yatıyor. 1919 ile 1922 yılları arasında İstanbul'da askeri mahkemeler düzenlendi. Toplamda yaklaşık 200 sanığın dahil olduğu 62 ayrı dava görüldü. Bu yargılamalar sırasında önemli bilgiler gün yüzüne çıktı. Yeni bir hükümet iktidara geldiği için, CUP üyelerine karşı suçlayıcı deliller bulmak için çaba sarf edildi.

Bazı sanıklar ifadelerinde İçişleri Bakanlığı'ndan dosya aldıklarını açıkça itiraf ettiler. CUP Merkez Komitesi'nin kayıtlarının "kaybolduğunu" iddia ettiler. Bu ifadeler olmasaydı, bu belgelere ne olduğu konusunda hiçbir bilginiz olmazdı.

Gerçeklerin Ortadan Kaldırılması

Bu süreçte yetkililer, soykırımın olgusal temelini neredeyse tamamen ortadan kaldırmayı başardılar; niyeti doğrudan kanıtlayabilecek belgeleri ortadan kaldırdılar.

Ancak soykırım devasa bir operasyondur ve zaman zaman belgeler gün yüzüne çıkar. Ancak bu tür belgeler resmi arşivlerin dışında ortaya çıktığında, Türk devleti tarafından hemen sahte oldukları gerekçesiyle reddedilirler.

Bunun iyi bilinen bir örneği, Naim-Andonian belgeleriyle ilgili tartışmadır. Bazı orijinal belgeler Halep'te ortaya çıkmıştır. Sürgün bürosunda çalışan Osmanlı bürokrati Naim Bey

çalışan bir Osmanlı bürokrati olan Naim Bey, bu belgeleri Ermeni gazeteci Aram Andonian'a sattı ve Andonian daha sonra bunları yayınladı. Buna karşılık Türk hükümeti, bu belgelerin sahte olduğunu iddia eden, bazı çevrelerde çok ciddiye alınan kapsamlı ve etkili “akademik” çalışmalar yayınladı.

24 Nisan 1915 Örneği

“Alternatif gerçekler”in oluşturulması aslında nasıl işliyor?

Soykırım dönemine ait Osmanlı arşiv belgelerine dayanan somut bir örnek vereyim. Hepinizin bildiği gibi, 24 Nisan 1915, Ermeni Soykırımı'nın dönüm noktası olarak kabul edilir. O gün, yaklaşık 200 Ermeni aydın tutuklandı ve Orta Anadolu'daki iki yere, Çankırı ve Ayaş'a gönderildi.

Tarihsel konsensüs – sizin inandığınız gibi – bu kişilerin gruplar halinde götürülüp yol üzerinde katledildikleri yönündedir. Ancak resmi Osmanlı arşivleri, yasal bir sürecin görünüşünü korumak için özenle kurgulanmış, çok farklı bir anlatı sunmaktadır.

Bu resmi Osmanlı belgelerine göre, Dashnaksutyun'un (Ermeni Devrimci Federasyonu) liderleri veya üst düzey üyeleri ile diğer bazı aydınlar, nakil sırasında basitçe “kaçmış”lardır. Bu, kasıtlı olarak bir belge izi oluşturma yöntemidir.

Bu belgelere dayanarak, Türkiye Devlet Arşivleri eski müdürü Yusuf Sarımay, Osmanlı arşiv materyallerini kullanarak bu entelektüellerden hiçbirinin aslında öldürülmediğini “kanıtladığı” bir akademik makale yazmıştır. Bunun yerine, onların ya kaçtıklarını, serbest bırakıldıklarını ya da yargılanmak üzere başka yerlere nakledildiklerini savunmuştur. Diğer bir deyişle, Osmanlı devleti 1915 ve 1916 yıllarında tam da bu olay versiyonunu desteklemek için yeterli sayıda “gerçek” belge üretmiştir.

Krikor Zohrab Davası

Bu mekanizmanın nasıl işlediğine dair çok önemli bir örnek vereyim.

Krikor Zohrab, önde gelen bir Ermeni entelektüel ve Osmanlı Meclisi üyesiydi. Tutuklanarak Diyarbakır'a gönderildi. Tanık ifadeleri sayesinde, öldürüldüğünü biliyoruz; kafası bir taşla ezilmişti. Bunu yalnızca hayatta kalanların ifadeleri ve sonradan yazılan anlatımlardan biliyoruz.

Ancak, bugün bir tarih öğrencisi Zohrab vakasını araştırmak için arşivlere giderse, tamamen farklı bir hikayeye karşılaşacaktır:

1. Zohrab'ın kalp yetmezliğinden öldüğünü belirten **bir doktor raporu**.
2. Urfa'dan **bir rahibin**, Zohrab'ın kalp krizi sonucu öldüğünü gördüğünü ve onu Ermeni dini törenlerine uygun olarak gömdüğünü iddia eden **ifadesi**.
3. **Talat Paşa'nın yazışmalarında**, gazetelerin Zohrab'ın ölüm nedenini kalp yetmezliği olarak bildirdiği ve yetkililer tarafından eşine resmi olarak bilgi verildiği belirtilmektedir.

Yalnızca bu “resmi” belgelere güveniyorsanız, bunlar sizin için gerçek olur. Bunlarla çelişen başka hiçbir resmi arşiv kaydı yoktur.

Failin Sessizliğe Boğulması

Peki, gerçekte ne olduğunu nasıl bilebiliriz?

Gerçek, tamamen tesadüf eseri ortaya çıktı. Faillerden biri ağzından kaçırarak yaptıklarını itiraf etti. Türk yetkililer, gerçeği ifşa ettiği için onu hayatta tutmanın tehlikeli olduğunu fark etti. Onu susturmak için ortadan kaldırdılar.

Zohrab'ın nasıl öldürüldüğünü bilmemizin tek nedeni budur. Bu tesadüfi ifşa olmasaydı, olayların uydurulmuş versiyonu sorgulanmadan kalacaktı.

Sonuç: Siyasi Mücadele Olarak İnkâr

Bu da bizi temel bir sonuca götürüyor: inkârcılık sadece gerçekleri reddetmekle ilgili değildir; bu bir yapıdır.

Sadece belgeler sunarak inkârcılığa karşı mücadele edemezsiniz. Bir inkârcının önüne bir kanıt koyarak onun zihniyetini değiştirebileceğinizi sanmayın. Benjamin Netanyahu'ya ya da Recep Tayyip Erdoğan'a bir belge gösterip "Bakın, bu kitlesel zulümleri kabul etmelisiniz" diyerek onların fikrini değiştirebileceğinize gerçekten inanıyor musunuz? Onlar bunu basitçe bir kenara atacaktır.

Kendi ürettikleri materyalleri kullanarak olayları inkâr etmeye devam edeceklerdir.

Elbette akademik mücadele hâlâ çok önemlidir. Araştırmalarımızı sürdürmeli ve bilimsel çerçeveler içinde tarihsel gerçeği savunmalıyız. Ancak inkârcılığı yenmek nihayetinde siyasi bir meseledir. Siyasi mücadele gerektirir.

Yalnızca siyasi bir değişimle inkârın yapısı yıkılabilir.

Joachim Savelsberg

Bir Süreç Olarak Bilme: Soykırım Bilgisinin Sosyolojisi

Çok teşekkür ederim; organizatörlere de teşekkürler. Şu ana kadar Oslo’da geçirdiğim zaman harika bir deneyim oldu. Ermeni Soykırımı ve Ermenilerin çektiği acılar hakkında bilgi sahibi olmayı ele almak istiyorum; bu, en son kitabımın alt başlığında yer alan “epistemik mücadele” temasıdır. Konuşmam sırasında kitaptan birkaç paragraf okuyacağım.

- Each dot shows a massacre. There are three types of massacres: in a control centre (red dot), in a concentration and annihilation center (black dot). The size of the dot shows the relative number of killed Armenians.
- Each pair of swords shows an area of Armenian resistance: greater resistance (red swords) or lesser resistance (black swords). The different size of swords is to save space into the map, it means nothing.
- Dots in Black Sea representing Armenians (mainly women and children) drowned into the sea (see Armenian Genocide for references).

Bu harita, Ermeni Soykırımı’nın coğrafi dağılımını göstermektedir. Her nokta bir katliam yerini temsil etmektedir: kırmızı noktalar kontrol merkezlerini, pembe noktalar istasyonları ve siyah noktalar ise toplama ve imha merkezlerini göstermektedir. Bu, Ermeni Soykırımı’nın olgusal gerçekliğini yansıtmaktadır.

Ancak bugün gerçeklikten bahsetmeyeceğim; *bilmekten* bahsedeceğim. Taner Akçam inkârı bir yapı olarak ele alırken, ben bilmeyi bir süreç olarak görüyorum—inkâr, susturma ve kabul arasında süregelen bir mücadele. Bilgi sosyolojisi perspektifinden, bu mücadelenin hangi koşullar altında gerçekleştiğini inceliyoruz.

Tanınma Süreci:

1988 öncesi: 2 ülke (Uruguay, Kıbrıs)

1988–2017: +26 ülke daha

1988 ile 2017 yılları arasında Ermeni Soykırımı'nı resmen tanıyan ülke sayısı. Norveç bu ülkeler arasında yer almıyor. Burada dikkat çeken iki nokta var:

1. **Uzun Sessizlik:** Neredeyse çeyrek asır boyunca (1988'e kadar), tek bir ülke bile soykırımı resmi olarak tanımamıştı.
2. **Katlanarak Artış:** 1988'den sonra, resmi tanıma sayısında ani, neredeyse katlanarak bir artış yaşandı.

Bu durum iki soruyu akla getiriyor: Neden neredeyse 75 yıl boyunca tam bir sessizlik vardı ve neden 1988'den sonra bu durum aniden değişti?

Sessizliğe Zorlamanın Doğası: Bu sessizliğe zorlama neden bu kadar şaşırtıcı? 1951 yılında, İkinci Dünya Savaşı'nın ve Holokost'un sona ermesinden altı yıl sonra Almanya'da doğdum. Sessizliğe zorlama konusunda bir şeyler biliyorum; Holokost'un gerçekliğini "parça parça" öğrenmeye başlamam on beş yıl sürdü. Bu gerçeklik bize bir şok olarak geldi ve ebeveynlerimizle öğretmenlerimiz arasındaki kuşaklar arası çatışmayı daha da şiddetlendirdi.

Ancak sessiz kalma, mağdur halklar arasında da yaygın bir durumdur. Bunu Holokost'tan kurtulanlarda görüyoruz; Fransa ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Ermenilerle yaptığım röportajlarda da aynı şeyi gözlemledim. Birçoğu aileleri içindeki sessizlikten bahsetti. Minnesota Ermeni Kültür Örgütü'nün toplantılarına katıldım; burada konuşmacılar, Ermeni kimliklerinin gizlendiği bir ortamda büyümekten söz ettiler.

Peter Balakian örneği: Pulitzer Ödülü sahibi yazar Peter Balakian'dan bir örnek paylaşmak istiyorum. Bu, kitabımdan, annesiyle yaşadığı bir diyalogu anlatan bir paragraf.

Annesine büyükannesinin tuhaf ritüellerini soran Peter, şu cevabı aldı: "*Ah, eski ülkede, belli bir yaşa gelen kadınlar ara sıra pipo içerler. Bu, bilgelik işaretidir.*" Doğal olarak, annesinin bu kadar çok şeyi gizleyen cevabı, sadece daha acil sorular doğurdu. "Eski ülke"nin Ermenistan olduğunu biliyordu, ancak bu kavramı hakkında net bir fikri yoktu ve bu kelimenin neden kendisini bu kadar tedirgin ettiğini bilmiyordu.

Hafızanın Silinmesi ve İnkârın Kurumsallaşması

Fiziksel Mekanın Boşluğu: Peter Balakian büyükannesini sorduğunda, annesi konuyu değiştirdi. Başka bir seferinde ona "eski vatanın" artık yok olduğunu söylemişti ve bu sessizliğe fiziksel izlerin yokluğu da eşlik ediyordu. Başkalarının kendilerine değerli bir yerin haritasını ya da fotoğrafını sergileyebileceği yerde, Balakian ailesinin evinde sadece boşluk vardı. Bu boşluk, genç Peter'ın tedirginliğini artırıyordu. Bu durum, ünlü bir Ermeni-Amerikalı'nın yetiştirilmesinde Ermenistan tarihi ve soykırımın hiçbir rol oynamadığını, sadece sessizliğin hakim olduğunu açıkça göstermektedir.

İnkârın Üç Yüzü: Sessizliğin yanı sıra, aktif inkar da vardır. Ünlü kriminolog Stanley Cohen, *States of Denial* adlı kitabında üç tür inkar arasında ayırım yapar: olgusal, yorumlayıcı ve ima edici inkar.

- **Gerçeksel İnkâr:** Olayın hiç gerçekleşmediğini iddia etmek.
- **Yorumlayıcı İnkâr:** Bir şeyin gerçekleştiğini kabul etmek, ancak onu yeniden tanımlamak (örneğin, "bu soykırım değildi, iç savaştı").
- **İma Edici İnkâr:** Gerçekleri kabul etmek, ancak ahlaki veya siyasi sonuçlarını inkar etmek (örneğin, "bu haklıydı" veya "biz sorumlu değiliz").

Michigan Üniversitesi'nde görev yapan Türk kökenli akademisyen Fatma Müge Göçek'in çalışmalarında bu üç biçimin hepsini görüyoruz. Göçek, "*Şiddetin İnkârı*" adlı kitabında, tarih boyunca Türk

tarih boyunca Türk yetkililerin yazdığı 300 anı kitabının içerik analizini yapmaktadır. Nadiren de olsa kabul örnekleri bulsa da, anlatı ezici bir çoğunlukla bu inkar biçimleri tarafından domine edilmektedir.

Kültürel Temizlik ve Tarihin Yeniden Yazılması: İnkâr, Türkiye’de tarihsel olarak Ermenilerle bağlantılı olan meydanların isimlerinin değiştirilmesi ve binaların yeniden adlandırılması yoluyla fiziksel dünyada da kendini göstermektedir. Bu, sadece soykırımın anısını değil, Ermenilerin Osmanlı İmparatorluğu’ndaki varlığının anısını da tamamen silmeye yönelik bir girişimdir. Bunu, Ermeni yaşamının kültürel kalıntılarının ihmal edilmesinde ve tahribatına göz yumulmasında görebiliriz.

Ayrıca devlet, eğitim ve ders kitaplarının hazırlanması yoluyla kontrolünü sürdürmektedir. Aşağıda, Türk çocukları için tarihin nasıl çarpıtıldığını gösteren bir Türk ders kitabından alıntı yer almaktadır:

"Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na girmesi, Ermeniler tarafından büyük bir fırsat olarak görüldü. Rusya, Doğu Anadolu'daki Erzurum, Muş ve Bitlis'i işgal ederek bu bölgelerdeki Ermenileri daha da kıskırttı."

Gerçeğin Mimarisi ve Tanıma Stratejisi

Eğitimde Gerçeğin Tersine Çevrilmesi: Dolayısıyla, bu taraflı kaynaklardan alınan rakamlara göre, 1,5 milyon değil, 300.000 Ermeni’nin hayatını kaybettiği ve bunun soykırımdan değil, “savaş ve salgın hastalıklar”dan kaynaklandığı iddia edilmektedir. Oysa aynı resmi kayıtlar, Ermenilerin sadece beş şehirde yaklaşık 600.000 Türk’ü öldürdüğünü ve 500.000 kişiyi de göç etmeye zorladığını belirtmektedir.

Görüldüğü gibi, bu tarihsel gerçeğin tam tersidir. Ancak Türk çocukları, vatanlarının tarihini öğrenirken tam da buna maruz kalmaktadırlar. Bu anlatı, Osmanlı İmparatorluğu’nun kutsallığının yüceltilmesiyle pekiştirilmektedir; bu, Konstantinopolis’in fethinin anılması ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın en dikkat çekici şekillerde yüceltmenin yollarını bulduğu Fatih Sultan Mehmed’in yüceltilmesi yoluyla gerçekleşmektedir.

İnkârın Jeopolitiği: Bir de uluslararası ilişkilerde Türkiye’nin ısrarlı baskısı var: *“Ermeni Soykırımı’nı tanımaya cüret etmeyin, yoksa askeri işbirliğimiz sona erer.”* Bu durum, ABD’de tanıma sürecinin neden bu kadar uzun sürdüğünü açıklıyor; Başkan Joe Biden, *“soykırım” kelimesini resmi olarak kullanan ilk görevdeki* "soykırım" kelimesini resmi olarak kullanan ilk ABD Başkanı oldu.

Susturma ve inkârın bu birleşimi, 1988’e kadar süren boşluğu açıklıyor. Ancak o zaman şu soruyu sormamız gerekir: Neden 1988’den sonra tanıma konusunda ani bir artış yaşandı?

Tanık İfadelerinin Gücü: Öncelikle, Türk devleti bunları ortadan kaldırmak istese bile, tanık ifadeleri kolay kolay silinip yok edilemez. Taner Akçam’ın iddiasına bir an için küçük bir itirazda bulunmak istiyorum; pek çok şey yok edilmiş olsa da, 1915 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nun dört bir yanındaki konsolos ve misyonerlere ait çok sayıda tanık ifadesi mevcuttur.

Bunların çoğu, James Bryce ve Arnold J. Toynbee tarafından kaleme alınan, İngiliz Parlamentosu’nun ünlü “Mavi Kitap” serisinin 1916 tarihli cildinde özetlenmiştir. Ben de Minnesota Tarih Derneği arşivlerini inceleyerek ve Karmelit Christie’nin günlük kayıtlarını ve mektuplarını analiz ederek bu çalışmaya katkıda buldum. Christie, Osmanlı İmparatorluğu’nun Akdeniz kıyısındaki Tarsus’ta misyonerlik yapmış ve bir okulun müdürlüğünü yürütmüştü.

Korkunç Olayların Kaydı: Christie’nin kayıtlarıyla ilgili olarak kitabımdan bir alıntı daha yapacağım. Yozgat yakınlarındaki köylerdeki katliamlar hakkında şöyle yazıyor:

"Ölüler gömülmeden bırakılmıştı. Üç yüz nüfuslu bir köyde 200 kişinin katledildiğini anlattılar. Yolda birçok cinayet işlenmişti. Kadınlar her zamanki gibi tecavüze uğramış, genç kadınlar kaçırılıp götürülmüştü. Soygunlar her gün yaşanıyordu."

Yazar şöyle devam ediyor:

"Bugün Gülek istasyonunda yiyeceği kalmamış zavallı bir kadının hikâyesini duydum. Kadın, iki küçük çocuğunu sığ bir dereye attı. Her gün tanık olduğumuz insanın insana karşı gösterdiği bu acımasızlık, neredeyse geçmişte kalmış bir inanç gibi."

İşte 1915'teki dehşetin bir tanığının belgeleri. Ayrıca, J. Michael Hagopian tarafından yapılan ve şu anda Güney Kaliforniya Üniversitesi'ndeki USC Shoah Vakfı arşivlerinde bulunan 60 İngilizce röportaj gibi çağdaş tanıkların ifadelerini de analiz ediyoruz. Bu anlatılar, yanıt verenlerin yaşamları boyunca edindikleri birikmiş bilgileri, ham ve kişisel anlarıyla birleştiriyor.

Hafızanın Mimarisi: Kalıntı Kültür ve Küresel Kanıtlar

Acıların İstatistikleri: Bu tanık ifadeleri, benim "birikimli soykırım bilgisi" olarak adlandırdığım kavramı pekiştiriyor. Tarih yazımı literatüründen bilinen birçok tema burada da karşımıza çıkıyor. J. Michael Hagopian tarafından gerçekleştirilen 60 görüşmede şu anlatımlar kaydedildi: 39 sürgün, 29 açlık ve susuzluk, 25 soygun ve 43 katliam ve cinayet vakası.

Özellikle, 12 tanık ifadesi silahla vurulma, 7 tanık ifadesi uzuv kesme veya kafanın kesilmesi, 8 tanık ifadesi dayak ve 7 tanık ifadesi tecavüzle ilgilidir. Bu tür veriler, sözlü tarihlere istatistiksel bir dayanak sağlar.

Bilimsel Çalışmaların Katkısı: Sözlü tarihin yanı sıra, elimizde zengin bir bilimsel birikim de bulunmaktadır. Bugün aramızda birçok önde gelen akademisyen bulunmaktadır. Ayrıca, Ermeni Soykırımı'nın gerçekliğine dair hayati önem taşıyan kanıtlar sunan, faillerin halkını temsil eden Türk akademisyenler arasından da bazı önemli isimleri saymak isterim. Görgü tanıklarımız var, hayatta kalan mağdurlarımız var ve bir de kalıntı kültürümüz var.

Kalıntı ve Tepkisel Kültür: Kalıntı kültür, örneğin Paris'teki Ermeni Genel Yardımlaşma Birliği'nin (AGBU) Nubar Kütüphanesi'nde bulunabilir; bu kütüphane, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermeni yaşamına dair zengin bir arşiv belgesine sahiptir. Bunu, Minnesota'daki St. Sahag Ermeni Kilisesi'ndeki gibi yerel sergilerde de görüyoruz; bu sergide cemaat üyeleri, son derece etkileyici bir sergi için aile yadigarlarını getirmeleri için davet edildi. Bu tür sergiler dünyanın her yerinde ortaya çıkıyor.

Bunun en iyi örneği, arkadaşım Claire Mouradian'ın küratörlüğünü üstlendiği, Paris'teki Mémorial de la Shoah'da düzenlenen Ermeni Soykırımı'nın 100. Yılı sergisinin kataloğudur. Bu, çok güçlü bir kanıttır. Bu, benim "tepkisel kültür" olarak adlandırdığım şeyin bir parçasıdır; soykırımı tepki olarak yaratılan kültür. Buna Franz Werfel'in *Musa Dağı'nın Kırk Günü* gibi edebiyat eserleri ve Peter Balakian'ın *Kara Kader Köpeği* ve *Yanan Dicle* gibi eserleri de dahildir.

Mezar Taşları Merdiveni: Bana yakın bir sinemacıdan, Fransız-Ermeni sinemacı ve oyuncu Serge Avédikian'dan özellikle bahsetmek istiyorum. *We Drank the Same Water* adlı filmde, İstanbul'un güneyinde, İznik Gölü yakınlarındaki Sölöz köyünü ziyaret ediyor. Burası, 1915'te Suriye Çölü'ne sürülmeden önce dedesi ve büyükannesinin yaşadığı köy.

Aslında dedesi ve büyükannesi, cesaretinin bedelini sonunda hayatıyla ödeyen çok cesur bir adam olan Kütahya Valisi (Faik Ali Bey) tarafından kurtarılmıştı. 1918'de Sölöz'e geri dönebilmişlerdi, ancak 1923'ten sonra yeniden yerlerinden edilmişler ve sonunda Marsilya'ya yerleşmişlerdi.

Avédikian, Sölöz'de Ermeni kültürünün izlerini bulmaya çalışır. Ermeni mezar taşlarından yapılmış bir merdiven bulur. Bu merdivenin tepesinde, bir annenin ölen küçük oğlu için yazdığı çok dokunaklı bir mezar yazıtının bulunduğu bir mezar taşı vardır. Mezar taşı tahrip edilmiş, köy hayatının ortasına, bir lastiğin yanına yerleştirilmiş, genç erkekler duvara yaslanarak yoldan geçenleri izlemektedir. İnkârın fiziksel gerçekliği budur: Eski toplumun tahrip edilmiş kalıntıları üzerine, kelimenin tam anlamıyla yeni bir toplum inşa etmek.

Kutsama Ritüelleri ve İnsan Haklarının Hegemonisi

Hac Yeri Olarak Anıt: Serge Avédikian'ın "*Knowing About Genocide*" kitabının kapağında kullanılan film karesi. Sanatçının izniyle yeniden basılmıştır. Filmin ötesinde, anıtların kendileri de vardır. En ünlüsü Erivan'daki Tsitsernakaberd'dir. Ermeniler için soykırımın temel mesajını büyük bir yoğunluk ve etki ile özetleyen bir metinden alıntı yapacağım:

"Erivan'daki Anıt Kompleksi, 20. yüzyılın ilk soykırımında Türk hükümetinin elinde can veren 1,5 milyon Ermeni'nin anısına adanmıştır."

Tarihin bu özetlenmiş versiyonunda hem mağdur hem de failler yer almaktadır. 1967 yılında tamamlanan anıt, o günden bu yana bir hac merkezi haline gelmiş ve Erivan'ın mimarisinin ayrılmaz bir parçası olmuştur. Manzaraya hakim bir tepenin üzerinde yer alan ve çevresiyle mükemmel bir uyum içinde olan anıtın sade hatları, acımasız bir imha kampanyasından sağ kurtulan bir ulusun ruhunu yansıtmaktadır. Anıt, insanlığa Ermeni Soykırımı'nın dehşetini hatırlatan güçlü bir simgedir.

Ritüellerin Sosyolojisi: Anıtlar, elbette ritüeller aracılığıyla hayat bulur. Performans Teorisi ve Yale Kültür Sosyolojisi Okulu geleneği çerçevesinde, ritüelleri insan gruplarının fiziksel bir araya gelmesi olarak anlıyoruz. Bu grupların dikkati aynı nesneye yöneliktir; ortak bir ruh hali paylaşırlar ve birbirlerinin duygularının farkındadırlar.

Böyle bir ritüelin sonucu, bir topluluk duygusu ve bir nesnenin kutsallaştırılmasıdır; bu durumda, birbiriyle çok sıkı bir şekilde iç içe geçmiş olan Ermeni kimliğinin ve soykırım anısının kutsallaştırılmasıdır. 2016 yılında, Soykırım Suçuna Karşı Küresel Forum'a katıldım ve Aurora İnsanlığı Uyandırma Ödülü törenine katıldım. Bu ritüellerin gücünü çok yoğun bir şekilde hissettim.

Küresel Dayanışma ve İnsan Hakları Hegemonyası: İşte o törenden bir fotoğraf (resim gösteriliyor). Fotoğrafta, Başkan, Ermeni Kilisesi'nin başkanı ve George Clooney gibi ünlü isimlerin yanı sıra Kamboçya ve Ruanda soykırımlarından kurtulanların, çiçek bırakmak üzere ebedi ateşe doğru ilerlediklerini görüyorsunuz. Bu, Ermeni Soykırımı'nın anısını benzersiz bir şekilde zihnimize kazıyan etkileyici bir deneyim.

Peki, anıtları, kitapları ve tanıklıkları, inkar yönündeki ısrarlı girişimlerle nasıl bağdaştırabiliriz? İnkârın sonuçlarını, "İnsan Hakları Hegemonyası" olarak adlandırdığımız dönem bağlamında incelemeliyiz. Bu terimi Antonio Gramsci'den ödünç alıyoruz, ancak farklı bir şekilde uyguluyoruz. "Küresel İnsan Hakları Hegemonisi" ile, bireylerin haysiyetini ve haklarını koruyan normların doğal kabul edilen bilgisini kastediyoruz. Bu normlar, sosyal hareketler, STK'lar, film yapımcıları ve gazeteciler gibi "organik entelektüeller" gibi devlet dışı aktörler tarafından aktif olarak aktarılmaktadır.

İnkârın Ters Etkili Sonuçları

Yasal Zorluklar: Griswold v. Driscoll: Küresel insan hakları hegemonyası, kitlesel şiddetin inkârı ile sorgulandığında, bu durum genellikle inkârcılar için ters etki yaratan sonuçlara yol açar. Kitabım *Knowing About Genocide*'in iki bölümünü bu tür örnekleri ele almaya ayırdım.

İlki Massachusetts'te meydana geldi; burada bir Türk-Amerikan örgütü, eyaletin okul yönergelerine inkârcı materyallerin dahil edilmesini zorlamak için Eğitim Bakanlığı'na dava açtı. Dava,

Griswold v. Driscoll davası, Yargıtay'a kadar taşındı; ancak Yargıtay davayı görüşmeyi reddetti. Eyalet davayı kazandı ve inkârcı materyaller davadan çıkarıldı. Daha da önemlisi, bu inkâr girişimi ters tepti; Ermeni topluluğunu harekete geçirerek Rose Kennedy Greenway'de Ermeni Miras Parkı'nın kurulmasına yol açtı — bu anıt, o dava sayesinde ortaya çıkan itici güç olmasaydı belki de hiç var olamayacaktı.

Fransız Mevzuatı ve Temsil Yoğunluğu: Fransa'da da benzer bir örüntü görüyoruz. 2001'de Fransa soykırımı resmen tanıdı ve 2012'de inkârını suç saymaya çalıştı. Türk devletinin yoğun baskısına ve askeri ve ekonomik işbirliğini sonlandırma tehditlerine rağmen, yasa tasarısı ilerledi.

Fransız yasama tutanakları üzerine yaptığımız sosyolojik analiz, ilginç bir "temsil yoğunluğu" ortaya çıkardı. Bir seçim bölgesinde Ermeni kültür kuruluşlarının varlığı ile o bölgenin temsilcisinin soykırımı tanıma lehinde konuşma olasılığı arasında doğrudan bir korelasyon vardı. Bu taban hareketi, sonunda Cumhurbaşkanı Macron'un 2019'da 24 Nisan'ı ulusal anma günü ilan etmesine yol açtı.

Eğitimde Sembolik Coğrafya: Günümüzde Ermeni Soykırımı, Fransa'da zorunlu müfredatın bir parçasıdır. Eğitim kılavuzlarında soykırım, Fransız ulusal bilincine derinlemesine yerleşmiş olaylar olan siper savaşıyla aynı kefeye konmaktadır. Bu durum, Ermeni deneyiminin artık "ötekileştirilmediği", aksine 20. yüzyıl tarihinin merkezinde yer aldığı bir "sembolik coğrafya" yaratmaktadır.

Bilgi Sosyolojisi: Epistemik Döngü

Bir Süreç Olarak Bilgi: Sonuca doğru: Sunumum, soykırımla ilgili bir bilgi sosyolojisidir. Bizim için "bilgi", bir olgunun gerçek olduğuna dair algılanan kesinliktir. Bu, insanların doğal kabul ettiği, "olağan" bir varsayımdır. Berger ve Luckmann, Schütz ve Scheler'in teorilerini takip ederek, bilgiyi kabul, inkar ve susturma arasındaki sürekli bir mücadele olarak görüyoruz.

Bu çelişkili bilgi repertuarlarının birbirleriyle nasıl etkileşime girdiğini açıklamak için "epistemik döngü" terimini kullanıyorum. İnkâr bu döngüyü kırmaya çalışsa da, 115 yıl boyunca gerçeğin birikmesi, soykırımın gerçekliğini dünyamızın nesnelleştirilmiş bir parçası haline getirmiştir.

Çemberin Kapanması: Kitabımdan son bir alıntıyla bitirmek istiyorum:

"Son olarak, 115 yıl boyunca birikmiş olan Ermeni Soykırımı hakkındaki bilgi birikimi, tarihin "olağan" bir anlayışını oluşturmaktadır. Direniş boşuna, hatta saçma görünmektedir. Hayatta kalanlar artık yeni nesilleri bu bilgiden koruyamaz. Öğrenciler müfredatı okur, anıtları ziyaret eder ve belgeselleri izler. Ermeni Soykırımı hakkında bilgi edinmek artık sosyalleşme sürecinin bir parçasıdır. Bu noktada, bilgi döngüsü tamamlanmış olur."

Soykırımın gerçekliği, yeni nesillerin zihnine kazanmıştır. Bu aşamada inkâr, artık bir anıya karşı değil, gerçekliğin kendisine karşı bir mücadeledir.

Suren Manukyan

İnkârın Öyküsü

Not: Seminer sırasında meydana gelen teknik bir kayıt hatası nedeniyle, bu sunumun küçük bir kısmı tam olarak kaydedilememiştir.

...etnik ve dini kimliğe dayalı kasıtlı ve sistematik bir imha politikasının sonucu değil, savaş zamanındaki zorlukların bir ürünü olarak. Bu tür bir söylem, Türk devletinin soykırım iddiasını ve bunu tanımayı ısrarla reddetmesini pekiştirerek, sorumluluğu kasıtlı devlet eylemlerinden ziyade kişisel olmayan tarihsel koşullara atfeden bir anlatıyı sürdürmektedir.

2024 Mesajı 24 Nisan mesajı, tarihsel gerçekleri çarpıtan ve aynı zamanda uluslararası hukuka aykırı olan meydan okuyan inkârcı ifadeleriyle daha da açık bir nitelikteydi. Tarih hakkındaki bu önyargılı ve taraflı ifadeler, iki topluluk arasındaki uzlaşma çabalarını baltalamakta ve radikal grupları cesaretlendirmektedir.

Kurumsallaşmış Politika Üzerine Sonuç Burada, Türk devletinin en üst düzey temsilcileri tarafından her yıl tekrarlanan söylemleri görüyoruz; bu da inkârın nasıl kurumsallaşmış ve kendini pekiştiren bir politika olarak işlediğini ortaya koyuyor.

Bir Süreç Olarak İnkâr: Her Nisan ayında, önde gelen Türk yetkililer, tarihsel hesap verebilirliği gizlemeye, cezasızlığı normalleştirmeye ve mağdurlarla failerin rollerini tersine çevirmeye yönelik bir anlatıyı kamuoyuna yeniden teyit ederler. Devletin desteklediği bu söylemin devam etmesi, hem Ermeni Soykırımı konusunun hâlâ siyasi bir hassasiyet konusu olduğunu hem de Türk devletinin ulusal kimliğin temel mitlerini korumak için inkârını sürdürmesinin ve meşrulaştırmasının gerekli görüldüğünü vurgulamaktadır.

Siyasetin Ötesinde: İnkâr, statik bir tutum değil, kamuoyunun bilincini, siyasi davranışları ve gruplar arası ilişkileri şekillendiren, sürekli yenilenen bir süreçtir. Etkileri, siyasetin sınırlarının çok ötesine uzanarak, nesiller boyunca kolektif hafızayı ve psikolojik refahı etkilemektedir.

İnkârın Tarihsel Kökleri

Ermeni Soykırımı'nın inkârı, toplumları ve bireyleri etkilemeye devam etmektedir. Bu yazıda, özellikle inkârın tarihsel arka planını, toplumsal etkisini ve psikolojik ve kimlikle ilgili boyutlarını ele alacağım. Öncelikle, çok kısa bir tarihsel bağlamla başlayalım.

İnkârın kökleri, soykırımın yaşandığı yıllara ve hemen sonrasına kadar uzanmaktadır. Profesör Taner Akçam'ın daha önce de belirttiği gibi, Ermeni Soykırımı'nın inkârı ve tahrifinin temel metni olarak kabul edilebilecek en eski Türk yayınlarından biri, *Anayasa'nın İlanından Önce ve Sonra Ermeni Komitelerinin Özetleri ve Devrimci Faaliyetleri* başlıklı kitaptır. Bu kitap 1916 yılında Konstantinopolis'te Osmanlı Türkçesiyle yayınlanmış ve bir yıl sonra Fransızca'ya çevrilmiştir.

Bu eser, Osmanlı İmparatorluğu İçişleri Bakanlığı tarafından derlenip yayınlanmıştır. Kitapta, günümüzde hâlâ kullandığımız tüm kavramlar yer almaktadır. Modern Türkiye'nin kurucusu Mustafa Kemal, 1919 gibi erken bir tarihte Ankara'da yaptığı bir açılış konuşmasında, daha sonra resmi devlet anlatısının temellerini oluşturacak temel noktaları ortaya koymuştur.

Kemal için inkâr, yalnızca Türk ulusunun ortaya çıkışını meşrulaştırmanın ve işlenen suçları örtbas etmenin bir yolu değil, aynı zamanda siyasi bir zorunluluktur. Yakın çevresinde soykırımın pek çok faili yer alıyordu ve Türk halkının büyük bir kesimi, Hıristiyan azınlıkların yok edilmesine ve mülksüzleştirilmesine katılmıştı. Kemalistlerin Ermeni Soykırımı'nı inkâr etmesi, hem bu grupları korumak hem de yeni Cumhuriyet için birleştirici bir ideolojik araç işlevi gördü.

15-20 Ekim 1927 tarihleri arasında düzenlenen Cumhuriyet Halk Partisi'nin ikinci kongresinde yapılan ve 36 saatten fazla süren bu konuşma, "Nutuk" olarak anılmaya başlandı. Nutuk, Türk ulusunun oluşumuna dair resmî anlatı haline geldi. Nutuk'un içeriği kadar, içinde yer almayanlar da aynı derecede önemliydi: Ermeniler ve diğer azınlıklar kurucu anlatıdan silindi ve onların kaderine dair hatıraların kabul edilmesi yasaklandı.

Kurumsallaşmış Eğitim: Böylece, on yıllar süren eğitimden sonra devlet, Osmanlı İmparatorluğu'nun suçlarını dikkatle göz ardı ederken, yeni nesle Ermenileri hain düşmanlar olarak göstermeye başladı. Amaç, inkâr üzerine kurulu homojen bir ulusal kimliği teşvik etmektir.

Uluslararası Baskı – Musa Dağı Davası: Türk devleti, soykırımla ilgili tartışmaları sadece kendi sınırları içinde değil, uluslararası alanda da bastırmaya çalıştı. Çok ilginç ve bence daha fazla araştırılması gereken ünlü bir vaka var: Türk devletinin, Avusturyalı yazar Franz Werfel'in ünlü romanı *Musa Dağı'nın Kırk Günü'nden* uyarlanan bir filmin yapımını nasıl engellediği davası.

Türkiye, ABD üzerinde diplomatik baskı uyguladı; bunun üzerine ABD Dışişleri Bakanlığı, romanın haklarını çoktan satın almış olan MGM şirketinden projeyi askıya almasını talep etti. Taktik açıktı: geciktirmek, konuyu bulanıklaştırmak ve nihayetinde hayatta kalanlar ve tanıklar vefat ettikçe suçun hatırasının silinmesine izin vermek. Mantık şuydu: "Hayatta kalanların hepsi ölene kadar bekleyin." Bu dönem, kolektif travmanın, her ne kadar dile getirilmese de, Ermeni kimliğini nasıl şekillendirdiğini anlamak için kilit öneme sahiptir.

Sovyet Ermenistan'da Sessizlik: Sovyet Ermenistan'da ve diasporada sessizlik farklı biçimler aldı. Sovyet Ermenistan'da soykırım konusu fiilen tabu sayılıyordu. Her Ermeni ailesi bu trajediden etkilenmiş olmasına rağmen, devlet ideolojisi unutmayı emrediyordu. Bu sessizliğin nedenleri hem diplomatik hem de ideolojik idi; Sovyetler Birliği, anti-empyralist tutumlarını paylaştığı yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti ile iyi ilişkiler sürdürmek istiyordu. Soykırımın anısını yaşatmak, bir komşuyu doğrudan suçlamak anlamına gelecekti ki bu, siyasi açıdan kabul edilemez bir hareketti.

Bunu sansür ve baskılar izledi. Aileler, milliyetçi olarak suçlanacaklarından korktukları için Batı Ermenistan'dan kalma kişisel fotoğrafları, mektupları ve hatıraları yok ettiler. Ermeni Devrimci Federasyonu'ndan (Daşnaksutyun) bahsetmek tutuklanmaya ya da daha kötüsüne yol açabilirdi. Anılar kaybolmadı; közleri özel sohbetlerde, fısıltılı seslerde ve büyükannelerin fotoğraflarında yakalanan uzak bakışlarda varlığını sürdürdü. Ancak, açıkça ifade edilebilmesi için gerekli dil ve kamusal alan yoktu.

Diasporadaki Kayıtsız Sessizlik: Sovyet Ermenistan'ında durum böyleydi, ancak ilginç bir şekilde —ve devlet sansürünün olmamasına rağmen— diaspora da soykırım hafızasını on yıllar boyunca bastırdı. Orada soykırım, yaklaşık 50 yıllık bir süre boyunca bir tür unutulmuş tarih haline geldi.

Dünya, Ermeni Soykırımı konusunda "kayıtsız bir sessizliğe" büründü. Sonuçlar Ermeniler için o kadar ağır ve uluslararası toplumun ortaya çıkan sorunları ele almadaki başarısızlığı o kadar kapsamlıydı ki, dünya Ermeni soykırımının mirasını görmezden gelmeyi tercih etti. Rusya'da komünist yönetimin ve Türkiye'de milliyetçi yönetimin sağlaşmasıyla birlikte, Ermenilerle ilgili sayfa kapanmış sayıldı.

Hayatta Kalma ve "Sessizlik Komplosu": İnsanlar Birinci Dünya Savaşı'nı ve onun getirdiği acıları unutmak istiyordu. Ermenilere gelince, sayıları çok azdı, çok dağıntılılar ve kendi hayatta kalma mücadeleleriyle o kadar meşguldüler ki nasıl tepki vereceklerini bilemiyorlardı. Soykırımdan sonra yüz binlerce Ermeni dünyanın dört bir yanına dağıldı: Suriye'ye, Fransa'ya, Amerika Birleşik Devletleri'ne, Bulgaristan'a ve Mısır'a. Çoğu zaman yoksulluk içinde, dilleri ve hakları olmadan yeni bir hayata başladılar. O anki öncelik hatırlamak değil, hayatta kalmaktı.

Bu koşullar altında sessizlik, bir tür kendini koruma biçimi haline geldi. Birçok ailede, travmatik anılar o kadar eziciydi ki, "moratsir" (unutmak) kelimesi çok yaygın olarak kullanılıyordu. Soykırımdan bahsedildiğinde, çocuklarda mağduriyet kompleksi yaratma korkusuyla sık sık unutmaya ricası gelirdi. Hem Sovyetler Birliği'nde hem de diasporada sessizlik, bir yokluk değil, travmanın aktif bir varlığıydı. Dil, semboller ve kamusal ifade olmadan var oluyordu, ancak yoğun bir içsel güç taşıyordu.

1965 – Dönüm Noktası: Bu "sessizlik komplosu", 1960'lara kadar sürdü; o zaman yeni nesil Ermeniler dayatılan sessizliği bozdu. 1965'teki Ermeni Soykırımı'nın 50. yıldönümü anma törenleri bir dönüm noktası oldu. Genç Ermeniler, sessiz kalmaları nedeniyle ebeveynlerini eleştirmeye başladı ve adalet talep eden bir aktivizm dönemi başlattı.

Sovyetler Birliği'nde, o dönemde Sovyetler Birliği için kesinlikle hayal bile edilemeyecek büyüklükte kitlesel gösteriler yaşandı ve anıt kompleksi (Tsitsernakaberd) inşa etme kararı alındı. Diasporada ise, önde gelen üniversitelerde Ermeni çalışmaları merkezlerinin kurulması ve ASALA gibi militan örgütlerin ortaya çıkması, bu konuyu yeniden küresel gündeme taşıdı.

İnkâr Endüstrisi

Bu yenilenen ilgiyle karşı karşıya kalan Türk devleti, inkârı pekiştirmek için koordineli bir karşı kampanya başlattı. Kamuran Gürün ve diğerleri de dahil olmak üzere emekli diplomatlar ve devletle bağlantılı tarihçiler, bilimsel meşruiyet görünümü oluşturmak için Osmanlı kaynaklarını kullanarak seçici yayınlar ürettiler. Bu çaba, inkârcı literatürden oluşan bütün bir endüstrinin yaratılmasına yol açtı.

Kampanya uluslararası alana da yayıldı. Türk hükümeti, tanıma girişimlerini engellemek için, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, halkla ilişkiler çalışmalarına büyük yatırım yaptı. Türkiye, Washington ile stratejik ittifakını vurgulayarak, tanıma gerçekleşmesi halinde ABD'nin Orta Doğu politikası için potansiyel riskler olacağı konusunda uyarıda bulundu. Örneğin 1982'de Türk hükümeti, Washington'a 3 milyon dolar bağışladı ve dünya çapındaki büyük üniversitelerde Türk Çalışmaları ve kültürü alanında akademik kürsüler kurdu. İnkârcı anlatılar genellikle galip gelse de, 1985'te...

Akademik Revizyonizm: 1989 yılında, akademisyenler New York Times'ta bir bildiri yayınlamak ABD Kongresi Ermeni Soykırımı'nı tanımadı. Bu kişilerin çoğunda konuyla ilgili uzmanlık yoktu ve mali açıdan Türk devletinin çıkarlarıyla bağlantılıydılar. Stanford Shaw, Heath Lowry ve Justin McCarthy gibi önde gelen isimler, Ermenileri sadakatsiz isyancılar olarak tasvir ederken Türk yetkilileri aklayan eserler üreterek bu revizyonist ağın merkezinde yer aldılar. Bu sistematik çarpıtma ve akademik etki kampanyası, alternatif bir tarih yazmayı amaçlıyordu. Böylece inkâr

modern Türk devlet yönetiminin ayrılmaz bir parçası haline geldi; ulusal kimliği korumaya, uluslararası meşruiyeti sürdürmeye ve iç muhalefeti bastırmaya hizmet etti.

301. Madde ve Hrant Dink: Yurt içinde Ermeni Soykırımı hâlâ son derece hassas bir konu olmaya devam ediyor. Türk Ceza Kanunu'nun 301. maddesi uyarınca, "Türklüğe hakaret" hapis cezası ile cezalandırılan bir suçtur ve Ermeni Soykırımı'na yapılan atıflar genellikle bu hüküm kapsamında yargılanmaktadır. Ermeni-Türk gazeteci Hrant Dink de hedef alınanlar arasındaydı. Aynı zamanda, Ermeni Soykırımı'nı tanıyan yabancı parlamentoların kararları, diplomatik protestolarla ve "yanlış Ermeni iddialarını" desteklediği yönündeki suçlamalarla karşılanmaktadır.

Azerbaycan'ın Rolü: Türkiye'nin yanı sıra Azerbaycan da Ermeni Soykırımı'nı inkâr eden ve eğitim, medya ve akademi alanlarına uzanan devlet düzeyinde bir politika benimsemiştir. Azerbaycan tarih ders kitapları, Ermenileri saldırganlar olarak tasvir eden ve Ermenilerin Türklere karşı işlediği zulümler hakkında uydurma karşı mitler içeren inkârcı anlatılarla doludur.

Örneğin, Nisan 2024'te Ankara'daki Azerbaycan Büyükelçiliği, "*Güney Kafkasya ve Anadolu'da Türk Halkına Karşı Ermeni Vahşetleri*" başlıklı bir panel düzenledi. Bu etkinlikte, Türk Tarih Kurumu Başkanı, Ermenilerin toplu katliamlar düzenlediğini ve Türkleri suçladığını iddia ederek saçma bir iddiada bulundu. Azerbaycan'ın Türkiye Büyükelçisi de bu çarpıtmayı tekrarlayarak, emperyalist güçlerin Ermenileri "Türkler'e karşı bir soykırım" kışkırtmaya teşvik ettiğini iddia etti. Soykırımın 100. yıldönümü öncesinde, Azerbaycan Cumhurbaşkanı, inkârcı kampanyalarda Erdoğan ile tam işbirliği yapma sözü vererek, Azerbaycan'ın soykırımla ilgili "Ermenilerin yalanlarına" karşı koyma çabalarına katılacağını açıkladı.

Sembolik Şiddet ve Hafıza Şiddeti: Azerbaycan'da devlet destekli yaynevleri ve akademisyenler tarafından üretilen eserler bu anlatıyı pekiştiriyor ve okul müfredatı aracılığıyla aktarılmasını sağlıyor. Soykırımı inkâr etmek, pasif bir unutmaya eylemi değil; aktif ve süregelen bir şiddet biçimidir. Birçok açıdan bu süreç, fiziksel yıkım sona erdikten çok sonra bile sembolik ve siyasi niteliklerini korur. Akademisyenler bunu "hafıza şiddeti" olarak tanımlamaktadır.

Sosyolog Pierre Bourdieu tarafından ortaya atılan "sembolik şiddet" terimi, dil, söylem ve kültürel temsil yoluyla uygulanan, incelikli ve çoğu zaman görünmez egemenlik biçimlerini ifade eder. Bu şiddet, doğrudan fiziksel güçle değil, anlam dayatmasıyla işler; insanların gerçekliği nasıl algıladıklarını şekillendirerek ve bazı anlatıları meşrulaştırırken diğerlerini susturarak. Bu tür saldırganlık biçimleri, kurbanların fiziksel varlıklarından ziyade anlamlarını ve hafızalarını hedef alır.

İnkârın Etkisi

İnkâr, birbiriyle bağlantılı çeşitli yollarla zarar verir:

- 1. Adaleti ve Uzlaşmayı Engeller:** Tanıma, tazminat, özür ve yanlışların ahlaki olarak ele alınması için vazgeçilmez bir ön koşuldur. İnkâr, cezasızlığı sürdürür. Ermeni Soykırımı örneğinde, bir asırdan fazla süren resmi inkâr, Ermeniler ve Türkler arasında gerçek bir uzlaşmayı neredeyse imkansız hale getirmiştir. İnkâr, güvensizliği sürdürür, milliyetçi kinleri kökükler ve her iki toplumun da geçmişin ahlaki sonuçlarıyla yüzleşmesini engeller.
- 2. Anlatıları Siler ve Susturur:** Bu durum siyasi açıklamalarla sınırlı değildir; hukuk, eğitim, medya ve kültürel üretime de uzanır. Türkiye'de Ermenilerin hatırası ders kitaplarından, anıtlardan ve kamusal söylemden sistematik olarak silinmiştir. Araştırma suç sayılmış ve soykırım kelimesinin kullanılması yasaklanmıştır. Bu kasıtlı hafıza kaybı,

kurbanın varlığının ortadan kalktığı çarpık bir kamu tarihi yaratmıştır. Kiliselerin, mezarlıkların ve yer adlarının yok edilmesi — varlığın fiziksel olarak silinmesi — bu ahlaki yok edilişi daha da pekiştirmektedir.

3. **Ahlaki Tersine Çevirme:** İnkâr, bir tür ahlaki tersine çevirme işlevi görür. Suçu faillerden kurbanlara kaydırır, anlatıyı yeniden şekillendirerek yok edilenlerin “hain” ve “isyancı” haline gelmesini sağlar. Bu tür bir tersine çevirme, adaletsizliği normalleştirir ve devam eden ayrımcılığı meşrulaştırır. Ayrıca, tanıma eyleminin kendisini “millete hakaret” olarak çerçeveleyerek yeni düşmanlık eylemlerini teşvik eder. 2007 yılında Türk-Ermeni gazeteci Hrant Dink’in suikastı, inkâr temelli milliyetçiliğin hâlâ nasıl gerçek şiddeti kışkırtabileceğinin trajik bir örneğidir.

Şiddetin Yüceltilmesi: Burada gördüğümüz, Hrant Dink'i öldüren katil ve onun Türk polisi tarafından bir karakolda yüceltilmesi. Türk polis memurları, Ermeni gazetecinin öldürülmesini yüceltip kutlarken onunla birlikte poz verdiler.

Son olarak, inkâr travmayı nesiller boyu sürdürür. Mağdurların torunları için her inkâr eylemi yarayı yeniden açar ve yas tutma ile toplumsal iyileşme sürecini baltalar. Bu anlamda soykırım inkârı, tarihin son bölümü değil, başka yollarla devam eden bir süreçtir.

Toplumsal ve Psikolojik Sonuçlar: Hem failerin hem de mağdurların toplulukları için ortaya çıkan toplumsal ve psikolojik sonuçları çok kısaca ele alayım.

Suçlu Toplum İçin: İnkâr, ulusal kimlik inşasının ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana devlet ideolojisi, kurucu babaları modernleştiriciler ve kurtarıcılar olarak tasvir ederken, Müslüman olmayan azınlıklara yönelik şiddeti silip süpüren, özenle oluşturulmuş bir tarih anlatısı üzerine inşa edilmiştir.

Tarihin bu şekilde tahrif edilmesi, kurucu babaların “ahlaki saflığı”na dair bir ulusal anlatı yaratmıştır; bu anlatıda soykırımı kabul etmek ahlaki bir sorumluluk olarak değil, ulusun meşruiyetine yönelik bir tehdit olarak görülmektedir. Ermeni Soykırımı'nı tanımak, Cumhuriyet Türkiye'sinin tarihinin temellerini sarsacaktır. Bu, "anti-emperyalist savaş"ın aslında Ermeni ve Rum azınlıklara karşı bir savaş olduğunu ve Cumhuriyet'in kurucularının suçlara karıştığını ortaya çıkaracaktır.

Toplumsal Ahlak Çürümesi: Eğitim, medya ve hukuk aracılığıyla kurumsallaştırılan devlet doktrini, uzun vadeli sonuçlar doğurmuştur; buna biz “toplumsal ahlak çürümesi” diyoruz. Bir toplum, kitlesel bir vahşeti toplu olarak inkâr ettiğinde, cezasızlığı normalleştirir ve empatiyi aşındırır. Geçmişteki suçların inkâr edilmesi, günümüzün azınlıklarına karşı hoşgörüsüzlük için zemin hazırlar. Profesör Akçam'ın da belirttiği gibi, geçmişteki adaletsizliği kabul etmemek toplumun ahlaki dokusunu duyarsızlaştırdığı için, Kürtler ve diğer gruplar için durum böyledir.

Bireysel Etki ve Psikolojik Savunma: Bireysel düzeyde, bu tür bir inkâr tarihsel tahrifat ortamı yaratır ve miras alınan ulusal anlatılar ile bastırılmış gerçekler arasında içsel bir çatışmaya yol açar. Korku ve suçluluk duyguları ortaya çıkar ve inkâr bu toplumda bir savunma mekanizması işlevi görür.

Bu dinamikler, Elif Şafak'ın *"İstanbul'un Piçisi"* ve Fethiye Çetin'in *"Büyükannem"* adlı iki kitapta çok güzel bir şekilde anlatılmıştır. Bu kitaplar, inkârın kişisel kimliği nasıl parçaladığını, gerçeği arama arzusu ile toplumsal sessizliğin baskısı arasında nasıl bir bölünme yarattığını ortaya koymaktadır.

Mağdur Topluluğu Üzerindeki Etki: Mağdur topluluklarında inkâr, hem harekete geçirici hem de travmatik etkiler yaratmıştır. Bir yandan inkâr, birleştirici bir güç işlevi görmüştür; Ermeni Soykırımı'nı tanımayı sürdürmemek, dünya çapındaki Ermenileri hakikat ve adalet talebi etrafında bir araya getirmiştir. Tanıma mücadelesi, kolektif hafızayı, tarihsel araştırmaları ve aktivizmi güçlendirmiştir.

Aynı zamanda, tanıma mücadelesine bir tür bağımlılık yaratmıştır. Tarihsel gerçeği ortaya koyma ve inkârcılığa direnme konusundaki sürekli ihtiyaç, adalet arayışını ulusal kimliğin temel bir unsuru haline getirmiştir. Soykırımın bir soykırım olduğunu defalarca kanıtlamak zorunda olduğumuzu hissediyoruz. Bu da gerçeği teyit etmek için sürekli bir mücadele yaratmaktadır.

İkincil Travmatizasyon ve "İkinci Ölüm": Bireysel düzeyde, inkâr bir tür yeniden travmatizasyon ya da sıklıkla "ikinci ölüm" olarak adlandırılan olguyu temsil eder. Kişinin atalarının çektiği acılar göz ardı edildiğinde ya da inkâr edildiğinde, travma tarihin sınırları içinde kalmaz; günümüzde de iyileşmeyen bir yara olarak ortaya çıkar.

Bu durum, bir sessizlik çemberi ve parçalanmış bir hafıza yaratarak iyileşmenin önündeki bir engel teşkil eder. Bu sürekli acı hissi, hayatta kalanların ve onların torunlarının yaslarını alenen tutmalarını, geçmişini kolektif tarihe dahil etmelerini ve bir kapanış hissi elde etmelerini engeller.

İnsanlık İçin Küresel Bir Mücadele

Ermeni Soykırımı'nın inkârı, yalnızca Türkiye veya Azerbaycan'ın iç politikası değildir; bu durum, uzun süredir uluslararası sessizlik ve suç ortaklığıyla desteklenmektedir. İşte bu nedenle Ermeni Soykırımı'nın tanınması bu kadar önemlidir. Bu, soykırımın evrensel insan haklarını zedelemesine izin verilemeyeceğini göstermektedir.

Bu mücadele sadece Ermenilerin mücadelesi değil; insanlık için verilen bir mücadeledir. Ermeni Soykırımı Müzesi'nde de sık sık vurguladığımız gibi: Ermeni Soykırımı sadece Ermeni tarihinin bir parçası değil, insanlık tarihinin bir parçasıdır. İnsanların çektiği acı evrenseldir. Bu nedenle, Ermeni Soykırımı'nın inkâr edilmesi, soykırımı psikolojik, ahlaki ve siyasi olarak sürdürmektedir. Bu durum, kurbanların torunlarını yaralamaya devam etmekte ve faillerin toplumlarının ahlaki vicdanını bozmaktadır.

Nora Sveaass

Giriş ve Amaç

Bugün, soykırım inkârını anlamaktan ve Ermeni Soykırımı'nın ardından edindiğimiz içgörülerden bahsediyoruz. Ancak aynı zamanda şu soruyu da ele alıyoruz: Günümüz dünyasında tanık olduğumuz devam eden kitlesel zulümleri durdurmak için ne yapabiliriz? Hayatta kalanlara karşı bir sorumluluğumuz var ve failleri hesap vermeye zorlamalıyız. Bu seminer uzun süredir planlanıyordu, ancak hayal edebileceğimizden çok daha güncel bir öneme sahip.

Ciddi insan hakları ihlallerinde yaşanan psikolojik acı ve kasıtlı ıstıraptan, ayrıca bireyler ve topluluklar üzerindeki tepkilerden ve uzun vadeli sonuçlardan bahsedeceğim. Ardından, işlenen suçlara karşı karşılaştığımız inkâr ve cezasızlık durumlarını biraz ele alacağım ve inkâr ile cezasızlığın bireyler ve topluluklar üzerinde kolektif travmalar olarak ne gibi sonuçlar doğurduğunu tartışacağım.

İnsanlığın Yıkımı: Sonuca gelerek başlamak istiyorum: Cezasızlık ve inkâr, insanlığı yok etmenin en etkili araçları arasındadır. Bu, hak sahibi bireyler olarak – saygı görme ve vatandaşlık haklarına sahip bireyler olarak – insanların yok edilmesidir. Bu, ortak kimliğin ve tarihin yok edilmesidir; ve böyle bir yıkım gerçekleştiğinde, bugün zaten pek çok kez çok net bir şekilde ifade edildiği gibi, yoluna devam etmek gerçekten zordur.

İki Önemli Alıntı: Bu alanda iki çok çarpıcı ifadeyi aktarmak istiyorum. İlki, adalet ve ahlaki disiplinle ilgili meselelere derinlemesine eğilen Protestan Reformu'nun merkezi figürlerinden biri olan 16. yüzyıl düşünürü John Calvin'e aittir. O şöyle demiştir:

"Kötü insanlara cezasız kalarak suç işleme özgürlüğü verilmesi kadar büyük bir sorun yaratan başka hiçbir şey yoktur."

Dolayısıyla, cezasızlık yeni bir sorun değildir. İkinci alıntı daha yenidir; psikolog ve *The Roots of Evil: The Origins of Genocide and Other Group Violence* (1989) kitabının yazarı Ervin Staub'a aittir. Staub, bu kitapta Ermeni Soykırımı, Holokost, Kamboçya ve Arjantin'i ele almaktadır. Staub şöyle der:

"Acı ve ıstırabımızın –özellikle de adaletsizlikten kaynaklananların– kabul edilmesi, anlaşılması ve saygı görmesi konusunda derin bir ihtiyacımız var."

Ayrıca, kimliklerimizin sadece gruplarımıza değil, aynı zamanda grubumuzun tarihine de dayandığını vurgular ve açıklar. Bu, grubumuz kısmen yok edildiğinde veya dağıldığında özellikle önem kazanır.

Kişisel Bir Vaka Çalışması

Ciddi insan hakları ihlallerinin mağdurlarıyla kurduğum temasarımdan yola çıkarak, eski Yugoslavya'dan bir kadının hikâyesinden bahsetmek istiyorum. Kocasını öldürüldükten sonra Norveç'e sığınmıştı. Kocasını öldüren adamlar tarafından tecavüze uğradı ve hamile kaldı.

Kocasıyla birlikte zaten iki çocuğu vardı ve annelerinin tecavüze uğradığı, babalarının kaçırılıp daha sonra öldürüldüğü evde yaşıyorlardı. Müvekkilim, bana ilk kez gelip görüşmeden önce bu çocuğu doğurmuştu.

Takdir Etmenin Psikolojik Gücü: Bebeğin gözlerine bakmanın acı verici olduğunu söyledi; çünkü tecavüzcünün gözlerine bakıyormuş gibi hissediyordu. Konuşmak istiyordu, ancak bunu yapmakta ciddi zorluklar yaşıyordu. Bu seanslar sırasında, yorgun, korkmuş ve söyleyecek sözü kalmadığı için sık sık uzanmak zorunda kalıyordu.

Bir ara ona şöyle dedim — aslında biraz çaresizlik içindeydim, çünkü bu ciddi soruna nasıl yaklaşabileceğimi bilemiyordum: Üçüncü çocuğu, diğer iki çocuğunun katilinin çocuğuydu; bu yüzden bu durumla başa çıkmak hiç de kolay değildi.

O günler, savaşta yaşanan cinsel şiddetin nihayet yasal çerçeveye bir savaş suçu ve insanlığa karşı suç olarak dahil edildiği günlerdi. Aynı zamanda ICTY'nin de olduğu günlerdi. Ona şöyle dedim: "*Savaş suçlarına maruz kaldınız. Siz yaralı bir askersiniz.*"

O anda, oturmaya çalıştı ve bana çok meraklı bir şekilde baktı, sanki daha fazlasını istiyor gibiydi. Sonra dedim ki: "*Şu anda, senin mağduru olduğun suçun sorumlularının yargılandığı bir dava devam ediyor. Bosna'da pek çok kadına yaptıklarından dolayı hesap verecekler.*" Bu noktada, gerçekten ayağa kalktı. Bana baktı ve sözlerim açıkça etkisini göstermişti. İlk kez, ara vermeden ve hıçkırılmadan konuşabiliyordu. Şili'den iyi dostum ve meslektaşım Paz Rojas'ın her zaman dediği gibi: "*İşkence eylemlerinin cezasız kalması, işkencenin devamından başka bir şey değildir.*" Yine, adaletin sağlanma olasılığı da umut verir ve Bosnalı müvekkilim, bence bunun çok iyi bir örneğiydi.

İşkence ve İnsan Hakları İhlallerinin Dinamikleri

Burada işkence, cinsel şiddet, zorla kaybedilme, infazlar ve hukuka aykırı gözaltı gibi ciddi insan hakları ihlallerinden bahsediyorum; bu suçlar hem barış zamanında hem de savaş sırasında işlenebilir. İşkenceyi anlatarak başlayacağım, çünkü benim vurgulamak istediğim nokta, işkence uygulamasının dinamiklerinin ve kurbanlar üzerindeki etkilerinin, bugün bahsettiğimiz diğer şiddet biçimleriyle, örneğin insanlığa karşı suçlar ve sistematik yıkım eylemleriyle birçok benzerlik taşıdığıdır.

Şimdi işkence hakkında konuşurken, eminim ki sizler de daha geniş bir perspektiften düşünceleriniz olacaktır. İnsanların yaşadıkları travmalara çok farklı tepkiler verebileceği konusunda sağlam bir bilgi birikimi olmasına rağmen, uluslar, bireyler ve ülkeler arasında pek çok benzerlik olduğunu da biliyoruz.

Bedenlerin ve Zihinlerin Kırılması: İşkenceyle ilgili en ünlü kitaplardan birinin adı *The Breaking of Bodies and Minds: Torture, Psychiatric Abuse, and the Health Profession* (**Bedenlerin ve Zihinlerin Kırılması**). İşkence, Psikiyatrik İstismar ve *Sağlık Mesleği* olduğunu belirtmek gerekir. Bu kitap, 1985 yılında Eric Stover ve Elena Nightingale tarafından yazılmıştır. Kitabın başlığı, işkencenin gerçekte ne olduğunu çok iyi ifade etmektedir: yani bedenlerin kırılması ve zihinlerin yok edilmesi.

BM İşkenceye Karşı Sözleşme'nin (UNCAT) 1. maddesi, bir kişiye fiziksel veya zihinsel olarak şiddetli acı veya ıstırap vermenin, aşağıdaki amaçlarla kasıtlı olarak gerçekleştirildiği her türlü eylemi kapsar... [ve ardından bir amaç listesi verilir]. Vurgulamak istediğim nokta, "kasıtlı olarak uygulanan fiziksel veya zihinsel acı veya ıstırap" ifadesidir. Bu iki terim genellikle işkencenin farklı biçimlerini tanımlamak için kullanılır, ancak aslında aralarında net bir ayırım yapmak asla mümkün değildir.

Şiddet Eylemlerinin Özellikleri: Bu şiddet içeren ve yasaklanmış eylemleri karakterize eden nedir?

1. **Tamamen dengesiz güç ilişkisi:** Bu durumlar, tamamen dengesiz bir güç ilişkisi bağlamında gerçekleşir. Taraflardan biri, diğerini tamamen kontrol eder.
2. **Korunma Eksikliği:** Kişinin kendini savunabileceği hiçbir yol yoktur ve sizi koruyacak kimse yoktur.
3. **Öngörülemezlik:** Ne olacağını bilmiyorsunuz, ancak bildiğiniz tek şey, olacakların acı verici olacağıdır. Bu, başlı başına ezici bir deneyimdir.

Kontrolü elinde tutanlar, acı ve ıstırap yaratma niyetleri konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmazlar. Mutlak bir güç ortamı yaratırlar ve acı vermek için farklı yöntemler uygulayabilirler. Genel amaç, tam kontrol, aşağılama ve insanlıktan çıkarma gibi görünmektedir.

Utanc ve Yön Kaybının Psikolojisi: Bu genellikle, kişiyi derin bir utanç duygusu yaratan durumlara zorlayarak gerçekleştirilir; örneğin, kişiye karşı cinsel eylemler, zorla çıplak bırakma ya da kabul edilemez eylemleri yapmaya zorlanma gibi. Bu son derece aşağılayıcı ve onur kırıcıdır ve unutulmaz. Bu süreçte kimlik saldırıya uğrar; değerler ve fikirler alay konusu edilir ve insanlar kendi dinlerinden utanmaya zorlanabilir.

Durum, daha önce de belirtildiği gibi, tam bir güvensizlik ve öngörülemezlikle karakterizedir. Şu anda ne olduğunu bilirsiniz, ancak bundan sonra ne olacağını bilemezsiniz. Aralıklar genellikle çok düzensizdir ve bu da kafa karışıklığı yaratmayı amaçlamaktadır; çünkü acının gelmesini beklemek, onu yaşamak kadar kötü olabilir. Güvenecek kimse yoktur ve dayanacak kimse yoktur. Buna ek olarak, bazı kişilerin hissettirildiği utanç ve hatta suçluluk duygusu vardır; örneğin, yaptıkları şey yüzünden ailelerinin hedef alınacağı söylenerek. Güçsüzlük, çaresizlik ve irade hissi yoktur.

Gerçekliğin Sistemik Olarak Parçalanması: Bir kişiyi çökertmenin önemli bir yolu, kendimizi yönlendirmek için kullandığımız şeyleri elinden almaktır. Genellikle yön ve bilgi veren ipuçları sistematik olarak ortadan kalkar; bunun sonucu olarak derin bir yönelim bozukluğu ve kaos hissi oluşur. Bir kişi, sistemdeki bazılarının şiddet içeren eylemlerinin diğerleri tarafından tamamen inkar edildiğini deneyimlediğinde, derin bir rahatsızlık hissi oluşur.

Bunu özellikle vurguluyorum çünkü diğer şiddet içeren bağlamlardan ayırt etmek çok kolay: kafa karışıklığı yaratmaya, neyin doğru neyin yanlış, neyin haklı neyin haksız olduğuna dair algıyı yıkmaya yönelik sistematik girişimler. Neler olup bittiğinin anlamını kavramak imkansız hale geliyor. Öngörülebilirlik ve kontrol tamamen ve sistematik olarak ortadan kaldırılır. Söylentiler, yanlış bilgiler ve çelişkili emirlerle birleştiğinde — "yapsan da yapmasan da kaybedersin" durumu — bu, çaresizliği ve güvensizliği pekiştirir. Kimlik, değerler ve ilişkiler parçalanır.

Geliştirilmiş Sorgulama ve Devlet Politikası: Burada söz konusu olan psikolojik dehşeti görebiliyoruz: derin bir korku yaratmak, panik uyandırmak ve aşağılama ve korkutma amacıyla fobileri istismar etmek. Bunlar, Bush yönetimi tarafından gerekli görülen ve bu nedenle meşru olduğu savunulan "geliştirilmiş sorgulama için 13 yöntem" arasında da yer alıyordu. Bu yöntemler arasında sözde stres pozisyonları, korku yaratmak için bilinen fobilerin kullanılması, kelepçeleme ve su işkencesi bulunuyordu.

Yukarıda anlatıldığı gibi korku yaratmanın yanı sıra, dünyanın farklı yerlerinden sık sık organize sahte infazlar bildiriliyor. Bahsettiğim "gelişmiş yöntemler", Donald Rumsfeld'in terörle mücadelede kabul edilen yöntemler hakkında yazdığı mektuplardan birinde de yer alıyordu.

Ayrıca, sorgulamalar sırasında uyku yoksunluğunun yaygın olarak uygulandığını kapsamlı bir şekilde belgeleyen İsraili bir STK olan İsrail'de İşkenceye Karşı Halk Komitesi'ne (PCATI) göre, İsrail istihbarat teşkilatı tarafından sıklıkla uyku yoksunluğu yöntemi kullanılmaktadır. Sık sık uyandırılarak uykudan mahrum bırakılmak ya da

uykuya dalmanın engellenmesi, tecrit veya hücre hapsinde tutulmak gibi ciddi sağlık sorunlarına yol açmaktadır.

Psikolojik Terör ve Sevdiklerine Yönelik Tehditler

Tehditlerle bağlantılı olarak işlenen duygusal ihlallerden daha önce bahsetmişim; örneğin, kurbanı aile üyelerine yönelik ihlalleri izlemeye zorlayarak ya da onlara yapılan ihlaller hakkında bilgi vererek sevdiklerini tehdit etmek, ya da bunların yapılacağına dair tehditler. Faillerin, bağırıp ağlayan insanların kayıtlarını kullanarak kurbanı “*Bu senin karın, bu annen, bu çocuğun*” dediklerini biliyoruz. Bunlar tehditlerdir ve bunların doğru mu yoksa yanlış mı olduğunu asla bilemezsiniz.

Bunca zaman boyunca, şikayet edecek, olan biteni anlatacak hiçbir yer yoktur. Geriye kalan tek şey, yalnız, görünmez ve unutulmuş olma hissidir. Konuşmak ya da protesto etmek hayatı tehlikeye atabilir; bu nedenle sessizlik ve oto-sansür, bir tür koruma olabilir.

Temel İhtiyaçların Reddi İşkence Olarak: Bu tablonun çok önemli bir parçası, temel ihtiyaçların reddedilmesidir. Bugün dünyada devam eden durumları düşünebiliriz: havaya, güneş ışığına, yiyeceğe, suya, uyuyacak bir yere, hareket edebilecek bir alana veya asgari hijyen ve sağlık hizmetlerine erişimin reddedilmesi.

Tüm bu unsurların veya hatta bazılarının reddedilmesi işkenceye eşdeğer olabilir. Aslında, devletler herhangi bir "dövme" gerçekleşmeden önce bile işkenceden suçlu bulunabilir. Bu önemli bir noktadır.

Fiziksel İhlaller ve İstanbul Protokolü: Bununla birlikte, vücuda yönelik doğrudan fiziksel zararları – dayak, tırnakların sökülmesi, uzuvların kesilmesi, kırbaçlama veya falaka (ayak tabanlarına vurma), kollardan veya bacaklardan asılma vb. – henüz hiç bahsetmedim. Bunların hepsi, ömür boyu sürecek ağrıya, işlev kaybına veya sakatlıklara yol açabilecek ciddi fiziksel saldırılardır.

Bu konuda söylenecek çok şey var, ancak sizi BM kılavuzu olan İstanbul Protokolü’ne (*İşkence ve Diğer Zalimane, Gayri İnsani veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezaların Etkili Bir Şekilde Soruşturulması ve Belgelendirilmesine İlişkin Kılavuz*) yönlendireceğim. Burada işkence belirtileri ve tepkilerinin genel bir özetini bulabileceğiniz gibi, bunları belgeleme ve bildirme yöntemleri hakkında da bilgi edinebilirsiniz.

Beden ve Zihnin Ayrılmazlığı: Görüldüğü üzere, sıkça kullanılan “zihinsel” ya da “fiziksel” terimlerine rağmen, aslında bu ikisi arasında bir ayrım yapmak mümkün değildir. Soykırım ya da işkencede, hepimiz tek bir bütünü. Bana karşı, zihinsel yaralar bırakmayacak veya en azından ciddi tepkilere yol açmayacak hiçbir fiziksel saldırı düşünmüyorum. Herhangi bir fiziksel saldırı, karşıdakinin gücünün ve kuvvetinin, beni yıkma isteğinin kanıtıdır. Bu tür dayaklar çok acı verici olmasının yanı sıra, kimlik ve haysiyete de ciddi darbeler vurur. Sonuç, çoğu zaman, yine hiçbir değeri olmadığı hissidir.

Anlamın Organize Edilmiş Yıkımı: Yine de bedene doğrudan zarar vermeden ciddi bir acı yaratmak mümkündür. Tecrit, sistematik korku, su işkencesi ve uyku yoksunluğu görünür izler bırakmayabilir, ancak psikolojik ve tıbbi araştırmalardan biliyoruz ki bu tür stresle bağlantılı deneyimler ciddi bedensel hasara ve psikosomatik hastalıklara yol açmaktadır. Zaman unsurunu asla unutmamalıyız; bu stresin ne kadar sürdüğü ve insanların acıya ne kadar süre katlandıkları kritik faktörlerdir.

30 yıldan fazla bir süre önce, otoriter rejimlerin anlamlı tüm ilişkileri ve eylemleri nasıl manipüle edip yok ettiklerini anlatan "*Anlamın Organize Edilmiş Yıkımı*" başlıklı bir makale yazmışım. "Diktatörün Güç Menüsü" başlığı altında şu taktikleri anlatmışım:

- Her an her şey olabilir; ihlallerin ne zaman gerçekleşeceğini asla bilemezsiniz.
- Güç her yeredir — her yerde mevcuttur.
- Sessizlik sağlıktır; bilmemek, konuşmamak veya protesto etmemek en iyisidir.
- Ateş olmayan yerden duman çıkmaz; yani başınıza bir şey gelirse, bunun bir nedeni olmalı — bir şeyden suçlu olmalısınız.

Güç, bizim için gerçekliği yorumlamak için vardır. George Orwell bunu çok daha iyi anlatmıştır, ancak buradaki fikir, tam bir güvensizlik ortamı yaratarak bireylerin harekete geçememesini, kontrol altında tutulmasını ve kendi hayatlarında irade kaybına uğramasını sağlamaktır. Bunlar ciddi darbeler.

İnkârın Biçimleri

Şimdi inkâr meselesine geçeceğim ve şunu soracağım: Savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve soykırım dahil olmak üzere ciddi insan hakları ihlalleri hangi şekillerde inkâr ediliyor veya reddediliyor?

1. **Açık ve Acımasız İnkâr:** Bugün Ermenistan örneğinde gördüğümüz gibi, işlenen suçların tamamen inkâr edilmesi. İhlallerin bu kadar uzun süre boyunca bu kadar acımasızca devam etmesi, bunun sonucunda aşırı şiddetin yaşanması ve nüfusun yarısından fazlasının öldürülmesi — muhtemelen tarihteki en yüksek oran— ve ardından bunu inkâr etme cüretini göstermek, inanılmaz bir durumdur.
2. **İkincil Hasar:** "Olur böyle şeyler, elden ne gelir" demek için kullanılan terimdir. Kasıtsız bir zarar olarak anlaşılmalı ve savaşta her zaman meydana geldiği varsayılmalıdır. Bu çerçeveye, ciddi suçları tesadüfiymiş gibi göstererek onları gizler ve göz ardı eder.
3. **Gündemden Çıkarılma:** Bunu savaşta yaşanan cinsel şiddet konusunda gördük. 90'lı yıllarda feminist gruplar, tecavüz ve cinselleştirilmiş suçların stratejik savaş ve ciddi insan hakları ihlalleri olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmak için zorlu bir mücadele vermek zorunda kaldılar.

Cinsel Şiddet Konusunda Hukuki Dönüm Noktası: "Silahlı çatışmalarda kadınlara yönelik cinsel şiddet konusunda durumun değişmesi, 90'lı yıllarda yürütülen bu güçlü savunuculuk faaliyetlerinin ardından gerçekleşti. Çatışmalarla bağlantılı cinsel şiddet, savaş suçu ve insanlığa karşı suç olarak tanımlandı. Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC) Roma Statüsü, bu eylemleri savaş suçu ve insanlığa karşı suç olarak tanımladı; bu, yıllar boyunca gerçekleşmiş ve halen devam eden cinsel insan hakları ihlallerinin kabul edilmesi açısından çok önemli bir adımdı.

Ardından, Kadınlar, Barış ve Güvenlik konulu 1325 sayılı Kararı kabul eden BM Güvenlik Konseyi geldi. Bunu, kadınlara, çocuklara ve erkeklere yönelik cinsel şiddetin yasaklanmasına odaklanan diğer kararlar izledi (örneğin 2016 tarihli kararlar).

Gereçlendirme yoluyla inkâr: Bir de, insan hakları ihlallerinin, ya ülkenin korunması ya da belirli grupların güvenliği için "gerekli" veya "haklı eylemler" olarak tanımlandığı durumlarda ifade edilen bir tür inkâr vardır.

- **Arjantin:** Arjantin'de, askeri diktatörlük tarafından işlenen cinayetler, "komünist gruplardan kurtulmak" için gerekli bir strateji olarak sunuldu.
- **Terörle Savaş:** Bush yönetiminin, "Terörle Savaş"ta işkenceyi meşrulaştırmak için işkence kavramını yeniden tanımlama girişimlerini hatırlıyoruz.
- **Filistin:** Bugün, işgal altındaki topraklarda Filistinlilere karşı işlenen toplu katliamları meşrulaştırma girişimleri görüyoruz.

Bu durumlarda, sivillere yönelik ciddi şiddet ve saldırgan saldırıları meşrulaştırma çabalarının yanı sıra işgali sürdürme çabaları da görülüyor. Bununla yakından bağlantılı olarak, gerçekte neler olup bittiğini yeniden tanımlama ve yeniden yorumlama yönündeki pek çok girişim de söz konusu.

Gerçekliğin Çarpıtılması ve Sessizliği Bozmanın Tehlikesi: İsrail ve Filistin örneğinde olduğu gibi, siviller ve işgalin sürdürülmesi—bununla yakından ilişkili olan, olup bitenleri yeniden tanımlama ve yorumlama yönündeki sayısız girişimdir. Bu, insanların gerçeklik algısını çarpıtmaktadır ve bence tüm bunların temelinde yatan şey budur: olayları farklı ve yanlış şekillerde yeniden anlatarak insanların kendi deneyimlerini çarpıtmak.

Bunun bir sonucu olarak, sessizliği bozmak tehlikelidir. Olan biteni dile getirmek, anlatmak ya da işaret etmek tehlike arz eder. Sokaklarda cesetler ya da parçalanmış bedenler bulunur; insanlar ortadan kaybolur ya da hapsedilip işkence görür. Bunlar son derece etkili mekanizmalardır.

Arjantin'e geri dönersek: İnsanlar kayıpları bildirmekten korkuyordu. Açıkça yas tutmak imkânsızdı. Gizlilik ve sessizlik kaos ve acı yaratıyordu. İster doğrudan ister dolaylı olsun, inkâr, çatışmadan ya da otoriter yönetimden barışa ve demokrasiye geçiş süreçlerinde de geçerlidir. Bu, adalet sağlanmadan gerçekleştiğinde, işlenen suçların cezasız kaldığı bir geçiş süreci olur.

"İleriye Bakmak" Efsanesi: Tehditler genellikle iktidarını yitirmiş kişiler tarafından dile getirilir ve argüman her zaman şudur: *"İleriye bakmalıyız; sürekli geriye bakamayız. Bu çok zaman alıyor; ileriye doğru ilerlemeliyiz."* Birçok insan için bu, kabul edilemez ciddi bir adaletsizliktir.

Neredeyse aynı derecede kötü olan bir adalet türü daha vardır: "sahte adalet". Bunu örneğin Peru'da gördük. Mahkemede tanıklar ve hayatta kalanlar büyük sayılarda toplanmış olmasına rağmen, tüm sanıkların beraat ettiği birçok dava olmuştur. İnsanlar bu süreç boyunca engellerle karşılaşmıştır. Yani yine, evet, "bir tür adalet" vardı, ama kimse suçlu bulunmadı; kimse sonuçlarına katlanmak zorunda kalmadı.

İnkâr Edilen Deneyimin Kabusu: Acıyı ve kayıpları tartışmak, bu saldırgan aktörler tarafından ciddi bir tehdit olarak görülüyor. Dün ve bugün de bahsettiğiniz gibi, büyükannenizden bahsederken, insanların bunun "çok karmaşık bir tartışma" olduğunu söylemesi sizi kişisel olarak nasıl kırdı. Bu karmaşık değil: bu ölümlerle, öldürmekle, adaletsizlikle ilgili.

Kayıplar ve acılar sanki hiç yaşanmamış gibi ya da sanki kişinin kendisinde ve hayal gücünde bir sorun varmış gibi ele alındığında, bu bir kabusu dönüşür. Başkalarının deneyimlerinizi yeniden tanımlaması ya da düpedüz inkâr etmesi, hem bireysel olarak hem de grup içinde çok çeşitli duygular uyandırır.

İnkâr Toplumu: 9 Etki Noktası

Burada kafa karışıklığı, aşağılanma ve çaresizlikten bahsediyoruz; bunlar aynı zamanda nefret, saldırganlık ve intikam duygularını da besleyebilir. Şiddet olayının ardından inkâr, sorumluluktan kaçınma ve hesap verme eksikliği, birçok yönden, şiddet devam ederken mağdurların yaşadıklarının tam bir tekrarıdır. Onur ve haklardan yoksun muamele görmek, sadece ruh sağlığına ve günlük işlevselliğe bir darbe olmakla kalmaz, aynı zamanda kimliğin kendisine de bir saldıradır.

Vahşetlerin inkâr edildiği bir toplumu ne karakterize eder? Bu noktalardan bazılarını tekrarlamaya çalışacağım:

1. **Demokratik İdealin Yıkılması:** Adaletin reddedildiği bir toplumda, olaylar hakkında ortak bir hikaye oluşturma çabası yoktur — ne oldu, kim sorumluydu ve bu eylemler nasıl telafi edilebilir.
2. **İyileşmenin Engellenmesi:** Anma mekanlarına ve anıtlara duyulan ihtiyaç çok önemlidir. Ölenleri onurlandırmak ve onların hikayelerini anlatmak, iyileşme sürecinin önemli adımlarıdır, ancak bunlar ya reddedilir ya da son derece zorlaştırılır.

3. **Ahlaki Belirsizlik:** İnkâr ve cezasızlık, doğruyu yanlıştan ayırt etmeyi veya hukukun üstünlüğünü tesis etmeyi zorlaştıran sorunlu ahlaki durumlar yaratır.
4. **Deneyimin Geçersiz Kılınması:** Cezasızlık, yaşananları geçersiz kılar ve vatandaşlar arasındaki etkili iletişimi kısıtlar. Örneğin: Çocuklarıma ne söyleyeceğim? Ailemin neler yaşadığını biliyorum, ama kitaplar ve resmi metinler farklı şeyler söylüyor.
5. **Kutuplaşma:** Ortak bir gerçeklik zemini olmadan iyileşme zordur. Toplum kutuplaşmış halde kalır ve kişi sürekli yalanlar ve çarpıtmalarla karşı karşıya kaldığında uzlaşma için çok az umut vardır.
6. **Utanc Duygusunun Devamlılığı:** Gerçekler anlatılmamaktadır. Acı çekenler için hiçbir açıklama, doğrulama veya kabul yoktur. Bu durum, güçsüzlük, suçluluk ve utanç duygusunu güçlendirir.
7. **Kendi Adaletini Sağlama Riski:** Latin Amerika'da insanların ayaklanıp sivil protestolar yoluyla adalet talep ettiğini gördük, ancak cezasızlık, insanların kanunu kendi ellerine almasına da yol açabilir ki bu her zaman akıllıca bir yol değildir.
8. **Tarihsel "Kimsenin Toprakları":** İnkâr, insanlıktan çıkarma sürecinin bir devamıdır. Bu, insanları tarihsel bir "kimsenin toprakları"nda bırakır ve görülmeye, saygı görmeye, tazminat ve telafiye ihtiyaçları olduğu için ilerlemelerini imkansız hale getirir.
9. **Kronik güvensizlik:** Hayatta kalanlar, "düşman", "yalancı" veya "zor insanlar" olarak görülerek ayrımcılığa maruz kalmaya devam ederler. Bu durum, başkalarına ve kendine karşı güvensizlik yaratır ve hayatı yeniden inşa etmeyi zorlaştırır.

Sonuç

Tüm bunları söyledikten sonra – işkencenin dinamiklerini temel alarak ve bunun günümüzün daha geniş dünyasında da nasıl yaşandığını göstermeye çalışarak – şunu söylemek istiyorum: Her ne pahasına olursa olsun, her türlü inkârla mücadele etmeliyiz. Bunun sadece bir “hata” olmadığına içtenlikle katılıyorum; bu, hem soykırım düzeyinde hem de küçük bir işkence sorgu odasında sistematik olarak uygulanan bir iktidar taktiğidir.

Çok teşekkür ederim, adalet, inkârla mücadele ve insan hakları için mücadelenizi sürdürün.

Hanne Sophie Greve

Soykırım: Başka Bir İsimle Bir Gül

Sunumumun konusunu biraz değiştirdim. Soykırım ve onun adı hakkında konuşacağım. William Shakespeare'in *Romeo ve Juliet*'inde yazdığı gibi, "Başka bir isimle anılsa da, bir gülün kokusu yine aynı kalır." Doğada yeni bir tür keşfedildiğinde, ona bir isim verilir; türü ayıran şey ismi değil, varlığıdır.

Kabil ve Habil'in Hikâyesi: İncil'e göre, tarladayken Kabil kardeşi Habil'e saldırdı ve onu öldürdü. Sonra Rab Kabil'e şöyle dedi: "Kardeşin Habil nerede? Ne yaptın sen? Dinle! Kardeşinin kanı yerden bana haykırıyor. Artık lanet altındasın ve bu topraklardan kovulacaksın." Kabil, Rab'be şöyle dedi: "Cezam, dayanabileceğimden fazla. Bugün beni bu topraklardan kovuyorsun; yeryüzünde huzursuz bir gezgin olacağım ve beni bulan herkes beni öldürecek."

Ahlaki Zorunluluk: Altıncı Emir'de de belirtildiği gibi, "Öldürmeyeceksin." Bu, ahlaki bir zorunluluktur. Kabil ve Habil örneğinde olduğu gibi, bir insanı öldürmek, devletin cinayeti suç olarak tanımlamış olup olmadığına bakılmaksızın, Yaradan'a karşı işlenmiş bir suçtur.

İsim, canlılar, eylemler, nitelikler ve fikirler gibi somut veya soyut bir ögeyi tanımlamak için kullanılan kelimedir. "Öldürmek", birinin ölümüne neden olmak anlamına gelen belirli bir eylemdir. İsim, öldürmenin caiz olup olmadığı veya kabul edilebilir olup olmadığı konusuna değinmez.

İnsan Onuru ve Özgürlük: İnsanlar ortak bir doğaya sahiptir. Her birey benzersizdir — bir özne, bir nesne değildir — ve devredilemez bir onurla donatılmıştır. İnsan hayatının kutsallığı, medeniyetin temel değerlerinden biridir. Dünya toplumu, kazanılıp kaybedilemeyecek nitelikteki insanın değerine ve onuruna olan inancını beyan eder. Özgürlük, her insanın insanlığı gereği sahip olduğu tek, asli ve doğuştan gelen haktır.

Özgürlük, Hukukun Üstünlüğü ve Cezaî Sorumluluk

Özgürlüğün Doğası: Her insan, insanlığı gereği özgürlüğe sahiptir. Özgürlük, başkalarının iradesinin yokluğunu ifade eder. Özgürlük, ancak özgürlük tarafından meşru bir şekilde kısıtlanabilir; hak, bir kişinin seçiminin başkalarının özgürlüğüyle birleştirilebileceği koşulların toplamıdır. Dolayısıyla özgürlük hakkı, aynı zamanda zorlama hakkıdır da; çünkü ancak hukukun üstünlüğü ile korunursa herkes güvenlik içinde olabilir.

Ceza Hukukunun Temelleri: Ceza hukuku, suçla ilgili hukuk kuralları bütünüdür. Bu hukuk, tehditkar, zararlı veya başka bir şekilde kamu güvenliğini tehlikeye atan davranışları düzenler. Ceza hukuku, bu tür kanunları ihlal eden kişilerin cezalandırılmasını öngörür. Her ne kadar ulusal ceza kanunları yasama organları tarafından çıkarılsa ve yargı yetkisi alanlarına göre farklılık gösterebilse de, adalet ve hukukun üstünlüğü belirli evrensel ilkeleri gerektirir:

1. **Nullum crimen, nulla poena sine lege:** Yasa ile izin verilmedikçe ceza verilemez.

2. **Geriye yürürlük:** Ceza hukuku, bir kişinin haklarını olumsuz etkileyecek şekilde geriye dönük olarak uygulanamaz. İşlendiği sırada yasal olan bir eylem, daha sonra suç sayılamaz.
3. **Ulusların Genel İlkeleri:** Ancak, işlendiği sırada uluslar topluluğu tarafından tanınan hukukun genel ilkelerine göre suç teşkil eden bir fiil veya ihmal, cezalandırılabilir.

Suçun Unsurları

Her suç, suç unsurlarından oluşur. Bu unsurlar, bir kişinin suçlu bulunması için kanıtlanması gereken olgulardır. Bazı suçların unsurları azdır, bazılarının ise çoktur; bazı suçlar, birkaç ayrı suça bölünebilecek unsurları içerir. Çok sayıda unsuru olan bir suç, temsil edebileceği ayrı suçlardan daha ciddi olma eğilimindedir.

Hukukun uygulanması, yasal hükümlerin ve olguların birleşimini içerir. Bir olgunun varlığı, ispat meselesidir. Cezaî sorumluluğu tespit etmek için, bir suçun temel unsurları şunlardır:

- **Actus Reus:** Suç teşkil eden fiil.
- **Mens Rea:** "Suçlu zihin" — suç işleme niyeti veya dikkatsizlik.

Cezaî mahkûmiyet için suçun her bir unsuru makul şüphenin ötesinde kanıtlanmalıdır.

Ermeni Soykırımı: Tarihsel Bağlam ve 1915 Deklarasyonu

1915 Deklarasyonu: 24 Mayıs 1915'te Fransa, Büyük Britanya ve Rusya, Osmanlı yetkilileri tarafından Türkiye'de Ermenilere yönelik katliamı İnsanlığa ve Medeniyete Karşı Suçlar olarak kınayan bir deklarasyon yayınladı; bu suçlardan Türk hükümetinin tüm üyeleri ile katliamlara karışan temsilcileri sorumlu tutulacaktı.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Çöküşü: 1915 yılında, Osmanlı İmparatorluğu'nda bir ila iki milyon Ermeni yaşıyordu; bunların çoğu Doğu Anadolu veya Batı Ermenistan'da bulunuyordu. Doğu Ermenistan, Çarlık Rusya'nın bir parçasıydı. 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu çöküşe geçmişti; Balkanlar'daki birçok Hıristiyan ulus bağımsızlığını kazanmıştı. Hıristiyanlar olarak Ermeniler, Türkiye'deki Müslüman çoğunluk nüfusa göre daha az hakka ve korumaya sahipti. Avrupa büyük güçlerinin desteğiyle Ermeniler daha iyi koşullar talep ettiler. Osmanlı İmparatorluğu, Ermenilerin bağımsızlık isteyeceğinden korkuyordu.

Jön Türklerin Yükselişi: Sultan, 1890'larda Ermenilere yönelik geniş çaplı katliamları kışkırttı ve başlattı. 1908 ve 1913'teki *darbelerin* ardından, Jön Türkler olarak bilinen İttihat ve Terakki Teşkilatı, Osmanlı İmparatorluğu'nda iktidarı ele geçirdi. Türk milliyetçiliği galip geldi.

Soykırım Giden Yol: 2 Kasım 1914'te Osmanlı İmparatorluğu, Birinci Dünya Savaşı'nda İttifak Devletleri'ne katıldı. Şubat 1915'te, Osmanlı ordusundaki Ermeniler silahsızlandırıldı ve silahsız çalışma taburlarına nakledildi. 24 Nisan'da 2.000'den fazla Ermeni liderin tutuklanmasına başlandı.

Mayıs ayı sonlarında, Ermenilerin Suriye'ye nakliyle ilgili bir yasa çıkarıldı; bu, soykırımın nedeni ve temelini oluşturdu. Halep'teki polis memuruna verilenler gibi Osmanlı resmi talimatlarında, Jön Türklerin Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan her Ermeni'yi soykırımaya uğratmaya karar verdikleri bildirildi.

Soykırımın Sonrası ve Adaletin Yoksunluğu

Katliamların Amacı ve Kapsamı: Hangi kesimden veya hangi koşullarda olurlarsa olsunlar, çocuklar, kadınlar ve hastalar da öldürülmeliydi. Bu talimata uymayanlar, hükümetin dostu olarak görülmüyordu. Resmi Osmanlı istatistiklerine göre, 1915 ile 1917–18 yılları arasında 800.000 Ermeni öldürüldü. Alman kaynaklar bu sayının 1,5 milyon olduğunu tahmin etmiştir. Milletler Cemiyeti ise bir milyon olarak tahmin etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra düzenlenen Paris Barış Konferansı'nda, Sadrazam Damat Ferid Paşa, Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere yönelik katliamı resmi olarak itiraf etmiştir.

Antlaşmalar ve Uluslararası Hukuk: Müttefik Devletler ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki savaşı sona erdiren Sevr Antlaşması, insanlık suçlarıyla itham edilen kişilerin yargılanmasını öngören hükümler içeriyordu. Osmanlı İmparatorluğu, Müttefik Devletlerin savaş suçu davalarını yargılamak üzere uluslararası mahkemeler kurma hakkını tanıdı. Ancak Sevr Antlaşması hiçbir zaman onaylanmadı. Türk Kurtuluş Savaşı'nın ardından, 1923 yılında Lozan Antlaşması ile yerini aldı.

Osmanlı Askeri Mahkemeleri: Nisan 1919'dan Mart 1920'nin sonuna kadar Türkiye'de faaliyet gösteren Osmanlı Askeri Mahkemeleri'ne savaş suçu davaları açıldı. Mahkemeler, Osmanlı yönetiminin Ermeni halkını fiziksel olarak yok etme niyetinde olduğu sonucuna vardı. Jön Türklerin başlıca liderleri olan Üç Paşa — Talaat, Enver ve Cemal — giyaben ölüm cezasına çarptırıldı. Yıllar sonra Ermeniler Talaat ve Cemal'i öldürdü; Enver ise Kızıl Ordu ile savaşırken öldü.

Adalet Engeller: Mahkemelerin karşılaştığı sorunlar her zaman aşılmaz nitelikteydi. Ermeni meselesiyle ilgili pek çok suçlayıcı belge arşivlerden kaldırılmıştı. Osmanlı İmparatorluğu dağılma sürecindeydi; siyasi baskı, ülkeden ayrılmamış sanıklar aleyhindeki davaların görülmesini son derece zorlaştırıyordu.

Malta Mahkemelerinin Başarısızlığı ve Erken Dönem Uluslararası Hukuk

Malta Sürgünleri: Bazı liderler idam cezasına çarptırılıp infaz edildi; diğerlerine ise hapis cezaları verildi. İngilizler, hapis cezasına çarptırılan kişileri ve şüphelileri, uluslararası bir mahkeme kurulması için çaba gösterilen İngiliz Kraliyet Kolonisi Malta'ya nakletti. Ancak Türkiye'deki delil yönetiminin hatalı olması nedeniyle bu materyaller ceza davalarında kullanılamadı ve mahkemeler çalışmalarını Ağustos 1920'de sonlandırdı. Ertesi yıl, Jön Türkler serbest bırakıldı ve memleketlerine döndü. Malta'da hiçbir ceza davası görülmedi.

Uluslararası Hukuktaki Boşluk: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılmasına yönelik herhangi bir yasal düzenleme mevcut değildi. Bununla birlikte, Ermenilere karşı işlenen soykırım, uluslararası ceza hukukunun odak noktası olmaya devam etti. Osmanlı İmparatorluğu'nun imha politikası, Avrupa genelinde insanların ahlaki duyarlılığını derinden sarsmış ve bunun sonucunda faillerin cezai sorumluluğunun üstlenilmemesi, kınanacak bir durum olarak değerlendirilmişti.

Evrensel Cezalandırma Kavramı: Evrensel cezalandırma ilkesi, tüm uluslararası toplumun çıkarlarına tehdit teşkil ettiği düşünülen suçlara uygulanır. Bunlara milletler hukuku suçları (*delicta juris gentium*) denir. Yeni savaşları ve yeni zulümleri önlemek amacıyla kurulan Milletler Cemiyeti, ceza hukukunun birleştirilmesi amacıyla uluslararası konferanslar düzenlemiştir.

1927 Varşova Konferansı: 1927 yılında Varşova'da düzenlenen bu türdeki ilk konferans toplantısında, milletler hukuku ihlallerinin bir listesi hazırlandı. Bu liste şunları içeriyordu:

- Korsanlık
- Madeni para, banknot ve menkul kıymet sahteciliği

- Kölelik ticareti
- Kadın ve çocuk ticareti
- Kamu güvenliğini tehlikeye atabilecek herhangi bir aracın kasıtlı kullanımı
- Müstehcen yayınlar

Savaş Öncesi Yıllar ve Raphael Lemkin'in Vizyonu

Terörizmin Tanımlanamama Sorunu: 1930 yılında Brüksel'de düzenlenen üçüncü konferansta, "kamu güvenliğini tehlikeye atabilecek herhangi bir aracın kasıtlı kullanımı" ifadesine parantez içinde "terörizm" kelimesi eklendi. Sonuç olarak, konferans katılımcıları terörizmi tartışıp tanımlamaya çalıştılar, ancak bir anlaşmaya varamadılar. Aynı zamanda, Avrupa üzerinde kara bulutlar toplanmaya başlamıştı.

Nazi Diktatörlüğünün Yükselişi: 23 Mart 1933 tarihli Alman Yetki Yasası, Şansölye Hitler'e Reichstag ve Cumhurbaşkanı'nın katılımı olmaksızın kanun çıkarma ve bunları uygulama yetkisi verdi. Bu, totaliter Nazi diktatörlüğüne geçişi işaret etti ve Nazi Almanyası'nda Yahudilere yönelik zulüm arttı.

Raphael Lemkin'in Yeni Hukuki Kategorileri: Belarus doğumlu avukat Raphael Lemkin, Polonya Özgür Üniversitesi Kriminoloji Enstitüsü'nde karşılaştırmalı hukuk dersleri veren bir öğretim görevlisi ve Varşova Bölge Mahkemesi Savcı Yardımcısıydı. Ekim 1933'te Madrid'de düzenlenen beşinci uluslararası konferansta, terörizm konusunu bu şekilde tartışmaya devam etmemek, bunun yerine genel tehlikeleri oluşturan ayrı meselelere bakmak gerektiğini öne sürdü.

Bu hafta, Alman heyeti Milletler Cemiyeti'nden ayrıldı. Lemkin, bu türden birkaç özel suçun tanımlanması gerektiğini savundu. Bunlardan ikisi özellikle önem arz ediyordu:

1. **Barbarlık Eylemleri:** Bütün bir insan grubunun varlığını yok etmek amacıyla gerçekleştirilen soykırım, katliam ve pogrom eylemleri.
2. **Vandalizm Eylemleri:** Bir grubun kültürel mirasının yok edilmesi.

Suçun Özü: Lemkin, köle ticareti ya da kadın ve çocuk ticareti gibi Uluslar Hukuku'na aykırı bazı suçların, insani ilkeler gereği cezalandırılması gerektiğini savunmuştur. Diğer hükümler ise gruplar arasında normal ve barışçıl ilişkilerin sürdürülmesini amaçlamaktadır. Bir kişinin etnik, dini veya sosyal bir grubun üyesi olması nedeniyle ona yönelik saldırıların amacı, yalnızca o kişiye zarar vermek değil, aynı zamanda kişinin ait olduğu gruba da zarar vermektir. Her şeyden önce, bunlar imha eylemleridir —katliamlar ve pogromlar—bütün bir insan grubunun varlığını yok etmek amacıyla gerçekleştirilen eylemler. Lemkin'in aklındaki, tüm toplumları tehdit edecek kadar korkunç olan, bizzat tanık olduğu türden zulümlerdi.

Barbarlık ve Vandalizm: Yıkımın İki Sütunu

Osmanlı İmparatorluğu Örneği: Osmanlıların Ermenilere uyguladığı yıkım gibi eylemler barbarlık olarak nitelendirilebilir. Tek tek ele alındığında, tüm bu eylemler ilgili ulusal kanunlara göre cezalandırılabilir; ancak bir bütün olarak değerlendirildiğinde, bunlar milletler hukuku açısından suç teşkil etmelidir. Bunun nedeni, bu eylemlerin hem ilgili grubun varlığını hem de tüm toplumsal düzeni tehlikeye atmasıdır.

Kültürel Mirasın Yok Edilmesi: Bir grubu hedef alan bir saldırı, o grubun kendine özgü yaratıcılığının ve başarılarının ortaya çıktığı sanat ve kültürel mirasın sistematik ve organize bir şekilde yok edilmesi şeklinde de gerçekleşebilir. Bu başarılar, tüm insanlığın mirasının bir parçasıdır.

Bu nedenle, Lemkin'e göre, bir ulusun sanat eserlerinin tahrip edilmesi, vandalizm eylemi olarak değerlendirilmelidir.

İnsani Değerin İnkârı: Vandalizm eylemleri kadar barbarlık eylemleri de insan varlığının içsel değerinin inkârını temsil eder. Bu eylemler, yüzyıllar boyunca birikmiş tüm medeniyet değerlerini reddederek, tüm insanlığın vicdanını sarsmaktadır.

Soykırım Sözleşmesinin Doğuşu

Adım İcadı: Bu, gelecek hakkında aşırı endişe yaratır. Lemkin, 1933 yılında bu suçların bastırılmasını sağlamak amacıyla bir uluslararası sözleşme yapılmasını önerdi, ancak başarısız oldu. Ermeni deneyimi, Lemkin'in barbarlık ve vandalizm kavramlarını içsel olarak birbirine bağladı. 1943 yılında Lemkin, barbarlık ve vandalizm eylemlerinin birleşimini ifade etmek için "soykırım" (*cide*, cinayet anlamına gelir) adını icat etti.

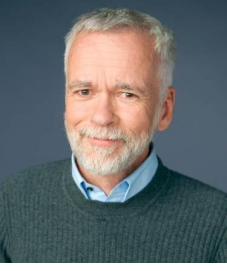
Nürnberg'den Birleşmiş Milletlere: Nürnberg Uluslararası Askeri Mahkemesi, soykırımı özel bir suç olarak ele almadı; Shoah veya Holokost, nihai kararda soykırım olarak tanımlanmadı. Soykırımın farklı unsurları, insanlığa karşı suçlar olarak cezalandırıldı. Ancak, unsurların ayrı ayrı cezalandırılması tatmin edici değildi.

11 Aralık 1946 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, oybirliğiyle ve çekimsiz 96(1) sayılı Kararı kabul etti. Bu karar, soykırım suçunu, bütün insan gruplarının var olma hakkının reddi olarak ele almaktadır. Böyle bir reddi, insanlığın vicdanını sarsmaktadır. Üstelik bu grupların yok edilmesi, kültürel ve diğer katkıları açısından insanlığa büyük kayıplar getirmektedir.

1948 Sözleşmesi: BM Ekonomik ve Sosyal Konseyi'nden bir taslak hazırlaması istendi. Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme, 9 Aralık 1948 tarihinde kabul edildi. O günden bu yana, devletlerin ezici çoğunluğu tarafından geniş çapta kabul gördü ve onaylandı. Sözleşme, suçun kesin tanımını, gerekli kasıt unsurunu ve yasaklanmış fiilleri belirlemektedir.

Ermeni Soykırımı'nın Hukuki Durumu: Uluslararası Adalet Divanı, soykırımın yasaklanmasını uluslararası hukukun mutlak bir normu (*jus cogens*) olarak kabul etmektedir. Sözleşmenin temelini oluşturan ilkeler, medeni uluslar tarafından, sözleşmeden kaynaklanan bir yükümlülük olmasa bile devletler için bağlayıcı olarak kabul edilmektedir.

Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermenilere yönelik soykırım, yukarıda anlatıldığı üzere, Sözleşme'ye göre hem gerekli kasıt hem de yasaklanmış eylemler açısından soykırım tanımına uymaktadır. O dönemde soykırımla ilgili özel bir ceza hükmü bulunmaması, yaşananların gerçekte bir soykırım olduğu gerçeğini değiştirmez. Shoah'ın (Holokost) bir soykırım olduğu kabul edilmektedir, ancak soykırım kavramının uluslararası bir suç olarak tanımlanmasını tetikleyen, Ermenilere karşı işlenen soykırım olmuştur.

Bård Larsen

Ermeni Soykırımı Konusunda Norveç Hükümetinin Tutumu

Konu, açıkçası oldukça basit olduğu için ben de oldukça basit bir şekilde ele alacağım. Konum, Norveç hükümetinin Ermeni Soykırımı meselesine nasıl yaklaştığıdır. Bu konunun büyük bir kısmı, Ermeni Soykırımı'nı tanımama gerekçeleriyle ilgili olarak Norveç hükümeti ve Dışişleri Bakanlığı ile yaptığımız tartışmalardan alınmıştır.

Bence buradaki alıntı, Norveç hükümetinin ve diğer birçok hükümetin tutumunu oldukça iyi özetliyor.

Akademik ve Siyasi Ayrım 2007 yılında Demokrat Parti milletvekili Adam Schiff, dönemin Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice'a şu soruyu sordu:

"Siz akademi dünyasından geliyorsunuz. Geçmişinizde ya da aldığınız eğitimde, bir buçuk milyon insanın öldürülmesinin soykırım olmadığına inanmanıza neden olacak herhangi bir şey var mı?"

Ve o şöyle dedi:

"Evet, akademi dünyasından geliyorum, ama şu anda Dışişleri Bakanı'yım." Öyleyse, artık sözümü bitirebilirim.

Norveç'in "Konsensüs Politikası" ve "G-Kelimesi"

Tanınmayı Reddetme: Norveç hükümeti, bu konuyla her karşılaştığında her zaman aynı cevabı veriyor: "Hayır, Ermeni Soykırımı'nı tanıyamayız." Ermenilere derin bir sempati duyduklarını ifade ediyorlar ve Birinci Dünya Savaşı sırasında pek çok insanın katledildiğini kabul ediyorlar, ancak bu noktada duruyorlar.

Torbjørn Jagland 2001 yılında başbakanlık görevini yürütürken, Ermenilerin başına gelen büyük trajedinin nasıl tanımlanması gerektiği konusunda "açıkça farklı görüşler" olduğunu söylemişti. Ben de 100. yıl anma törenleri için Erivan'da bulunma şerefine nail oldum; Jagland da Avrupa Konseyi Başkanı sıfatıyla törene katılmıştı. Dinleyiciler arasında bulunan bir Norveçli olarak çok mutluydum çünkü "Geliyor, gerçekten de arabasını geri döndürecek" diye düşünüyordum. Ancak kürsüye çıktığında, olayı sadece "vahşet ve trajediler" olarak nitelendirdi. Elbette "G" harfiyle başlayan kelimeyi kullanmadı. Bence bu küçük bir skandaldı.

Tutarlı Bir Diplomatik Model: 2015'teki Muhafazakar Başbakan **Erna Solberg**, kendisi gelmek yerine bir büyükelçi gönderdi; bu, en üst düzey yetkilileri göndermemek açısından çok önemli bir sinyaldir. Eski Dışişleri Bakanı Anniken Huitfeldt, kısa bir süre önce Erivan'daydı. Anıtı ziyaret etti, ama o da "G-kelimesini" kullanmak istemedi.

Parlamento Başkanı yakın zamanda Ermenistan'a gittiğinde herhangi bir açıklama yapmadı ve Parlamento'da Ermeni Soykırımı'nı tanımaya yönelik gerçek bir destek yok. Dolayısıyla soru şu:

Her zaman Şu soru gündeme gelir: Bu konuyla hükümet mi ilgilenmeli, yoksa parlamento mu? Aslında Norveç'te ne tür bir hükümetin iktidarda olduğu önemli değildir; tartişmalar her zaman aynıdır.

Dışişleri Bakanlığı'nın "Çekmecesindeki" Argümanlar: Norveç dış politikası, büyük ölçüde benim "konsensüs politikası" olarak adlandırdığım bir politikadır. Farklı hükümetler arasında pek bir değişiklik yoktur. Dışişleri Bakanlığı, Norveç dış politikasını Őekillendirme konusunda büyük bir yetkiye sahiptir, bu yüzden bu soru her gündeme geldiğinde, çekmecelerinden aynı argümanları çıkarırlar.

Aynı argümanları Ukrayna'daki Holodomor konusunda da kullanıyorlar ve sanırım eninde sonunda Gazze meselesinde de kullanacaklar. Peki, argümanları tam olarak nedir? Bundan sonra bunu inceleyeceğim.

"Geriyeye Yürürlük" Argümanının Kusuru

"Cinayet" Benzetmesi: Her Şeyden önce, hükümetin argümanı "soykırım" teriminin geriye dönük etkisi olmadığı yönündedir. Bana göre bu oldukça saçma. Burada biraz "tabloid" bir örnek kullanacağım: Eğer "X", cinayeti cezalandıran bir yasanın yürürlüğe girmesinden bir gün önce komşusunu öldürürse, yasa geriye dönük etki göstermediğinden, teorik olarak "X" cezasız kalır. Peki bu, cinayet işlemediği anlamına mı gelir? Bu basit bir mantık sorusudur.

Sözleşmenin Kökenleri: Daha önce de tartişıldığı gibi, Soykırım Sözleşmesi'nin "babası" olan Raphael Lemkin, bu fikri büyük ölçüde Ermeni Soykırımı'nın arka planından almıştır. En saçma sonuca varılırsa, hükümetin mantığı, Holokost'un da soykırım olmadığı anlamına gelir, çünkü Holokost, Sözleşme'nin 1948'de yürürlüğe girmesinden (ve 1951'de yürürlüğe girmesinden) önce gerçekteymiştir.

Ayrıca, bu görüşe göre, faillerin çoktan vefat etmiş olması ve ilgili devlet yapısı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun artık var olmaması nedeniyle, ne Ermeni Soykırımı ne de Holodomor davası Lahey'e taşınmayacaktır. Dolayısıyla, bu konuyu yargılamak hükümetin görevi değildir.

BM'nin Kendi Tutumu: Bununla birlikte, Sözleşme'nin metnine bakıldığında, önsözde "tarihin her döneminde soykırımın insanlığa büyük kayıplar yaşattığı" belirtilmektedir. Bu, Sözleşme'nin, yasanın yazılmasından önce de soykırımların yaşandığını kabul ettiğini açıkça ortaya koymaktadır. Ayrıca, Birleşmiş Milletler Soykırım Önleme Ofisi'nden gelen bir kılavuzda, BM yetkililerinin bile geçmişteki soykırımlar ve diğer insanlığa karşı suçlar hakkındaki tartişmalardan kaçınmaması gerektiği belirtilmektedir.

Yasal İhtiyat ve Tarihsel Gerçek

"Değişen" Hukuki Argüman: Temel olarak, soykırımın geriye dönük etkisi olmadığı iddiasının geçerli olmadığını düşünüyorum. Soykırım bir hukuk meselesi olmakla birlikte, aynı zamanda tarihsel bir gerçektir. Bazı uluslararası hukuk uzmanları, bu terimi katı bir hukuki anlamda kullanma konusunda temkinli davranmaktadır. Örneğin William Schabas, bir soykırımın işlendiğini gayet iyi bilsek bile, kasıt (*mens rea*) şartının mahkemede kanıtlanmasının çok zor olabileceği için yasal olarak takip etmenin zor olabileceğini belirtmiştir.

Lemkin ile Lauterpacht Arasındaki Tartışma: Sanırım çoğunuz Philippe Sands'ın "East West Street" adlı kitabını biliyorsunuzdur. Yazar bu kitapta, Raphael Lemkin ile Hersch Lauterpacht'ın hangi hukuki yolu izleyecekleri konusunda nasıl fikir ayrılığına düştüklerini ele almaktadır.

- **Lauterpacht**, bireyi korumak için "İnsanlığa Karşı Suçlar" kavramına odaklanıyordu.
- **Lemkin ise** grubu korumak için "soykırım" kavramında ısrar etmişti.

Bu görüş ayrılığı, bugün de gördüğümüz mantığa dayanmaktadır: Belirli bir hukuki suçlamayla mahkumiyet elde etmenin zor olması, soykırımın gerçekleşmediği anlamına gelmez. Bu sadece, başka suçlamaların bazen mahkeme salonu için daha "uygun" olabileceği anlamına gelir; ancak tarihsel gerçeklik değişmez.

"Diyalog" Argümanı: Diplomatik Bir Kalkan

Türkiye ile Ortak Bir Anlatı: Norveç hükümetinin öne sürdüğü üçüncü argüman —ki bunu kabul etmekte en çok zorlandığım nokta budur— “soykırım” teriminin kullanılmasıyla Türkiye ve Ermenistan arasındaki diyalogun daha da zorlaşacağıdır.

Aftenposten'de Norveç'in neden soykırımı tanımak zorunda olduğu konusunda bir yazı yazdığımdan sonra, Oslo'daki Türk Büyükelçisi Gülin'den bir yanıt aldık. Büyükelçi, tarafların "iyileşme ve uzlaşma" yolunda ilerleyebilmesi için "tek yolun empati ve diyalogu teşvik etmek" olduğunu belirtti.

İşte bu: Türkiye'nin resmi ifadesi, Norveç hükümeti tarafından kullanılan ifadeyle tamamen aynı.

Bunu daha mantıklı bir şekilde ifade etmek istiyorum. Çoğumuz, fail suçunu itiraf etmediğinde uzlaşma, barış veya saygı – ya da hangi terimi kullanmak isterseniz – elde etmenin çok zor olduğunu anlıyoruz.

Bunu muhtemelen tecavüzle karşılaştırabilirsiniz. Suçlu, eylemi işlediğini kabul etmezse, bir tür uzlaşma veya kapanışa ulaşmak neredeyse imkansızdır; tabii böyle bir şey mümkünse.

"Tarihçi" Argümanı ve Realpolitik'in Gerçeği

Ad Hoc Argümanı: "Karar vermek tarihçilere kalmıştır" şeklinde bir iddia da çok, çok sık dile getirilir. Bu, elbette hukuki meseleyle biraz çelişir; belki de bu bir bilişsel uyumsuzluktur—bilemiyorum —ama karar vermek tarihçilere kalmışsa, hukuki mesele neredeyse tarafsız hale gelir. Bu bir geçici argümandır. İlgili alanlardaki tarihçiler, ne olduğu konusunda neredeyse tam bir fikir birliği içindedir. Bence bu çok, çok önemli.

Dış Politikanın Alaycı Gerçeği: Burada bir ara vereyim, çünkü bence olaya gerçekten alaycı bir bakış açısıyla bakarsak, Norveç'in soykırımı tanımak istememesinin nedenini anlamak hiç de zor değil. Yani, bu olay 110 yıl önce yaşandı; çoğu Norveçli bu konuyu pek duymamış ya da hiç duymamıştır.

Dolayısıyla, NATO'daki müttefik ve ticaret gibi diğer çıkarlar söz konusu olduğunda, Dışişleri Bakanlığı için bu çok da zor bir karar değil. Bu elbette çok alaycı bir bakış açısı, ama bence asıl mesele tam da bu.

Siyasi Olarak Uydurulmuş Tartışma: Bunu "tartışmalı" bir konu haline getirmenin sorunu, temelde topu Türk tarafına atmak anlamına geliyor. Bunun "tartışmalı" olması konusu siyasi olarak uydurulmuş. Bunun bir tartışma olduğunu kabul ederek, faillerin siyasi çıkarlarının, tarihin sabit gerçeklerinden daha ağır basmasına izin vermiş oluyoruz.

Medyanın Rolü ve Tanımama Konusundaki "Düzensiz Mazeret"

Tartışmanın Kurgulanması: Ve onlar, profesyonel tartışma ile siyasi tartışma arasında ayırım yapmakla pek ilgilenmiyorlar — ki bunu ayrıntılara girmeden bile onlara gösterebilirdik. Norveç medyasında da durum aynı ve bence bu çok önemli. Norveç kamuoyunda Ermeni Soykırımı tartışıldığında — hatta

Ulusal Yayın Kurumu (NRK) tarafından bile — her zaman "Ermeni Soykırımı'nın tartışmalı meselesi" olarak sunulur.

Gazeteciler elbette pek bilgili değiller ve biraz tembeller. Bunun "tartışmalı" olduğu yönünde bir algıları var, ancak tarihçiler ve soykırım uzmanları arasındaki söylemden haberdar değiller. Ermeni Soykırımı'nı tanımamak için bu tür özensiz bahaneler kullanarak, hükümet bu tartışmaya katkıda bulunuyor. Türkiye'nin istediği de tam olarak budur.

"Argüman Çekmecesi": Bence bu son derece sorunlu. Bunlar temelde Dışişleri Bakanlığı'nın bu konu her gündeme geldiğinde kullandığı dört argüman. Dün Dışişleri Bakanlığı'ndan bir mektup aldık, değil mi? Ve tahmin edin ne oldu? Yine aynı dört argüman tekrarlanıyordu.

Bir şeye cevap vermek zorunda olduklarını anladıklarında bu argümanları çekmecedan çıkarıyorlar — çünkü dört hafta önce buraya davet edildiler, değil mi? Dün yine aynı argümanlarla cevap verdiler. Bu yüzden, tarihçiler ve bunun gibi konularda birkaç şey söylemek istiyorum.

Propagandanın Vekilleri Olarak Tarihçiler

Tarihin Kontrolü: Pekala, tarihçiler ve bu tür konular hakkında birkaç şey söylemek istiyorum. Ben de bir tarihçiyim. George Orwell, "bugünü kontrol eden, geçmişi de kontrol eder" demişti; bu doğru; ve aynı derecede doğru olan bir başka şey de, geçmişi kontrol edenin bugünü de kontrol ettiği.

On binlerce tarihçi var – saymadım, böyle bir kayıt varsa tabii – ama muhtemelen Dünya'yı uzaylıların kontrol ettiğini falan söyleyen birkaç yüz tarihçi bulabilirsiniz, anlarsınız ya? Dolayısıyla, "tarihçileri" bu tür bir tartışma kaynağı olarak kullanmak son derece sorunludur.

Akademik Vekiller: Tarihçilerin hükümet propagandasının vekili olarak hareket etmesinin yaygın olduğunu düşünüyorum. Tüm otoriter toplumların kendileri için çalışan tarihçileri vardır. Elbette Sovyetler Birliği ve benzeri örneklerden bu konuda çok şey biliyoruz.

Otoriter Devletlerde Tarihin Silah Olarak Kullanılması

Uyum Baskısı: Bence bunu, Türkiye'nin insanları kendi tarihsel anlatısına uymaları için tehdit etmesinin bir yolu olarak görebiliriz. Bu, genel olarak, özellikle de otoriter devletlerde tarihin nasıl kullanıldığına dair sorunlu yönüne işaret etmektedir.

Macaristan'da, Budapeşte'deki tarih bölümü kısmen tahrip edildi ve gerçekten yetkin tarih profesörleri şu anda Viyana'da çalışıyor. Şu anda Tarih Bölümü'nü yöneten Veritas (Gerçek) adlı bir enstitü var ve bu kurumun ana gündemi, Macar ulusu için vatansever bir anlatı oluşturmak. Onlara göre, Macaristan'da ters giden her şey dışarıdan gelen insanlar tarafından yapılmıştır; Macaristan hiçbir zaman yanlış bir şey yapmamıştır. Bu, elbette Horthy hükümeti üzerine yapılan araştırmaları ve Macar sivillerin —hatta direnişin bir kısmının bile— Yahudilerin yok edilmesine nasıl katıldığına dair gerçeklerin gizlenmesini de içermektedir.

Vatansever Anlatıların Yükselişi: Şu anda Rusya'da da aynı durum söz konusu; metro istasyonlarında ve her yerdeki anıtlarda Stalin'in yeniden ortaya çıktığını görüyorsunuz. Polonya'da da durum aynı: Eski hükümet, vatansever ve muhafazakar aile değerlerine odaklanan bir tarihsel anlatı oluştururken, Polonya toplumunun sorunlu yönlerini daha derinlemesine incelemek isteyen tarihçileri işten çıkarıyor.

Türk Tarih Kurumu: Bir de Türk Tarih *Kurumu*'nun bulunduğu Türkiye var. Benim izlenimime göre, bu kurumun temel amacı hâlâ Ermeni Soykırımı hakkında "bize gerçek hikayeyi anlatmak" – ki bu tabii ki inkâr söylemini sürdürmek anlamına geliyor.

Tarihin Silah Olarak Kullanılması: Türkiye'den Amerika Birleşik Devletleri'ne

"Gerçek Vatansaver" Anlatısı: Sanırım bu yaklaşımın her tür otoriter toplumda nispeten yaygın olduğunu görebiliriz. Ancak günümüzde bu durum özellikle ulusal-muhafazakar otoriter devletlerde göze çarpıyor. Onlar için, "gerçek vatansaverlerin" hiçbir zaman yanlış bir şey yapmadığı bir tarih yaratmak son derece önemlidir. Soykırım işlemek "en kötünün de kötüsü" olduğu için, Türkler bu tarihsel gerçeği inkar etmek için bu kadar çok çaba sarf ediyorlar.

Vatansaver bir "tarih bilinci" oluşturmak amacıyla devlet kontrolündeki kendi kurumlarını kurmuşlar ve okul kitapları ile ders kitapları hazırlamışlardır. Daha önce de ele aldığımız gibi, tarih tekrar tekrar gündeme gelmektedir: Otoriter hareketler, kimliği yeniden şekillendirmek ve politikalarını meşrulaştırmak için tarihi bir silaha dönüştürmektedir.

Küresel Eğilim: Orta Doğu'dan Florida'ya: Bunun, Stop WOKE Yasası ve Ron DeSantis'in öncülüğünü yaptığı diğer girişimler ve tabii ki üniversitelere yönelik saldırılarla Amerika Birleşik Devletleri'nde de yaşandığını görebiliriz. Mantık aynı: mevcut gündemlere hizmet etmek için geçmişi yeniden yazmak.

Amerika'da bu, kölelik hakkında fazla konuşmamak anlamına geliyor. Şimdi, ahlaki dünyanın tersine döndüğü bir şekilde, kölelik hakkında konuşulmaması gerektiğini söylüyorlar; çünkü bu konuyu sınıfta tartışmak, öğrencileri "güvensiz" ve "tehlike altında" hissettiriyor.

Tarihi Tersine Çevirmenin Tehlikesi: Bir Uyarı

Holokost Anıtına Yapılan Saldırı: Taner, Almanya'daki Holokost konusuna değindin. Haklısın, ama bu konuda söylenecek önemli bir şey daha var. Örneğin, AfD'nin en fanatik sağcı liderlerinden biri olan Björn Höcke birkaç yıl önce yaptığı konuşmada Berlin'deki Holokost Anıtı'ndan bahsetmişti. Bunun bir "utanç anıtı" olduğunu ve kaldırılması gerektiğini söyledi; Almanya'nın bu tür şeylerin üzerinde durmaması gerektiğini savundu. Almanya'daki tarihsel anlatıyı 180 derece değiştirmekten bahsetti: vatansaverlerin "her şeyi yanlış yapmadık" hissetmesi gerektiği vb.

Tarihe Olan Takıntı: Beni asıl şaşırtan şey, bu tür bir liderlik için tarihin ne kadar önemli olduğudur. Bu fikir defalarca gündeme geliyor ve hâlâ beni biraz şaşırtıyor. Ama bu, her yerde görebileceğiniz bir şey. Bugün de az çok söylendiği gibi: Uluslar, kendi geçmişleriyle yüzleşemediklerinde hastalanırlar. Ve elbette, sonuçta daha da otoriter bir yapıya bürünme eğilimindedirler.

İşte, temel olarak söylemek istediğim şey buydu. Teşekkür ederim.

Ellen Stensrud

Buraya soykırımın önlenmesi hakkında konuşmak için davet edildim, oysa bu konferansın konusu inkâr. Peki, bu ikisi arasında ne gibi bir bağlantı var, diye sorabilirsiniz.

Çoğu zaman inkâr, bir soykırımın ardından ortaya çıkan bir olgu olarak görülür; hatta Ermeni Soykırımı örneğinde olduğu gibi, soykırımdan 110 yıl sonra bile. Oysa önleme, bugün ele alacağım gibi, bir soykırımdan veya kitlesel zulümlerden önce gelen ya da gelmesi gereken bir şeydir.

Bu kavramın incelikli bir şekilde ele alınması gerekir. Aslında, inkâr olgusu — ya da bunun tam tersi olan gerçeği söyleme —ve önleme birbiriyle yakından bağlantılıdır. Konuşmamı şu şekilde yapılandıracağım:

Soykırımı Bir Süreç Olarak Anlamak

Soykırımı nasıl anladığımızdan biraz bahsedeceğim. Ardından soykırımın önlenmesindeki gelişmelerden, özellikle de asıl konumuzla ilgili olan kısımdan, yani Birleşmiş Milletler bünyesindeki önleme çalışmalarından söz edeceğim. Daha sonra akademik alanda “vahşet önleme perspektifi” olarak adlandırdığımız konuya geçeceğim ve son olarak soykırım ve inkâr hakkında bazı düşüncelerimi paylaşarak konuşmamı sonlandıracağım.

Sınıflandırmanın Mantığı Bu resim, Yahudiler ile Yahudi olmayanların ayrımını göstermektedir; 1935 tarihli meşhur Nürnberg Yasaları’ndaki ırksal sınıflandırmayı tasvir etmektedir. Eminim çoğunuz bunu daha önce görmüşsünüzdür; Holokost müzelerinin çoğunda bu resim sergilenmektedir. Amacı, ziyaretçilere Nazi rejiminin Yahudilere yönelik saldırılarının temel bir özelliğini ve bunun ırksal sınıflandırma ile dini kimliğe dayandığını anlatmaktır.

Soykırım Bir Olay Değil, Bir Süreçtir Aynı derecede önemli olan **bir başka** nokta da, bu resmin bize soykırımın doğası hakkında bir şey öğretmesidir: soykırım, belirli bir sonuca ulaşmayı amaçlayan tek bir karar değil, bir süreçti. Yaygın bir mesaj — belki de Holokost eğitiminde en yaygın mesaj — Holokost'un Auschwitz ile başlamadığıdır. Bu, o kadar çok kez tekrarlandı ki, genellikle gerçekten "açıklanmıyor", ancak hem Holokost eğitiminin hem de soykırım çalışmalarının temel mesajlarından biridir.

Şiddetin Tırmanışı Soykırımın bir süreç olduğu görüşü, karşılaştırmalı soykırım çalışmalarından çıkarılan en önemli sonuçlardan biridir. Soykırımlar genellikle kademeli olarak gelişir. Genellikle, bir yandan siyasi ve hukuki düzeydeki ayrımcılık ile diğer yandan sahada yaşanan şiddetin tırmanışı arasında yakın bir dinamik vardır.

Aşamalar Olarak Soykırım ve İnkârın Rolü

Kronolojinin Ötesinde: Soykırımı anlamının bununla yakından ilişkili bir yolu, soykırımın belirli aşamalardan geçtiğini görmektir. Genellikle bahsedilen tüm bu aşamaları tek tek ele almayacağım, ancak bunlar arasında örneğin ayrımcılık, insanlıktan çıkarma (bu bir örnektir), kutuplaşma ve tabii ki zulüm ve imha yer almaktadır.

Bu sınıflandırmalardaki son aşama genellikle inkârdır. Dikkatli okursanız, bu aşamaların farklı bir sırayla ya da eşzamanlı olarak gerçekleşebileceği sık sık vurgulanmaktadır. Ancak bu nokta,

soykırımla ilgili tartışmalarda ve yaygın algılarda gözden kaçabilir. Bu uyarıya rağmen, sergilerde ve eğitim programlarında da gözden kaçabilir, zira bunlar genellikle kronolojik bir mantığı izler.

İnkâr: Güncel Bir Tehdit Olarak: Örneğin, bu konferansın teması olan inkâr, genellikle soykırımın son aşaması olarak görülür; yani, asıl soykırım durdurulduktan veya tamamlandıktan sonra ortaya çıkan bir olgu olarak. Ancak, sunumumun ilerleyen bölümlerinde tekrar değineceğim üzere, inkârla mücadele, zulümlerin tam anlamıyla bir soykırıma dönüşmeden önlenmesi açısından da hayati öneme sahiptir.

Bu durum, diğer ihlal biçimlerine veya sivillerin öldürülmesine kıyasla, soykırım vakalarında özellikle zordur. Bunun nedeni, bu terimin siyasi açıdan son derece hassas olmasıdır. Soykırımla suçlanan ülkeler veya müttefikleri tarafından genellikle şiddetli bir tepkiyle karşılanır.

Soğuk Savaş'ın Gölgeleleri ve Ruanda'daki Başarısızlık

"G" Kelimesinden Kaçınmak: Konuyu önlemeye getirerek, Soğuk Savaş yıllarını şimdilik biraz arka planda bırakacağım. Bildiğiniz gibi, Soykırım Sözleşmesi Soğuk Savaş'ın başlangıcında kabul edildi, ancak kurumsal açıdan o dönemin sonuna kadar pek bir gelişme yaşanmadı. Bununla birlikte, tarihsel araştırmalarda da belirtildiği üzere, soykırım konusunda pek çok tartışma vardı.

Burada bu resmi tanıyan var mı? Evet, doğru, Srebrenica. 1994'te Ruanda'da soykırım yaşanırken, Amerika Birleşik Devletleri ve diğer bazı Batı ülkeleri her şeyden önce müdahale etmek zorunda kalmaktan kaçınmak istiyordu. Bu nedenle, çok iyi anlatıldığı ve belgelendiği üzere, kendi askerlerini o ülkeye gönderme yükümlülüğü doğuracağından korktukları "G-kelimesi"ni, yani soykırım kelimesini kullanmaktan kaçındılar.

Siyasi İstek Düşüklüğü ve "Somali Etkisi": Ruanda'da soykırım halihazırda yaşanırken bile şu tür tartışmalar sürüyordu: "Ah, bu kelimeyi kullanamayız çünkü bu hukuki bir tanım", "Bu çok zor", "Bu hukuki bir tespit meselesi" vb. Önemli olan, bunun bir yıl önce Somali'de başarısızlıkla sonuçlanan ve özellikle Amerikan kuvvetleri için bir felaket olan müdahalenin arka planında gerçekleşmiş olmasıdır. Amerikan yönetimi, Afrika kıtasında riskli bir operasyona Amerikan kuvvetlerini tekrar göndermeyi kesinlikle istemiyordu.

ABD ve diğer büyük güçler, 1993 yılından itibaren ateşkesi izlemek üzere bir BM gücünün gönderilmesini isteksizce kabul etmişlerdi, ancak olası bir soykırım uyarılarına rağmen bu gücün yetki alanını genişletmediler.

Yürek burkan yazışmalar: Ruanda'daki BM gücüne komuta eden Kanadalı General Roméo Dallaire ile o dönemde daha sonra Genel Sekreter olacak Kofi Annan'ın liderliğindeki New York'taki BM Barış Gücü karargahı arasındaki yazışmaları okumak gerçekten çok yürek burkan bir deneyim.

Dallaire, diğer şeylerin yanı sıra, daha sonra soykırımın merkezinde yer alan Interahamwe milislerinden silahları ele geçirmek istiyordu. Ancak kendisine bu tür bir güç kullanımından kaçınması emredildi.

Srebrenica'dan Koruma Sorumluluğuna (R2P)

Güvenli Bölgelerin Başarısızlığı: Ertesi yıl bizi Srebrenica'ya götürüyor. Bildiğiniz gibi, 1995 yazında Bosna'da savaş tüm şiddetiyle devam ediyordu ve Bosnalı Sırp güçleri küçük Srebrenica kasabasını kuşatmıştı. Savaş, uzun süredir etnik temizlik ve sivillere yönelik saldırılarla karakterize ediliyordu. Hollanda BM güçleri, Srebrenica'yı sözde "güvenli bölge" olarak korumakla görevlendirilmişti, ancak Ratko Mladić liderliğindeki Sırp güçleri, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupa topraklarında yaşanan en kötü katliamı gerçekleştirdiğinde BM, kentin sivillerini koruyamadı. Kadınlar, küçük çocuklar ve yaşlılar tahliye edildi, ancak 8.000 erkek ve çocuk öldürüldü ve şehir dışındaki toplu mezarlara atıldı. İçin

Bunun üzerine Mladić, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY) tarafından soykırım suçundan mahkum edildi.

Yasadışı ama Meşru: Kofi Annan daha sonra BM'nin durumu yanlış değerlendirdiğini itiraf etti; uluslararası toplum bir kez daha sivilleri yüzüstü bırakmıştı. Bu başarısızlıklar, sivillerin korunmasını güçlendirebilecek yeni ilkelere ihtiyaç olduğu yönünde bir farkındalığa yol açtı. Soykırım Sözleşmesi, Bosna ve Ruanda'da açıkça yetersiz kalmıştı.

Ancak koruma ihtiyacı tek dikkate alınan husus değildi. 1990'lar, 1999'da NATO'nun Kosova'daki Sırp güçlerine yönelik bombardımanı ile doruğa ulaşan insani müdahalelerin on yılıydı. Askeri operasyon, Güvenlik Konseyi'nde Rusya'nın veto hakkı nedeniyle durdurulabilecek bir BM yetkisi olmaksızın gerçekleştirildi. İsveçli Carl Bildt'in önderlik ettiği müteakip soruşturma, operasyonun "yasa dışı ancak meşru" olduğu sonucuna vardı. Ancak herkes bu sonuca katılmadı. Rusya'nın yanı sıra, sözde Küresel Güney'deki bir dizi ülke, insani müdahalenin Batı'nın rejim değişikliği girişimleri için bir paravan olduğu endişesini taşıyordu.

Koruma Sorumluluğu'nun Doğuşu: Bu ikilemden, sözde Koruma Sorumluluğu doktrini ortaya çıktı. Bu doktrin, devletlerin egemenliğiyle birlikte, kendi halkının refahını ve güvenliğini koruma sorumluluğunun da geldiği inancına dayanıyordu. Bu sorumluluğu yerine getirmeyen devletler, egemen devletler olarak saygı görme hakkını kazanmış sayılmazlar. Bu düşünceye göre, bu tür durumlarda uluslararası toplum koruma sorumluluğunu üstlenebilir.

Bu mantık, dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından kurulan bir çalışma grubuna da yansdı ve biraz değiştirilmiş bir haliyle 2005 yılında BM Genel Kurulu'nda oybirliğiyle kabul edildi. Dolayısıyla, bu yıl aslında bu ilkenin 20. yıl dönümünü kutluyoruz—ki, anladığınız üzere, bu ilke her şeyi çözmüş sayılmaz.

Dört Tür Vahşet Suçu: Peki, Koruma Sorumluluğu nedir? Bu doktrin veya norm'a göre — "norm" kelimesini kullanmaktan biraz çekiniyorum çünkü neredeyse hukuki bir anlamı var, ancak bu daha çok siyasi bir ilkedir — vahşet önleme camiasında R2P olarak bilinen bu ilkeye göre, devletler kendi halklarını aşağıdakilerden korumak zorundadır:

1. Savaş suçları
2. İnsanlığa karşı suçlar
3. Etnik temizlik
4. Soykırım

Bunlar, sözde "vahşet suçları"dır. Norveç'te, önleme konusundaki tartışmalarımızda, "vahşet" anlamına gelen ve doğrudan tercüme edilip uluslararası hukukta bir ilke olarak kullanılacak bir terimimizin olmaması gerçek bir sorundur. Devletler bu tür bir koruma sağlamadıkları takdirde, uluslararası toplum BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla zorla müdahale edebilir.

Soykırım Etiket ve Uygulamada R2P'nin İkilemleri

Son Çare: Başka bir deyişle, zorlayıcı müdahale son çare niteliğinde bir önlemdir. Birleşmiş Milletler, ancak barışçıl yolların açıkça başarısız olduğu durumlarda Güvenlik Konseyi aracılığıyla güce başvurabilir. Örneğin, Gazze'nin yıkımına ilişkin son tartışmaların da açıkça gösterdiği gibi: Devam eden bir çatışma sırasında soykırımı —hatta soykırım riskini— tartışmak bir dizi soruna yol açar. Geçmişte meydana gelen soykırımları tartışmanın bile sorunlarına daha önce dikkat çekmiştik; bu nedenle, devam eden durumları tartışmanın zor olması şaşırtıcı değildir.

Acı Hiyerarşisi: Soykırım meselesine aşırı odaklanmak, çoğu zaman bir acı hiyerarşisine yol açar; bu durumda, soykırımın son derece katı hukuki eşliğinin altında kalan sivillere yönelik saldırıları farkında olmadan kabul etmiş olabiliriz. Ayrıca, tartışmalı soykırım meselesinin, harekete geçmeyi teşvik etmek yerine, sivillerin çektiği acılardan dikkati başka yöne çeken hukuki tartışmalara yol açma riski de bulunmaktadır.

R2P'nin Vaadi: 2005 yılında Koruma Sorumluluğu (R2P) ilkesinin oybirliğiyle kabul edilmesi, soykırımın önlenmesine ilişkin kavramsal sorunların bir kısmının çözülmüş gibi görünebilir. Bunun nedeni, R2P'nin yalnızca soykırımı önleme yükümlülüğünün çok ötesine uzanmasıdır.

Örneğin, Gazze'deki açlık kampanyası bir savaş suçu, insanlığa karşı suç ya da bir soykırımın parçası olarak mı değerlendirilmelidir? Aslında, **kurallara** göre bunun pek bir önemi yok. Devletler zaten sivilleri bu tür tüm ihlallerden korumayı taahhüt etmiş durumdadır. Öyleyse, R2P ilkesinin benimsenmesi, uygulamada BM'de soykırım ve zulümlerin önlenmesini nasıl etkilemiştir?

R2P Krizi: Libya'dan Kurumsal Felce

Libya Müdahalesi (2011): 2011 yılında, Arap Baharı'nın ardından Libya'da iç savaş çıktı. Özellikle Bingazi şehri için verilen çatışmalar sırasında sivillere yönelik tehditlere dair haberler ortaya çıktı. BM Güvenlik Konseyi'nin 1973 sayılı kararı, "Koruma Sorumluluğu" kavramının pratikte anlaşılmasında en büyük etkiye sahip olan karardır. Bu karar, Libya'daki sivilleri korumak için askeri müdahaleye izin verdi. Norveç bu müdahaleye katıldı ve bu müdahale genellikle R2P müdahalesi olarak anılır.

Hiçbir büyük güç bu kararı veto etmedi. Ancak bildiğimiz gibi, askeri operasyon Bingazi çevresindeki Kaddafi güçlerinin bombalanmasıyla sona ermedi. Bazı ülkeler, özellikle Fransa ve Birleşik Krallık, baskı yapmaya devam etti ve NATO, 1973 sayılı Kararın yetki sınırlarını aştı. Libya rejimi düştü; ardından kaos ve iç savaş başladı. R2P'nin pratikte uygulanmasının en önemli örneği felakete sonuçlandı ve bu durum, günümüze kadar bu doktrinin anlaşılmasını önemli ölçüde etkilemektedir.

Boş Sözlere Sığınma: Aynı dönemde, ABD ve NATO'nun Irak ve Afganistan'daki rejim değişikliği operasyonları giderek artan sorunlarla karşı karşıya kalıyordu. Libya'dan sonraki yıllarda BM Güvenlik Konseyi, pek çok kez "Koruma Sorumluluğu"ndan bahsetti, ancak esas olarak *devletlerin* kendi halklarını koruma sorumluluğuna atıfta bulundu.

Dolayısıyla, Ruanda ve Srebrenica'daki acı deneyimlerden doğan bu taahhüt, pratikte boş sözlere indirgenmiştir. Bu sözler, Güvenlik Konseyi kararlarında veya Genel Kurul tartışmalarında, herhangi bir pratik sonuç doğurmadan alışkanlık haline gelmiş bir şekilde tekrarlanmaktadır. "Koruma Sorumluluğu" 20 yıl önce kabul edildiğinde, sivilleri zorla koruma yetkisi zorunlu olarak BM Güvenlik Konseyi'ne verilmişti.

Yasal Kısıtlama: BM Şartı'na göre, Güvenlik Konseyi, meşru müdafaa dışında herhangi bir amaçla askeri güç kullanmayı yasal olarak emredebilen tek organdır. Ancak bugün gördüğümüz gibi, bu durum sivillerin korunmasını daimi üyelerin siyasi çıkarlarının esiri haline getirmektedir.

Güvenlik Konseyi'nin Felci ve Koruma İllüzyonu

Veto Gücü: Güç kullanma olasılığı, "Koruma Sorumluluğu"na ağırlık kattı. Ancak Güvenlik Konseyi'nde veto hakkına sahip beş daimi üye ve on seçilmiş üye bulunmaktadır ve bunların tümü kendilerinin ve müttefiklerinin çıkarlarını korumakla ilgilenmektedir. Bu nedenle, genellikle müdahale etmeme ilkesine başvurlar.

Egemenlik ile koruma arasındaki gerilimi çözmek bir yanlısamaydı. Şu anda Uluslararası Adalet Divanı'nın (ICJ) incelemesi altında bulunan ülkeler — Myanmar ve İsrail — tam da Güvenlik Konseyi'nin felç olması nedeniyle bu duruma düşmüştür.

Yasal Bir Yükümlülük Değil, Siyasi Bir Taahhüt: Dahası, sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne yükleyerek, "Koruma Sorumluluğu" yeni bir yasal yükümlülük getirmedi; bu, tüm kusurlarıyla birlikte mevcut uluslararası hukuka dayanan siyasi bir taahhüttü.

Bugün, Myanmar, Sudan veya Gazze gibi yerlerden korkunç haberler gelmeye başladığında, BM aracılığıyla "Koruma Sorumluluğu"ndan bahsetmek anlamsız görünebilir.

Çok Taraflı Felç: İnsan hakları ihlallerini ve zulmü önlemeye yönelik siyasi iradenin çok taraflı düzeyde, yani BM Güvenlik Konseyi'nin eylemleri yoluyla neredeyse hiç bulunmadığı bir dönemde yaşıyoruz. Konsey, kısmen büyük güçler arasındaki rekabetin yeniden alevlenmesi, kısmen de kayıtsızlık nedeniyle felç olmuş durumdadır.

Kurallara Dayalı Sistemin Aşınması: Buna, uluslararası insani hukuk ve insan hakları hukukuna duyulan saygının aşınması da eklenmektedir. Bu durum, daha önce –en azından sözde– kurallara dayalı sistem fikrini destekleyen güçlü devletlerin, şimdi İsrail'in Gazze'yi yerle bir etmesini hem ekonomik hem de ahlaki açıdan desteklemiş olmalarında özellikle belirgindir.

Gündemi Yeniden Düşünmek: Bu durum, "vahşet önleme" gündeminden vazgeçilmesine yol açmamalıdır. Aksine, bu durum hepimizi, çok taraflı düzeydeki krize rağmen önlemenin nasıl ilerletilebileceğini yeniden düşünmeye sevk etmelidir. Aslında, Güvenlik Konseyi aracılığıyla önlemeyi hayata geçirmek her zaman zor olmuştur.

"G-Kelimesi"nin Ötesine Geçmek: İstekli Koalisyonlar

Etkili Aktörlere İhtiyaç: Önleme gündeminin hayatta kalabilmesi için, diğer düzeylerdeki etkili aktörlerin zulüm önleme gündemini ciddiye alması gerekir; Genel Kurul tartışmalarında sadece retorik destek verip, bunu eylemsizliği örtbas etmek için bir bahane olarak kullanmamaları gerekir. Büyük insani yardım kuruluşları, etkili devletler ve bölgesel kuruluşlar gibi sivil toplum aktörleri, önleme gündemini canlı tutmak için "istekli koalisyonlar" oluşturmalıdır.

Askeri Olmayan Önleme: Bu, her zaman tartışmalı R2P (Koruma Sorumluluğu) kavramını kullanmak zorunda oldukları anlamına gelmez; aynı zamanda askeri müdahalelere yönelik yeni bir baskı anlamına da gelmez. Zulüm önlemeyi düşündüğümüzde, Tutsi soykırımını durdurmak için Ruanda'yı işgal eden Ruanda Yurtsever Ordusu'nu ya da Doğu Timor'a gelen BM güçlerini akla getirebiliriz.

Bununla birlikte, belki de daha çok Kenya'da seçim sonrası şiddeti sona erdiren siyasi ve diplomatik baskının nasıl işlediğini; Güney Afrika'daki durumu etkileyen ekonomik yaptırım ve boykotların nasıl bir rol oynadığını; ya da Ukrayna örneğinde gördüğümüz gibi mağdurlara sağlanan ekonomik ve askeri desteğin etkisini düşünmeliyiz. Bir zulüm ya da soykırım, askeri müdahalenin tek çözüm olduğu aşamaya geldiğinde, önleme çabaları çoktan başarısız olmuş demektir.

Vahşet Önleme Yaklaşımı ve Barış Diplomasisi

Risk Faktörleri ve Gerçekçilik: Bunun için gerekli olan, risk faktörlerini anlamak ve çatışmaları ile insani krizleri potansiyel kitlesel zulüm veya soykırım durumları olarak görmeye istekli olmaktır. İlgili aktörlerin, araştırmacıların "zulüm önleme bakış açısı" olarak adlandırdıkları yaklaşımı benimsemeleri gerekmektedir. Çatışmaları bu bakış açısıyla analiz etmek, Norveç'in genellikle kullandığı daha geleneksel "barış diplomasisi bakış açısı"yla bir durumu değerlendirmekten potansiyel olarak çok farklıdır.

Tarafsızlığın Tehlikesi: Barış müzakereleri bağlamında, çatışmalar en iyi şekilde tarafların müzakere masasına getirilip bir anlaşmaya varılmasıyla çözülür. Ancak bazı zulüm durumlarında —özellikle soykırım riski bulunan durumlarda— böyle bir yaklaşım yersiz ve hatta tehlikeli olabilir.

Myanmar Örneği: Bu fotoğraf, Rohingya azınlığının yaşadığı Myanmar'ın Rakhine Eyaleti'nden. Fotoğraf, 2012 yılında, kargaşanın yaşandığı bir dönemde çekilmiştir. O dönemde Myanmar ile yoğun ilişkiler içinde olan Norveç dahil olmak üzere çoğu Batılı aktör, bu durumu potansiyel bir zulüm veya soykırım riski olarak görmemişti.

Bunu "topluluklar arası şiddet" olarak nitelendirmeyi tercih ettiler. Bu, o dönemin ana anlatısı olan demokratikleşme anlatısına ters düşmediği için çok uygun bir yaklaşımdı. Myanmar'daki zulüm risklerini ciddiye almamaya yönelik kasıtlı bir tercih vardı ve bunun nasıl sonuçlandığını hepimiz biliyoruz.

Sonuç: Soykırımın Ön Koşulu Olarak İnkâr

Görmek İstememe: Öyleyse, son dönemde yaşanan birçok zulüm vakasına bakıldığında – örneğin Myanmar, bir ölçüde Gazze ya da Etiyopya'nın Tigray bölgesinde sivillere yönelik korkunç saldırılar – bu durumların ortak noktası, birçok aktörün zulüm önleme bakış açısını benimsemekteki isteksizliğidir. Bu aktörler, söz konusu çatışmaları potansiyel zulüm ya da soykırım vakaları olarak görmemektedir.

Bu da bizi bu konferansın konusuna geri getiriyor: inkâr. İnkâr her zaman bir soykırımdan sonra ortaya çıkan bir durum değildir; soykırımdan önce ve sırasında da yaşanır. Bu aşamalarda inkâr, risk faktörlerini görme konusundaki isteksizlik şeklinde ortaya çıkar; bu durum sadece failer veya onların müttefikleri için değil, aynı zamanda kitlesel bir vahşetin yaşanma olasılığını anlamak istemeyen ya da anlayamayan devletler için de geçerlidir. Dolayısıyla, inkâr ile önlemeyi birbirinden öylece ayıramazsınız.

İnkârın Mirası: Konuşmamı, inkârın mirası hakkında birkaç kısa yorumla bitirmek istiyorum. Her soykırımın ardından inkâr gelir. Bir önceki sunumda, Ermenilere karşı işlenen soykırımdan bahsetmenin ne kadar tartışmalı bir konu olduğunu duymuştuk. Her soykırımın ardından bir tür inkâr gelir; tartışmaların etrafında herhangi bir inkâr biçiminin bulunmadığı bir örnek aklıma gelmiyor. Dolayısıyla bu, olağandışı bir durum değildir.

Size işaret etmeye çalıştığım nokta, inkârın soykırım öncesi ve soykırım sırasındaki aşamaların da bir parçası olduğu ve bunun önleme çabalarını nasıl engellediğidir. Son olarak, inkârın uzun vadeli sonuçları vardır. Bu odada, toplumların bireysel ve siyasi düzeylerinde inkârın uzun vadeli sonuçları hakkında benden çok daha fazla bilgi sahibi olan başka kişiler de bulunmaktadır.

Hesap Verilmemiş Zulümler Faktörü: Son olarak, soykırım çalışmalarında yaygın olarak kabul edilen bir risk faktörüne dikkat çekmek istiyorum: hesap verilmemiş zulümler faktörü. Kimsenin hesap vermediği geçmiş zulümlerin veya soykırımların varlığı, gelecekteki soykırımlar için önemli bir risk faktörüdür.

Bununla birlikte, inkâr meselesini gündeme getirmenin ne kadar önemli olduğunu kabul ederek sunumumu sonlandırmak istiyorum; ancak bunun sadece olaydan sonra ortaya çıkan bir şey olmadığını da unutmamak gerekir. Aslında bu, soykırımın bir ön koşuludur. Teşekkür ederim.

Khachatur Gasparyan

Kimlik ve Travma

Mesleki ve kişisel geçmişimi tanıttığınız için teşekkür ederim. Akademik deneyimimden şekillendirici bir anıyla başlamak istiyorum. M. Lomonosov Moskova Devlet Üniversitesi'nde okuduğum sırada, doktora danışmanım A. Rodolskiy, düşündürücü bir soru sordu: “Ermeniler neden kendilerini tanıtırken ilk cümlelerinde bu kadar sık soykırımı atıfta bulunuyorlar? Kimliklerini ifade etmenin başka bir yolu yok mu?”

Bu soru, hem kişisel hem de akademik serüvenimi şekillendiren eleştirel bir düşünce sürecini tetikledi. Ermeniler için ulusal kimliğin, Ermeni Soykırımı'nın tarihsel deneyimiyle derinden iç içe olduğunu anladım. Bu unsurlar yalnızca tarihsel referanslar değil, aynı zamanda kolektif kimlik ve hafızanın temel bileşenlerini oluşturmaktadır.

Bundan sonra akademik çalışmalarım, özellikle toplumsal ve tarihsel travma bağlamında travma psikolojisi üzerine yoğunlaştı. Önceki konuşmacıların da belirttiği gibi, inkâr genellikle soykırımın son aşaması olarak kavramsallaştırılır. Bu, açık inkar (soykırımın gerçekleştiğinin reddi), küçümseme (ölçeğinin ve kasıtlılığının önemsizleştirilmesi) ve sahte eşdeğerlik (olayların karşılıklı veya eşit derecede haklı olarak çerçevelenmesi) dahil olmak üzere çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Gregory Stanton ve Henry Theriault gibi akademisyenler bu kalıpları kapsamlı bir şekilde analiz etmişlerdir.

İnkârla yakından ilişkili olan tarihsel revizyonizm stratejileri vardır. Bunlar, sorumluluğu belirsizleştiren ve toplumun geçmişteki şiddetle yüzleşmesini engelleyen şekillerde tarihsel kayıtları ve toplumsal hafızayı yeniden yorumlamaya veya çarpıtmaya yönelik kasıtlı çabaları içerir. Psikolojik bir bakış açısıyla, bu tür süreçlerin derin sonuçları vardır: hayatta kalanları ve onların torunlarını travmayı tekrar tekrar yaşamaya zorlarlar. İnkâr, sadece acıyı geçersiz kılmakla kalmaz, aynı zamanda iyileşme, adalet ve uzun vadeli bir arada yaşama süreçlerini de bozar.

İnkâr ile cezasızlık arasındaki ilişki, Adolf Hitler'e atfedilen şu sözlerle daha da net bir şekilde ortaya konmaktadır: “Ne de olsa, bugün Ermenilerin yok edilmesinden kim bahsediyor ki?” Bu gözlem, kritik bir dinamik üzerinde durmaktadır: hesap verebilirliğin yokluğu, gelecekteki zulümlerin daha olası hale geldiği koşulları besleyebilir. Algılanan cezasızlık, bu tür eylemlerin cezasız kalacağına dair inancı pekiştirerek failleri cesaretlendirebilir.

Son olarak, soykırımın ardından yaşanan uzlaşma süreci, karmaşık, kırılmalı ve devam eden bir süreç olarak anlaşılmalıdır. Bu süreç, tanıma, adalet ve anma gibi birbirleriyle ilişkili birçok faktöre bağlıdır. Önceki sunumlarda vurgulandığı gibi, Ermeniler için Ermeni Soykırımı'nın uluslararası alanda tanınması, sadece siyasi kaygıları değil, aynı zamanda onaylanma ve tarihsel gerçeğe duyulan psikolojik ihtiyacı da yansıtan, son derece önemli bir konu olmaya devam etmektedir.

İnkâr ve Kuşaklar Arası Travmanın Psikolojik Mekanizmaları

Kanıtın Kısır Döngüsü

İnkâr, Ermenilerin Ermeni Soykırımı'nın tarihsel gerçekliğini sürekli olarak kanıtlamak zorunda kaldıkları, "kanıtlama sarmalının" olarak tanımlanabilecek bir durumu doğurur. Doğrulama için bu devam eden talep, tekrarlanan travmatik anılar ve geçmiş deneyimlerin yeniden canlanmasıyla karakterize edilen, sürekli bir duygusal yük yaratır. Sonuç olarak, yasın çözülmemiş yönleri nesiller arasında aktarılır ve kesintiye uğramış yas süreçlerini tamamlama görevi torunlara yüklenir. Bu dinamik, Kuşaklar Arası Travmanın özünde yatar.

Karmaşık Yas ve Kimlik Oluşumu

Psikoloji literatüründe bu tür olgular genellikle çözülmemiş travma veya karmaşık yas kavramları çerçevesinde ele alınır. Bu süreçler hem mağdur hem de failer için çelişkili sonuçlar doğurur. Ermeniler için soykırım, kolektif kimliğin merkezi bir eksenine haline gelmiş ve birleştirici ve anlam kazandıran bir anlatı işlevi görmüştür. Aynı zamanda, bu merkezîyet, çözülmemiş kayıp yoluyla psikolojik kırılma da sürdürebilir.

Savunma Mekanizmaları ve Rasyonalizasyon

Psikolojik açıdan bakıldığında, inkâr çeşitli savunma mekanizmaları aracılığıyla sürdürülür. Bunlar arasında rasyonalizasyon merkezi bir rol oynar; bu sayede failer ve onların halefleri, soykırım şiddetini I. Dünya Savaşı gibi daha geniş tarihsel süreçlerin istenmeyen bir yan ürünü olarak yeniden yorumlar veya bunu jeopolitik ve ekonomik tesadüflere atfederler. Bu tür açıklayıcı çerçeveler, sorumluluğu ikincil faktörlere kaydırarak, kasıt ve ahlaki hesap verebilirliği belirsizleştirir.

Kendini Aldatma ve Tarihsel Tahrifat

Bu süreçler, bireylerin ve grupların tarihsel gerçekliği çarpıtarak ahlaki açıdan olumlu bir öz imajını sürdürmelerine olanak tanıyan kendini kandırma mekanizmaları, özellikle de değerlendirici kendini kandırma yoluyla daha da pekiştirilmektedir. Kendilerini tarafsız ya da çatışmanın "üstünde" konumlandırarak, inkârda bulunan aktörler, tutumlarını meşrulaştıran ve geçmişe dair tahrif edilmiş yorumları sürdüren anlatıları yeniden inşa ederler.

İnkârın Klinik Sonuçları

Ampirik araştırmalar, inkara maruz kalmanın, Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) prevalansının artması da dahil olmak üzere, artmış psikolojik sıkıntı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Uzun süren veya çözülmemiş yas, depresif ve anksiyete ile ilişkili semptomatolojiye daha da katkıda bulunabilir.

Klinik olarak, bu durumlar sıklıkla komorbid olup, bir dizi travma ile ilişkili bozuklukla etkileşime girer ve genel psikolojik yükü artırır.

Hayatta Kalanların Sessizliği

Nesiller arası travma, genellikle hayatta kalanların sessizliği ile daha da ağırlaşır. Hayatta kalanlar deneyimlerini aktarmaktan sıklıkla kaçındıkları için, birçok torun aile geçmişi hakkında sınırlı veya parçalı bilgilere sahip olduğunu belirtmektedir. Bu sessizlik, dışsal inkârla birleştiğinde, kimlik parçalanması ve psikolojik bölünme süreçlerine katkıda bulunabilir; bu, travmatik hafızanın bütünleşmesini engelleyen ve iyileşmeyi zorlaştıran bir savunma mekanizmasıdır.

Gerçeğin ve Hesap Verebilirliğin Engellenmesi

İnkâr, ahlaki ve hukuki çarpıtmaları teşvik ederek, gerçeğin ortaya çıkarılması ve hesap verebilirlik süreçlerini temelden engeller. Buna karşılık, etkilenen topluluklar tarihsel gerçeği yeniden tesis etmeyi ve iyileşmeyi kolaylaştırmayı amaçlayan çeşitli stratejiler geliştirir. Bunlar arasında, özellikle edebiyat ve sinemada, hafızanın korunması ve kolektif anlam yaratma araçları olarak işlev gören belgeleme, eğitim, hukuki savunuculuk ve kültürel üretim yer alır.

Ahlaki ve İnsani Bir Sorun Olarak İnkâr

Sonuç olarak, inkâr sadece siyasi bir olgu olarak değil, aynı zamanda derin bir ahlaki mesele olarak da anlaşılmalıdır. Mağdurların haysiyetinin ve acılarının kabul edilmesi, uzlaşmanın temel koşulunu oluşturur. Bu anlamda, inkârla yüzleşmek, ortak insanlığı onaylamaktan ve gelecekteki zulümleri önlemek için toplumsal sorumluluğu pekiştirmekten ayrı düşünülemez.

Yas Tutmanın Paradoksu ve Kederin Durgunluğu Kolektif

Travma ve Kültürel Aktarım

Toplumsal travma sadece bireysel düzeyde yaşanmakla kalmaz, aynı zamanda nesiller boyu aktarılan kültürel normlara ve toplumsal uygulamalara da yerleşmiştir. Ermenistan bağlamında, anma törenleri, halka açık toplantılar ve kolektif anma uygulamaları, Ermeni Soykırımını ile ilgili tarihsel bilincin sürdürülmesinde merkezi bir rol oynar. Toplumsal travma, doğal afetler, salgın hastalıklar veya silahlı çatışmalar gibi çeşitli olaylardan kaynaklanabilirken, soykırım, kasıtlı ve sistematik doğası ve kimlik ile gruplar arası ilişkiler üzerindeki kalıcı etkisi nedeniyle niteliksel olarak farklı bir kategoriye temsil eder.

Travmanın İçselleştirilmesi ve Dışsallaştırılması

Travmaya verilen psikolojik tepkiler genellikle içselleştirme ve dışsallaştırma süreçlerini içerir. İçselleştirme, travmatik deneyimlerin iç dünyaya dahil edilmesini ifade eder ve genellikle zorlayıcı düşünceler, rüyalar veya diğer bilinçaltı ifadelerle kendini gösterir. Buna karşılık dışsallaştırma, psikozomatik semptomlar da dahil olmak üzere, sıkıntının somatik veya davranışsal biçimlere yansıtılmasını içerebilir. Bu süreçler birbirini dışlamaz; aksine, bireyler ve topluluklar zaman içinde genellikle bu iki süreç arasında gidip gelirler.

Hayatta Kalan Sendromu ve Yas Tutmanın Gerekliği

Travma psikolojisi alanındaki araştırmalar —özellikle Holokost bağlamında— genel olarak “hayatta kalan sendromu” olarak tanımlanan bazı örüntüleri ortaya çıkarmıştır. Bu tür bağlamlarda iyileşmenin merkezi bir bileşeni, bireylerin kaybı bütünleştirmelerini ve yaşamda sürekliliği yeniden kurmalarını sağlayan gerekli bir psikolojik süreç olarak anlaşılan yas tutmadır. Yas tutma, yalnızca duygusal bir tepki olarak değil, aynı zamanda terapötik bir süreç olarak da işlev görür; yas tutma olmadan, psikolojik çözüme ulaşma ve ileriye doğru ilerleme **olasılığı** önemli ölçüde kısıtlı kalır.

İnkâr Paradoksu

Yas tutmanın içsel ihtiyacı, inkârla birleştiğinde temel bir paradoks ortaya çıkar. İnsanlar, kaybı işleme koymak için doğuştan gelen psikolojik ve hatta biyolojik bir dürtüye sahip olsalar da, inkâr, yas tutulması gereken gerçeğin kendisini geçersiz kılıp bu süreci engeller. Sonuç olarak, bireyler ve topluluklar yas sürecini tamamlayamazlar ve bu da uzun süren ya da çözülmemiş bir kedere yol açar.

Çözülmemiş veya karmaşık yas süreci, kaybı kabullenmede yaşanan zorluğun yanı sıra öfke, üzüntü ve özlem gibi kalıcı duygusal sıkıntılarla karakterize edilir. Bu tür durumlarda, yas sürecinin akışı bozulur ve bu da uyum sağlama, dönüşüm ve anlam oluşturma yeteneğini sınırlar.

Travmanın Ötesinde: Travma Sonrası Büyüme ve Dayanıklılık

Patolojik Yas ve Sağlık Sonuçları

Patolojik veya çözülmemiş yas, kişisel, kültürel ve toplumsal boyutları kapsayan daha geniş bir biyopsikososyal çerçeve içinde anlaşılmalıdır. Bu psikolojik durumlar genellikle stresle ilişkili hastalıklar ve hem zihinsel hem de somatik bozukluklara karşı artan savunmasızlık dahil olmak üzere olumsuz fiziksel sağlık sonuçlarıyla ilişkilidir. Bu nedenle travma, psikolojik alanın ötesine geçerek genel refahı etkiler ve hatta sosyopolitik tutum ve davranışları şekillendirir.

Tanınma ve Toplumsal Onay

Tarihsel travmanın üstesinden gelinmesinde kamuoyunun kabulü ve tanıma kritik bir rol oynar. Ermeni Soykırımının resmi olarak tanınması gibi sembolik eylemler, kolektif hafızayı meşrulaştırdığı ve iyileşme ve haysiyetin yeniden kazanılması süreçlerine katkıda bulunduğu için derin psikolojik öneme sahiptir. Bu tür bir tanıma, yalnızca siyasi bir nitelik taşımakla kalmaz, aynı zamanda kolektif kimlikle ve ahlaki adaletle de derinden bağlantılıdır.

Dayanıklılığın Paradoksu

Önemli bir nokta olarak, travmaya maruz kalmak her zaman psikopatolojiye yol açmaz. Travma mağdurlarının yaklaşık üçte biri Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB) gibi durumlar geliştirirken, önemli bir kısmı direnç gösterir veya hatta olumlu psikolojik dönüşüm geçirir. Bu durum kritik bir soruyu gündeme getirir: çoğunluğun uyumsal işleyişini ne açıklıyor?

Travma Sonrası Büyüme (PTG)

Bu fenomen, bireylerin ve toplulukların olumsuzlukların ardından olumlu bir dönüşüm yaşama potansiyelini ifade eden Travma Sonrası Büyüme olarak kavramsallaştırılmıştır. PTG, artan kişisel güç, daha derin varoluşsal yansıma, güçlendirilmiş kişilerarası ilişkiler ve yenilenmiş bir anlam duygusunu kapsar.

Felsefi açıdan bakıldığında, bu dönüştürücü potansiyel, zorlukların gücü besleyebileceğini öne süren Friedrich Nietzsche ile, acı çekme durumlarında bile anlam bulma konusundaki insan yeteneğini vurgulayan Viktor Frankl'ın ortaya koyduğu fikirlerle örtüşmektedir. Bu çerçevede, travma yalnızca bir patoloji kaynağı değildir, aynı zamanda büyüme ve yeniden tanımlama için bir katalizör görevi de görebilir.

Travma sonrası büyümenin öne çıkan örnekleri, Arshile Gorky ve William Saroyan gibi önemli Ermeni şahsiyetlerin hayatlarında ve eserlerinde tespit edilebilir. Saroyan'ın durumunda, Hamidian katliamları sırasında ailesinin Amerika Birleşik Devletleri'ne göçü, kolektif şiddetin şekillendirdiği yaşam yollarının, Post-Travmatik Stres Bozukluğu (PTSD) gibi travma ile ilişkili patolojilerle sınırlı kalmak yerine, yine de yaratıcı ifade ve psikolojik büyümeye doğru nasıl evrilebileceğini göstermektedir. Post-Travmatik Stres Bozukluğu (PTSD) gibi travma ile ilgili patolojilerle sınırlı kalmayıp, yaratıcı ifade ve psikolojik büyümeye doğru nasıl evrilebileceğini göstermektedir.

Kültürel Anlatılar ve Uyum Sağlayıcı Anlam Yaratma

Ermeni toplumu da dahil olmak üzere farklı kültürlerde, “zaman tüm yaraları iyileştirir” veya “her şeyin bir sebebi vardır” gibi yaygın olarak paylaşılan atasözleri, zorluklarla başa çıkmak için gayri resmi bilişsel çerçeveler işlevi görür. Genellikle basmakalıp sözler olarak görmezden gelinse de, bu tür ifadeler anlam yaratma mekanizmaları olarak işlev görebilir ve bireylerin travmatik deneyimleri bilişsel olarak yeniden çerçevelemelerine ve psikolojik dayanıklılıklarını sürdürmelerine olanak tanır.

Travma Sonrası Büyümenin Alanları

Travma Sonrası Büyüme üzerine yapılan ampirik araştırmalar, olumlu dönüşümün gerçekleşebileceği beş temel alanı belirlemektedir:

1. **Hayata Şükran** – Şükran duygusunun güçlenmesi ve hayatın değerinin farkına varma.
2. **Başkalarıyla İlişki Kurma** – kişilerarası ilişkilerin derinleşmesi ve empati duygusunun artması.
3. **Yeni Olanaklar** – alternatif yaşam yollarının farkına varma ve önceki hedeflerin ve varsayımların yeniden değerlendirilmesi.
4. **Kişisel Güç** – daha önce fark edilmeyen içsel dayanıklılığın farkına varılması.
5. **Ruhsal ve Varoluşsal Değişim** – temel inançlar, değerler ve varoluşsal bakış açılarında bir dönüşüm.

Bu alanlar, travmanın önceden var olan bilişsel ve duygusal çerçeveleri nasıl bozabileceğini ve bireyleri değerlerini yeniden değerlendirmeye ve anlamlarını yeniden inşa etmeye zorladığını ortaya koymaktadır.

Değerlerin Dönüşümü ve Varoluşsal Yeniden Yapılanma

Travmatik deneyimler genellikle bireyin varsayım dünyasında —yaşama tutarlılık ve öngörülebilirlik sağlayan inançlar bütünü. Bu tür temel yapılar istikrarsız hale geldiğinde, bireyler içsel değer sistemlerini yeniden inşa etmek zorunda kalırlar. Bu süreç, sadece psikolojik adaptasyonu değil, aynı zamanda yeni anlamların, önceliklerin ve kimliklerin oluştuğu varoluşsal bir yeniden yönlendirmeyi de içerir.

Bu bağlamda, travma hem acı kaynağı hem de dönüşümün katalizörü olarak işlev görebilir. Önceki inanç sistemlerinin çöküşünün ardından anlamın yeniden yapılandırılması, bireylerin travmayı aşım büyüme doğru ilerlemelerini sağlayan temel bir mekanizmayı temsil eder.

Sonuç

Sonuç olarak, travma —özellikle toplu şiddet bağlamında— derin ve kalıcı psikolojik sonuçlar doğursa da, her zaman patolojiye yol açmaz. Acı çekmenin yanı sıra, dayanıklılık, büyüme ve dönüşüm potansiyeli de mevcuttur. Bu ikiliği anlamak, travma ile kapsamlı bir psikolojik ve etik ilişki kurmak için gereklidir.

İlginiz için teşekkür ederim.

Lene Wetteland

Cezasızlığın Devamı: Çeçenistan'dan Ukrayna'ya

Herkese merhaba. Sabrınız için teşekkür ederim; uzun ama çok ilginç bir gün oldu, umarım bana sabır gösterirsiniz. Sunumum diğerlerinden daha kısa olacak, ancak şimdiye kadarki tartışmalarımızın derinliği göz önüne alındığında, bu diyalog için çok minnettarım.

Norveç Helsinki Komitesi'nde çalışıyorum ve burada Dokümantasyon ve Hesap Verebilirlik Merkezi'nin başındayım. Şu anda iki büyük veri tabanını yönetiyoruz: biri Ukrayna'yı, diğeri Kuzey Kafkasya'yı kapsıyor. Bu veri tabanları üzerinde çalışmak, bize her gün şunu hatırlatıyor: gerçekleri toplamak—nesnel, doğrulanabilir gerçekleri

—her zamankinden daha önemli olduğunu bize her gün hatırlatıyor.

Cezasızlık Döngüsü: Bu çalışmanın önemi, verilerimizde gördüğümüz tüyler ürpertici bir örüntüyle daha da belirgin hale geliyor. Çeçenistan veritabanımızı Ukrayna veritabanıyla karşılaştırdığımızda, 2000'lerin başında Çeçenistan'da apartmanları havaya uçuran aynı Rus subayların bugün Ukrayna'da sivil hedefleri saldırdığını görüyoruz.

İnkâr ve propaganda ile beslenen cezasızlık devam ettiği için, geçmişin failleri bugünün failleri haline geliyor. Cezasız kalabileceklerini öğrendiler.

Öğrenilenlerin Özeti: Bugün tartışıklarımızı özetlemek ve geleceğe bakmak amacıyla, düşüncelerimi iki bölüme ayırdım:

1. Faillerin geçmişten öğrendikleri.
2. İlerlemek için geri kalanımızın – insan hakları aktivistleri ve uluslararası toplumun – öğrenmesi gerekenler.

Şüphe Stratejisi ve Cezasızlık Kültürü

Propagandanın Amacı: Faillerin öğrendiği şey, inkâr ve propagandanın işe yaradığıdır. Bu sabah Shabnam'ın, bazen Ermeni Soykırımı'nı Google'da aratıp “Bu gerçekten oldu mu?” diye sormaya ihtiyaç duyduğunu söylemesi çok dokunaklıydı. İşte inkâr, propaganda, dezenformasyon ve yanlış bilgilendirmenin ne kadar etkili olduğunun bir göstergesi budur.

Aynı şeyi şimdi Rusya ve Ukrayna'da da görüyoruz. Propaganda ve inkârın asıl amacı, sizi belirli bir alternatif versiyona inandırmak değildir; tüm versiyonlardan şüphe duymanızı sağladığı sürece, amacına ulaşmış demektir. Bu da gerçeğin ulaşılamaz olduğu bir ortam yaratır.

Cezasızlık bir teşvik unsuru olarak: Suçlular da cezasızlığın bir norm olduğunu öğrenmişlerdir. 2000'li yıllardan verdiğim örnekte de görüldüğü gibi: Yirmi yıl önce Çeçenistan'da zulümler işleyen Rus subaylar, bugün Ukrayna'da aynı şeyleri yapmaya devam ediyorlar.

Ermeni Soykırımı konusunda, bazıları *gyiyaben* hüküm giymiş ve adalet onlara farklı şekillerde hükmetmiş olsa da, genel olarak bu ağır suçlar karşısında yaygın bir cezasızlık söz konusudur. Bu durum, daha önce burada sorulan çok yerinde bir soruyu gündeme getiriyor: Cezasızlık bu kadar yaygın ve her yerde varken, faillerin bu zulümleri işlemelerini engelleyecek geriye ne kalıyor? Bu konuya daha sonra tekrar döneceğim, ancak Gregory Stanton'a katılıyorum; bu sorunu çözümlenin kesinlikle yolları var.

Tarihsel Travmanın Stratejik Olarak Kötüye Kullanılması

Hafızanın Silah Olarak Kullanılması: Faillerin öğrendiği bir diğer şey de, rakiplerinin hangi iplerini çekmeleri gerektiğidir. Örneğin, Ermenistan bağlamında, Azerbaycan Ermenistan'a saldırmak isterse, abluka ve açlık stratejisini kullanmak —kelimenin en kötü anlamıyla— "akıllıca" bir harekettir. Ermenilerin içgüdüsel olarak soykırımı akıllarına getireceklerini bilirler. Bu onların genlerinde, hafızalarında yer almaktadır. "Şu anda da bir soykırım yaşanıyor" diyeceklerdir.

Bu durum, ikinci bir tartışmayı da beraberinde getiriyor: "Bu *gerçekten* soykırım mı, yoksa başka suçlar mı? Ne kadar ciddi bir durumla karşı karşıyayız?" Bu arada insanlar açlık ve ilaç eksikliğinden ölüyor. Ermenilerin bu argümanı öne süreceğini bilen muhalifler, bu durumu istismar ederek uluslararası toplum tanım tartışmalarına boğulmuşken daha fazla vahşetin yaşanmasını sağlayabilirler.

İnkâr Söylemindeki Güç Dengesizliği: Benzer şekilde Türkiye, inkârcı bir söylemi sürdürmek için Ermenistan'dan çok daha fazla kaynağa sahip olduğunun farkındadır. Türkiye daha büyük bir devlettir, NATO üyesidir ve her şeyden "daha fazlasına" sahiptir. Ermenilerin bu konuyu tekrar tekrar gündeme getirmek zorunda kaldığını bilerek, inkâr söylemini sürdürebilirler. Bu durum Ermeniler için inanılmaz derecede yorucu ve duygusal olarak yıpratıcıyken, uluslararası toplum da tarihin bu "çelişen versiyonlarını" dinlemek zorunda kalmaktadır.

"Büyük Kardeş" in Rolü ve İç Siyaset: Rusya, bu ortamda Ermenistan'ın belki de en az kaynağa sahip taraf olduğunu da biliyor. Ermenistan'ın, özellikle Azerbaycan'la olan çatışmada, kendisine yardım edecek bir "Büyük Kardeş" e ihtiyacı olduğunu biliyorlar. Rusya bu durumdan yararlanarak, kendi gündemini takip ederken yardım ediyormuş gibi davranıyor.

Son olarak, daha otoriter bir Ermenistan hükümeti bile bunu kendi lehine kullanabilir. Bu hükümet, bugünkü Ermenistan'daki insan hakları durumundan dikkatleri başka yöne çekmek için "dış" tehdidi ya da tarihsel soykırımı öne sürebilir. Diaspora, soykırımı o kadar yoğun bir şekilde odaklanmaktadır ki, önceki hükümetler döneminde ve bir ölçüde bugün de Ermenistan'da yaşayan vatandaşlara yönelik iç insan hakları ihlalleri göz ardı edilebilmektedir.

İleriye Dönük Bir Yol: Kimlik, Gerçekler ve Hedefli Adalet

Ermeni Kimliğinin Gücü: Ne yazık ki, failler çok şey öğrendi ve bunu kendi çıkarları için kullandı. Ancak daha olumlu bir bakış açısıyla, geri kalanımız da bir şeyler öğrendik. Ermenileri birleştiren travma hakkında – iyi ya da kötü – çok konuştuk. Olumlu tarafı, Ermenilerin güçlü bir kimliği, gurur verici bir tarihi ve her yerde yanlarında taşıdıkları zengin bir kültürü var. Ne zaman seyahat etsem, şehrin başka bir bölümünü görmek için Ermeni mahallelerini ziyaret eder, Ermenice bildiğim birkaç cümleyi kullanırım ve her zaman çay, kahve ya da sohbet için davet edilirim.

Profesör Taner Akçam'ın da belirttiği gibi, asıl zorluk dengeyi bulmakta yatıyor. Bu hafıza, kimliğin hayati bir parçasıdır; ancak modern Ermenistan'da koşulları iyileştirmeye çalışırken, bugün bu hafızanın ne kadar önemli bir rol oynaması gerekir? Travmaya ve hikayelere özen gösterirken, aynı zamanda bugün orada yaşayan insanlar için bir çıkış yolu bulmalıyız.

Gerçeklerin Peşinde: Gerçeklerin önemli olduğunu öğrendik. Belgeleme ve Hesap Verebilirlik Merkezi'ndeki işimde, belgelemeye hemen başlamamız gerektiğini biliyoruz. Yapmamız gereken

Belgeler tahrif edilebileceğinden son derece dikkatli olunmalıdır. Rusya-Ukrayna çatışmasında olduğu gibi Ermenistan-Azerbaycan çatışmasında da gerçek olmayan videolar ve açıklamalarla karşılaşyoruz.

Bu bilgi ve yanlış bilgi bolluğunun içinden yolumuzu bulmalıyız. Belgeleri uzun vadede saklıyoruz. ICC (Uluslararası Ceza Mahkemesi) ve ICTY (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi) kurulması uzun zaman aldı, ancak sonunda kuruldu. Tanıklık ve kanıtları topladığımız sürece, bunlar bir noktada kullanılacaktır. Bu arada, kazananlar genellikle tarihi yazmaya çalışsa da, kurbanların ve hayatta kalanların mirasına saygı gösterilmesi için onların tarihini koruyoruz.

Hedefli Yaptırımlar ve Evrensel Yargı Yetkisi: Önceki panelde ne yapılabileceği sorusuna cevap vermek gerekirse: hedefli yaptırımlar gibi araçlar var. Belirli bir kişinin neden listeye alınması gerektiğini açıklayan ayrıntılı yaptırım raporları hazırlıyor ve bunları Kanada, AB veya Norveç'e gönderiyoruz.

Bu kararın verilmesi halinde, söz konusu kişiler – genellikle erkekler – banka hesaplarına erişemez veya seyahat edemez. Bir tür ceza aldıklarını hissederler; işkence, cinayet ve yolsuzluk yoluyla biriktirdikleri paranın keyfini çıkarma imkânını yitirirler. Ayrıca, Evrensel Yargı Yetkisi ilkesini de uyguluyoruz. Davaları öyle hazırlıyoruz ki, bir fail Norveç gibi bir ülkeye seyahat ederse, derhal kovuşturma başlatmaya hazır olalım. Hazırlıklı olmayı, belgelemeyi, anıları saklamayı ve doğru fırsat ortaya çıktığında hazır olmayı öğrendik.

Sonuç: İnkârın Sıradanlığı ve Azmin Gücü

İnkâr Kültürü: Sanırım öğrendiğimiz son ders şudur: pes etmemeliyiz. Bu işte hepimiz birlikteyiz. Bir noktada, soykırım sırasında Osmanlı İmparatorluğu'nda geçen bir aşk üçgenini anlatan bir Hollywood filmi gibi kültürel bir eserin, herhangi bir engelleme olmaksızın gösterilebilmesini sağlayacağız.

Bahsettiğim film, *The Promise*. Türk hükümetinin protestoları nedeniyle Norveç sinemalarında gösterilmedi. Film, özünde bir aşk draması; sadece Ermeni Soykırımı sırasında geçiyor. Gösterimini durdurmak, "inkârın sıradanlığı"nın bir biçimidir. Bu durum bugün de devam ediyor. İnsanların o filmi izlemesine izin verilseydi, sıradan insanlar o hikâyeye sayesinde soykırım hakkında çok daha fazla şey öğrenmiş olacaktı.

Ortak Bir Taahhüt "İşte bu yüzden yolumuza devam ediyoruz. Bu mücadelede hepimiz bir aradayız, pes etmiyoruz ve belgeler, hukuk, psikoloji ya da kültür gibi farklı alanlarda adaleti aramaya devam edeceğiz. Çok teşekkür ederim.

Sigrun Marie Moss

Not: Bu katkı, daha sonraki bir tarihte başka bir yerde yayınlanması planlandığı için mevcut yayına dahil edilmemiştir.

Yetkililerle diyalog

Siyasi ve hukuki bir mesele olarak tanınma

Diyalogun arka planı: «Soykırım İnkârını Anlamak: 110 Yıl Sonra Ermeni Soykırımını'ndan Çıkarılan Dersler» başlıklı seminer öncesinde, organizatör Armenere1915, Dışişleri Bakanlığı'ndan (UD) temsilcileri etkinliğe katılmaya davet etti. Ne yazık ki bakanlık yetkilileri toplantıya katılmadı, ancak daveti, Dışişleri Bakanlığı'nın Ermeni soykırımını konusundaki görüşlerini açıklayarak yanıtladı.

Aşağıda organizatörler ile bakanlık arasındaki yazışmalar yer almaktadır.

Dışişleri Bakanlığı'nın cevabı (29 Ekim 2025)

Dışişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanı ve Kalkınma Bakanı'na yarınki seminere katılmaları için gönderilen aşağıdaki davet için teşekkür eder. Ne yazık ki, ikisi de seminere katılamayacak. Cevabımızın bu kadar geç geldiği için özür dileriz.

Bilginiz olsun diye belirtmek isteriz ki, 1915'te yaşananlara ilişkin Norveç'in görüşü ve uluslararası toplumun bu konudaki temel tutumu değişmemiştir.

Norveç, ağır uluslararası suçların cezasız kalmasıyla mücadele etmek için aktif olarak çalışmaktadır; zira ağır suçların sorumlularının tespit edilmemesinin uzlaşma süreçleri üzerinde olumsuz bir etki yarattığına inanıyoruz.

Norveçli yetkililer, Ermeni halkının maruz kaldığı ihlalleri tam olarak kabul etmektedir. Bununla birlikte, Norveç hükümetinin yaklaşık 100 yıl öncesine dayanan bu ihlalleri soykırım olarak tanımlayıp tanımlamayacağı konusu, birçok sorunu gündeme getirmektedir.

1915'te Ermenilere yönelik ihlaller, soykırım sözleşmesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi tüzüğü kabul edilmeden, dolayısıyla uluslararası hukukta soykırım suçunun kesin olarak tanımlanmasından önce gerçekleşmiştir. İlgili uluslararası hukuk normları kabul edilmeden önce meydana gelen olaylara soykırım etiketi yapıştırmak ve bunları geriye dönük olarak uygulamak zordur. Ayrıca, ciddi bir uluslararası suçun işlenip işlenmediğine karar vermek, öncelikle yargı sisteminin görevidir.

Soykırım, sistematik ve geniş çaplı ihlalleri işleyenlerde özel bir yok etme niyeti gerektirir. Ermenilerin maruz kaldığı trajedi, günümüzde adli sistem için güncel bir mesele olmaktan ziyade, öncelikle tarihçilerin ele alması gereken bir konudur. Şu anda en önemli olan, bölgede diyalog ve uzlaşmayı teşvik etmek ve Türkiye'deki reform sürecini desteklemektir.

Yarınki seminerde başarılar dilerim.

Seminer sonrası Dışişleri Bakanlığı ile diyalog

Seminerin ardından Armenere1915, uluslararası araştırmacıların görüşlerini paylaşmak ve seminerin konularını daha ayrıntılı olarak ele almak üzere bir toplantı talebinde bulunmak amacıyla Dışişleri Bakanlığı'na yeni bir mektup gönderdi.

Toplantı, 12 Aralık 2025 tarihinde, Doğu Avrupa, insani hukuk ve barış ve uzlaşma bölümlerinden temsilcilerin katılımıyla resmi düzeyde gerçekleştirildi. Dışişleri Bakanlığı ile görüşmeye sekiz kişi katıldık. Ermeni soykırımının resmi olarak tanınmasının önemini savunduk, ancak Dışişleri Bakanlığı, yukarıda alıntılanan mektuptaki yanıtına uygun olarak tutumunu sürdürdü.

Kamuoyundaki tartışma

İnkârın yüzü

Profesör Konutu'ndaki seminer bir boşlukta gerçekleşmedi. Araştırmacılar soykırım inkârını akademik olarak tartışırken, aynı tartışma Norveç gazetelerinde de yer alıyordu. Tanınma ve uzlaşma söz konusu olduğunda hangi güçlerin devreye girdiğini aydınlatmak için, Ermenilere yönelik soykırımın 110. yıldönümü vesilesiyle Aftenposten gazetesindeki köşe yazımıza Türkiye Büyükelçisi Gülin Dinç'in açıklamasını dahil etmeyi tercih ettik.

Onun metni, akademi dünyasında «resmi inkâr» olarak adlandırılan yaklaşımın açık bir örneğidir – bu yaklaşımda «acıların yaşandığı» kabul edilirken, hukuki sorumluluk ve soykırım kavramının kendisi kategorik olarak reddedilir. Büyükelçi burada, tarihin tarihçilere bırakılması gerektiği yönündeki Türkiye'nin sabit tutumunu yinelerken, aynı zamanda Norveçli yetkilileri bir “hukuki çerçeveye” dayanarak hareket ettikleri için övüyor.

Acılara soykırım olarak nitelendirilmesini reddediyoruz

Gülin Dinç - Türkiye'nin Norveç Büyükelçisi

«Soykırımın tanınması önemlidir, Støre, Ermeniler için de», diyor Ann Færden ve Bård Larsen, 19 Haziran tarihli Aftenposten gazetesinde. Yazıları, 1915'teki olayların hâlâ büyük tartışmalara yol açtığını bir kez daha gösteriyor.

Öncelikle şunu vurgulamak isterim ki Türkiye, bu dönemde birçok Osmanlı Ermenisinin yaşadığı acıları inkar etmiyor. Ancak bu acıların soykırım olarak sınıflandırılmasını reddediyoruz, çünkü böyle bir tanım, acıların insan acılarının seçici bir sıralaması yoluyla istismar edilmesine kapı açar.

Osmanlı İmparatorluğu'nun dağılması sırasında Türkler, Ermeniler ve imparatorluktaki diğer tüm halklar büyük acılar çekti. Tarihsel kaynaklar, bu felaket döneminde yaklaşık beş milyon Türk ve diğer Müslüman'ın katledildiğini göstermektedir.

«Soykırım» hukuki bir terimdir. 1948 tarihli BM Soykırımın Önlenmesi ve Cezalandırılmasına İlişkin Sözleşme, bir eylemin soykırım olup olmadığının belirlenebilmesi için somut delillerin, yok etme niyetinin (dolus specialis) ve yetkili bir mahkeme kararının gerekli olduğunu açıkça belirtmektedir.

Nazi Almanyası, Kamboçya, Ruanda ve Srebrenica'daki soykırımların aksine, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşüyle ilgili olaylar bu hukuki şartları karşılamamaktadır. 1915'ten bu yana geçen 100 yılı aşkın süre içinde, Osmanlı hükümetinin Ermeni tebaasını "yok etme konusunda özel bir niyet" taşıdığını gösteren hiçbir belge veya kanıt bulunmamıştır.

Yasal dayanağın bulunmamasına ek olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) 2015 yılında 1915 olaylarının meşru bir kamuoyu tartışması konusu olduğunu belirtmiştir.

Uluslararası bir mahkeme tarafından Holokost'un kesin hukuki olarak tanınması ile 1915 olaylarına ilişkin benzer bir kararın bulunmaması arasında net bir ayırım yaptı. Bu nedenle

Norveçli meslektaşlarımızın da bu olaylara yaklaşırken yasal bir çerçeve oluşturma konusunda bizi desteklemelerinden memnuniyet duyuyoruz.

Olanlar konusunda önemli ölçüde anlaşmazlık ve tartışma olduğunu biliyoruz ve geçmişi tartışmaya hazır, istekli ve eminiz.

Bu nedenle kapsamlı Osmanlı arşivlerimiz araştırmacılara açıktır ve erişilebilir durumdadır. 2005 yılında Ermenistan'a Türkiye, Ermenistan ve diğer ülkelerden uzmanların yer alacağı ortak bir tarih komisyonu kurulmasını önermiş olsak da, Ermeni tarafından henüz bir yanıt almadık.

İhtiyacımız olan şey, ortak tarihimizin bu karmaşık ve acı dolu bölümüne dair dengeli ve bilgili bir anlayışa ulaşmaktır.

Bu bakımdan, ileriye giden tek yol empatiyi ve diyalogu teşvik etmektir; böylece her iki taraf da iyileşme ve uzlaşma yolunda çalışabilir ve karşılıklı saygı ve barışa dayalı bir geleceğin temellerini atabilir.

Tarihin her türlü siyasallaştırılmasının, ne gerçeği arama yönündeki akademik çalışmaları desteklediğini ne de normalleşme çabalarını ilerlettiğini anlamalıyız.

Tartışma devam ediyor

Tanınma ve hesaplaşma konusu, Norveç kamuoyunda hâlâ aktif bir tartışma konusu olmaya devam ediyor. Son yıllarda düzenlenen anma etkinlikleri kapsamında, Norveç'in resmi tutumunun barındırdığı siyasi ve ahlaki zorlukları ele alan birkaç köşe yazısı kaleme aldık.

<https://www.aftenposten.no/meninger/kronikk/i/63GPxo/110-aar-etter-folkemordet-paa-armenerne-tier-norge-fortsatt>

<https://www.aftenposten.no/meninger/debatt/i/gwMW09/derfor-benekter-tyrkia-folkemordet-paa-armenerne>

<https://www.minerva.no/armenia-folkemord-historie/folkemord-og-fornektelsens-banalitet/504252>

<https://www.dagsavisen.no/debatt/hvorfor-nekter-norge-a-anerkjenne-folkemordet/10302249>

Önerilen Okuma

- **Taner Akçam:**
 - *Jön Türklerin İnsanlığa Karşı Suçu: Osmanlı İmparatorluğu'nda Ermeni Soykırımı ve Etnik Temizlik* (Princeton University Press).
 - *Öldürme Emirleri: Talat Paşa'nın Telgrafları ve Ermeni Soykırımı* (Palgrave Macmillan).
- **Joachim J. Savelsberg:**
 - *Soykırımı Bilmek: Ermenilerin Acıları ve Epistemik Mücadeleler* (University of California Press).
 - *Miray Philips ve Joachim J. Savelsberg. "Sosyal Alanlar, Gazetecilik ve Kolektif Hafıza: Hukuki, Siyasi ve Anma Etkinliklerinde Ermeni Soykırımı Hakkında Haber Yapma." Memory Studies, Cilt 17, Sayı 4, s. 709–723.*
 - *Ermeni Soykırımı Günlükleri ve Tanıklıklar: Soykırım Bilgisi Çevresinin Mikro Temelleri. Zeitschrift für Genozidforschung. Cilt 22, Sayı 1, s. 111-134.*
- **Hanne Sophie Greve:**
 - *Frihetens faner: Om folkemord og diktatur* (og hennes omfattende arbeid med internasjonale straffedomstoler).
- **Bård Larsen:**
 - *Det store tidsfordrivet: Om fornektelse av folkemord og politiske massedrap* (Civita).
- **Nora Sveaass:**
 - *Sveaass, N., Agger, I., Sønneland, A.M., Elsass, P. & Hamber, B. (2014). Ağır insan hakları ihlallerinden kurtulmak: hayatta kalanların adalet ve tazminat deneyimlerinin incelenmesi.*
 - *Sveaass, N. & Woolf, L. (2020). İnsan Hakları: Bir Psikoloğun "Zarar Verme" Yolculuğu.*
 - *Sveaass, N. (2023). İşkencenin siyaseti: hukuki, sosyal ve siyasi dinamikler.*
 - *Sveaass N, S Wessells, M. (2020). İnsan Hakları: Psikoloji Mesleği İçin Ne Kadar Önemlidir?*
- **Suren Manukyan:**
 - *Ermeni Soykırımı'nın Yapısal ve Kurumsal Boyutları* (Ermeni Soykırımı Müzesi-Enstitüsü'nün Önemli Makaleleri).
- **Ellen Stensrud:**
 - *Rohingya Krizi, Demokratikleşme Söylemi ve Zulüm Önleme Bakış Açısının Yokluğu" (ve HL-senteret om forebygging av folkemord'da yayınlanan diğer yayınlar).*
- **Sigrun Marie Moss:**

- *Ulusal Kimlik ve atışmanın Sosyal Psikolojisi* (Siyasi psikoloji ve tanıma üzerine araştırmalar).

Kuruluşlar ve Teşekkürler

Armenere1915, Ermeni Soykırımı hakkında farkındalık yaratmaya ve resmi olarak tanınmasını teşvik etmeye adanmış bir Norveç kuruluşudur. Daha fazla bilgi için şu adresi ziyaret edin: armenere1915.no

Norveç'teki Ermeni Apostolik Kilisesi, bu projenin ve yerel Ermeni topluluğunun önemli bir destekçisidir.

Holokost ve Dini Azınlıklar Araştırma Merkezi (HL-senteret), Oslo'da bulunan bağımsız bir araştırma ve eğitim merkezidir.

Ziyaret edin: hlsenteret.no

Fritt Ord (İfade Özgürlüğü Vakfı) – Bu proje, Fritt Ord'un kısmi mali desteği ile gerçekleştirilmiştir. Ziyaret edin: frittord.no

Ermeni Soykırımı Müzesi-Enstitüsü (AGMI) – 1915 Soykırımı'nın araştırılması, korunması ve anılması konusunda dünya çapında öncü bir kurumdur. Ziyaret edin: genocide-museum.am

iCenas Forlag bu belgenin yayıncısıdır. Ziyaret: pannal.com

Bu yayın, 1915 Ermeni Soykırımı'nın 110. yıl dönümünü anmak üzere Oslo'da düzenlenen uluslararası semineri belgelemektedir. Ödüllü araştırmacıların ve uzmanların görüşlerini içeren bu kitapçık, inkârın bıraktığı derin izleri ve siyasi tanınmanın hayati önemini incelemektedir. Tarihsel gerçeği travmanın psikolojik etkisiyle birleştiren bu bildiri kitabı, adalet, uzlaşma ve gelecekte insanlığa karşı işlenecek suçların önlenmesi için mücadele eden herkes için çok önemli bir kaynak niteliğindedir.

978-82-692871-6-5

Norwegian Helsinki
Committee

HL-SENTERET
The Norwegian Center for
Holocaust and Minority Studies

**UNIVERSITY
OF OSLO**

FRITT ORD

